

מחברים

גליון רנ"ז
פרשת וילך
יום כיפור
תשפ"ו

הגליון השבועי מבית עוז והדר - אור לישרים

על המדף <<<

פנינים ואמרות

פנינים חכמים ואמרות
נפלאות על פרשת השבוע

ספיר ויהלום

עשיית יום כיפור

פנינים יקרים וחידושים, ביאורים ורעיונות נפלאים ומשולבים בסיפורי צדיקים על עניני עשיית יום הכיפורים, מעובד בשפה קלה ומנוקד משיעורי ושיחות הגאון רבי מנחם מנדל פומרנץ שליט"א.

אוצר פניני החסידות

יום כיפור

ליקוט דברי רבותינו מאורי הדורות גאוני ישראל ורועי החסידות בלשונם, מעשי צדיקים, משא קודש מאת כ"ק אדמו"ר רבי דוד אביחצירא שליט"א, וספיר ויהלום מהגאון רבי מנחם מנדל פומרנץ שליט"א.

אוצר האריז"ל

יום כיפור

כתבי האריז"ל, מנהגים, וכוונות הרש"ש על המועדים.

להזמנות ספרים עד הבית: 1800-22-55-66

→ השבוע בגליון: ← אקטואלי:

נדב צדקה, ואינו זכר לאיזה מוסד | עמ' 1

האור החיים הק': המועדים - אין קדושתם אלא על פי ישראל | עמ' 1

פניני אביר יעקב | עמ' 1

שמירת שש מצוות תדירות בתוכני אושוויץ | עמ' 1

האיש להכחיש את האשמה החמורה שהוטחה בו ואמר: "לא גנבתי מאומה!". אך הרה"ק סירב לקבל את דבריו וחזר וציוה עליו להחזיר את הגניבה אשר גנב, והוא באחת ומי ישיבנו: "לא גנבתי את השטריימל!".

ועוד הוסיף האיש לטעון בפני הצדיק: "איככה יעלה על הדעת שאהיה לבצע מעשה גניבה שפל בעיצומו של יום הכיפורים?". אולם הרה"ק מבעלזא זי"ע לא קיבל את דבריו, ואף הוסיף לייסרו בדברים קשים כגידים, באמרו לו: "דע, כי אם לא תמחר להחזיר את הגניבה אי מרה תהיה אחריתי! וככל שתתעכב מלהשיב את הגניבה - כך יהא גורלך מר יותר!".

לשמע דברים מחרידים אלו אחז את האיש פיק ברכיים עד שכליותיו כמעט והתפלצו מרוב פחד ואימה, ומיהר להודות בפה מלא כי אכן ידו היתה במעל, ובחיל ורעדה קיבל על עצמו למחר ולהשיב את הגניבה.

כשנודע הדבר לחסידים, נדהמו מרוח הקודש הגלויה שראו אצל רבם הגדול, אשר ידע על אתר לזהות מי הוא הגנב.

ממחרת יום הכיפורים פנה הרה"ק מבעלזא זי"ע אל הגאון רבי מרדכי וויינבערגער זצ"ל דומ"צ בבעלזא, ואמר לו: "החסידים בודאי חושבים שגיליתי את הגנב ב'רוח הקודש', אך לא כן הדבר. אלא, שבערב יום כיפור נכנסו אלי חסידים רבים עם 'קוויטלעך', וביניהם היה אף איש זה. ובעוד שבקשותיהם של כלל החסידים נסובו סביב חפצי שמים: שיזכו לתשובה שלימה ולכפרת עוונות, שלבם יתמלא ביראת שמים ועוד כהנה וכהנה, הרי שאיש זה לא ביקש כי אם שיזכה להצלחה במעשי ידיו. כראותי כן, תמהתי בלבי, מה יש לו ליהודי ברגעים נעלים וקדושים אלו לבקש על ענינים של מסחר ותאוות ממון, הרי ביום נעלה שכזה כולם דומים כמלאכים, עסוקים בתפילה ובתחנונים, בתשובה ובתיקון המעשים, להתקרב ולהתדבק אל השי"ת בכל לב, ולא בענינים כאלו...".

"מכך הסקתי", הפטיר, "שאין זה כי אם שאיש זה עוסק ב'יום-כיפור'ידיגע מסחרים', וכשנודע לי דבר הגניבה הבנתי שוודאי איש זה הוא הגנב.

[ובספר 'מועדי קדש' (חלק א - ירח האיתנים) מוסיף על כך, שמסופר, שכאשר שמע הרה"ק מהר"א מבעלזא זי"ע את שאירע, נענה ואמר: "הלא כ"ק אבי רואה בקוויטל את כל האדם, ובקוויטל זה הבחין אבי שיהודי זה אוהב לקחת דברים שאולים"].

(אמרי דבש - מפי הרה"ג ר' יהושע וויינבערגער ז"ל מדינב - בנו של הגאון רבי מרדכי זצ"ל)

הליכה שכולה התקדמות

בריש הפרשה (לא, א): "וילך משה וידבר את הדברים האלה אל כל ישראל". ותרגם יונתן, "וילך משה למשכן בית אולפנא" - שהלך משה רבינו לבית המדרש ללמד את ישראל תורה.

ובביאור הדבר נביא מדברי הרה"ק מאזורב זי"ע בספרו 'באר משה', את דברי המדרש (תנחומא פרשת וילך) "אין וילך אלא לשון תוכחה, שנאמר (תהלים מו ט) 'לכו חזו מפעלות אלקים', נמצא שלשון 'הליכה' מתפרשת על התוכחה.

והנה אמר הרה"ק רבי יהושע מבעלזא זי"ע, כי מה שקוראים ישראל בתורה הרי זה כמי שעברו עליהם הדברים בפועל. ולפי זה אמר בנו הרה"ק רבי יששכר דב זי"ע, כי גם פרשת התוכחה יכולה היא שתתקיים בעצם לימודה. ומשום כך נקראת פרשת האזינו בשם 'שירה', כי על ידי לימודה נעשים התוכחות לשירות ותשבחות. על כן הלך משה רבינו לבית המדרש, כדי לעסוק בתורת התוכחה, ולהפוך את הקללה לברכה.

אמור מעתה, כי תוכחותיו של משה רבינו יש בהם דבר מופלא, כי דין גרמא שהצדיק יכול להשיג מדרגות רמות כאלו, שמה שהיה אתמול בעיניו מצוה רבה, ובוודאי היה במעלה עליונה מאד, כעת חל עליו בחינת תוכחה, שזה בחינת 'וילך משה', וממילא יובן מה שאמרו חז"ל להיכן הלך, לבית המדרש, שהיום הזה היה אצלו כבר בבחינה עליונה גבוהה מאד, ואז על ידי אהבת ה' זכה למתנה טובה, שמה שהיה אצלו מצוה אמש, והוא ממש כמו נר בפני אבוקה של היום, יהיה נחשב לו לזכויות מעין של היום, כאילו הוא מצוה כמו המצוה השלימה של היום.

(ענינים מאירות - להגאון רבי מנחם מנדל פומרנץ שליט"א)

כך גילה המהרי"ד מי גנב את השטריימל

עובדה הוי בבית הכנסת בעיר בעלזא, שבעיצומו של יום הכיפורים, בהפסקה שבין תפילת מנחה לתפילת נעילה, אחד החסידים שם לב כי השטריימל החדש שרכש זה לא מכבר נעלם כלא היה. החריש האיש עד לאחר התפילה, וככלות תפילת ערבית של מוצאי יום כיפור הקים קול זעקה על דבר גניבת השטריימל החדש שברשותו. מטבע הדברים התעוררה מהומה בבית הכנסת, עד שהרעש הגיע לאוזני הרה"ק מהרי"ד מבעלזא זי"ע.

שמע הרה"ק מבעלזא זי"ע את הדברים ושמרם בלבו. לאחר הבדלה ושבירת הצום, קרא אליו אדם מסוים, ובבואו לפניו החל לדבר אליו קשות: "הגנני מצוה עליך להחזיר מיד את השטריימל, שגנבת לבעליו!". ניסה

זכורת לכהן גדול שלא ישכח מלבקש פרנסה לכלל ישראל

בשם הרה"ק הרבי ר' יצחק מווארקי זצלה"ה שנזכר בעבודת יום הכפורים בענין הפשט הבגדים [שהלך בבגדי לבן שאינם נשמרים לשנה הבאה] שהתורה חסה על ממונם של ישראל (ראה משך חכמה ויקרא טז, ד), והקשה איך שייך לומר בבנין ביהמ"ק חסה על ממונם של ישראל (הרי אין עניות במקום עשירות).

ואמר שנאמר זה לכהן גדול שנכנס לפני ולפנים בקדושה ובטהרה, כמעט שהי' לו התפשטות הגשמיות כמו שנאמר (ויקרא טז, יז) וְכָל אֶדָם לֹא יִהְיֶה בְּאֵהָל מוֹעֵד וְאִם הִכָּהן גָּדוֹל בַּעֲצָמוֹ לֹא הִיָּה אִם אָדָם רַק כַּמְלָאךְ ד' וְהִיָּה יָכוֹל לִהְיוֹת שִׁישְׁכָה מִמֶּנּוּ שִׁישְׁרָאֵל נִצְרָכִים לִמְמוֹן וּלְפָרְנָסָה וְהִכָּהן ג' צִרִיךְ לִהְיוֹת עֲלֵיהֶם, וְע"ז עֲשֵׂה הַתּוֹהָק הִיכָר כְּדִי לְהַזְכִּירוֹ שֶׁהַתּוֹרָה חָסָה עַל מִמּוֹנָם שֶׁל יִשְׂרָאֵל וְיִזְכִּיר א"ע לְהַתְפַּלֵּל עֲלֵיהֶם שִׁיחֵי נוֹשָׁעִים בְּצָרֵי מִמּוֹן.

(ספר שיח שרפי קודש - ערי"כ)

הניצוץ היהודי לעולם אינו נכבה!

סיפר לי ידיד, רב בצרפת:

מדי שנה, ביי"ד באייר, פסח שני, אנחנו עושים בבית הכנסת הילולא לרבי מאיר בעל הנס. שנה אחת, למחרת הילולא, בט"ו באייר, עצרה מכונית על פתח בית הכנסת. הנהג יצא ושאל אותי: "האם עושים כאן הילולא לרבי מאיר בעל הנס?" השבתי לו שעשו את ההילולא אתמול. האיש מאד התאכזב. התחלנו לדבר, ובמהלך השיחה התברר שהוא חיפש בית כנסת אחר, בו נוהגים לעשות את ההילולא בט"ו באייר.

ליוותי אותו לרכב, וכשנפרדנו אמר: "שלום הרב", נכנס לרכב ונסע.

אישה ערבית, שעמדה בצד הכביש, ששמעה אותו אומר לי 'שלום הרב', ניגשה אלי ואמרה: "שמעתי שאתה רב. ובכן, ברצוני לספר לך ששכן שלי, שמו ג'ק, נפטר ואין מי שיעשה משהו לעילוי נשמתו. האם כבודו יכול לעשות משהו?"

"האם הוא לא היה נשוי? האם לא היו לו ילדים?" שאלתי.

"הוא היה נשוי לגויה, ילדיו ממנה, והם אינם עושים דבר לעילוי נשמתו. יש לי את הצילום של הקבר שלו".

היא מסרה לי את הצילום ואכן מצאתי את

קברו. הקדשתי את השיעור שאני מוסר מדי יום לעילוי נשמתו. כשסיימו את המסכת הבאתי הביא כיבוד, וכולם כיוונו בברכות לעילוי נשמתו.

בערב יום כיפור הטלפון שלי צלצל ממספר חסוי. אינני נוהג לענות לטלפונים ממספר חסוי, אבל הפעם, משום מה, החלטתי לענות.

"שלום וברכה!" נשמעה אישה מעבר לקו. "האם אני מדברת עם הרב פלוני?"

"כן".

"אני אחותו של יעקב, ג'ק. אני מתקשרת כדי לומר לך תודה רבה. ג'ק בא אלי בחלום, וביקש שאדבר אתך לפני ראש השנה ואבקש שתדבר בדרשה שלך על חומר האיסור להתחתן עם גויה. הוא סיפר על הצער הנורא שיש לו בשמים בשל היותו נשוי לגויה, וסיפר לי על הדברים שאתה עושה לעילוי נשמתו. הוא מעוניין שאנשים יתחזקו בנושא, לכל יטעו בטעות החמורה שהוא טעה".

"עכשיו ערב יום כיפור", שאלתי. "מדוע לא דיברת אתי בערב ראש השנה, כפי שביקש?"

"לא הצלחתי להשיג את הרב עד עכשיו", התנצלה

ביום כיפור, לפני תפילת נעילה, סיפרתי בהתעוררות גדולה את הסיפור. אם במהלך יום כיפור בית הכנסת היה מלא - בנעילה הוא היה "מפוצץ". גם היהודים שהיו נשואים לגויות הגיעו לנעילה, וכן כאלו שתכננו להתחתן עם גויות... הסיפור "צלף" ממש במקום הנכון ובזמן הנכון.

בוודאי היו בודדים שרקעו ברגליים, ואולי אפילו כאלו שהעזו למחות, אבל על רבים הסיפור השפיע ופעל את פעולתו. "אם יִהְיֶה בְּדָחַךְ בְּקִצָּה הַשָּׂמַיִם מִשֶּׁם 'קִבְּצָה ה' אֱלֹקֶיךָ וּמִשֶּׁם 'קִבְּחָה'".

(הגאון רבי שלמה לוונשטיין שליט"א - ומתוק האור)

ווארט מהאור החיים הק'

המועדים - אין קדושתם אלא על פי ישראל

עיקר המועדות תלוי בזמנים אשר יקראו אותם, וחש הכתוב שיטעו לומר, שבכלל זה גם כן קדושת יום השבת, אם יסכימו לדחות מיומו ליום אחר, יתקדש על פיהם, לזה חזר ופירש אלה הם מועדי, ששת ימים וגו', פירוש אלה שהם שבתות הם מועדי, מועדים שקבע הבורא ואינם בגדר השתנות, וחזר לומר אלה מועדי ה' מקראי קודש, אשר הרשיתי אתכם שתקראו אותם אתם בחודש הראשון וגו', פסח, שבועות, ראש השנה, יום כיפור, סוכות, אלו אין קדושתם אלא על פי ישראל. (אור החיים - פרשת אמור)

דבר האמונה:

הטעם שחכמים תיקנו לומר וידוי בערב יום הכיפורים לפני הסעודה

אף כשנדמה לאדם שיש לו כל צרכו, עליו להתפלל תמיד שיזכה ליהנות מהם. האמונה הבסיסית בענייני גשמיות היא שאם הבורא ירצה לקחת מאיתנו את פרנסתנו ומזוננו, הוא יכול לעשות זאת ברגע. הבנה זו היא שלמות האמונה.

המהרי"ד מבעלזא הסביר כך את דברי הגמרא במסכת סוטה (מח): "כל מי שיש לו פת בסלו ואומר מה אוכל למחר - אינו אלא מקטני אמונה". על פי הפשט, כוונת הגמרא היא שקטנות האמונה מתבטאת בדאגה ליום המחר, במקום לבטוח בה' שברא את היום וברא את פרנסתו. אולם המהרי"ד זצ"ל פירש זאת באופן שונה: האדם צריך להתפלל תמיד, ואפילו כשיש לו כל צרכו, עליו להתפלל שלא ייקחו ממנו. מי שיש לו "פת בסלו", כלומר יש לו מזון מוכן, ועדיין אומר "מה אוכל למחר", מראה שאינו מתפלל אלא על העתיד, בעוד על ההווה הוא בטוח. זוהי קטנות אמונה, שהרי האדם צריך לדעת שבכל רגע ורגע הוא מושגח על ידי הבורא, ורק ברצונו הוא יכול לאכול. על כל נשימה ונשימה עלינו להודות על העבר ולבקש על העתיד. מי שנמצא בדרגה כזו, ישמור על עצמו ועל גופו שלא לעשות שום דבר נגד התורה הקדושה. אף בהלכה יש ביטוי לעיקרון זה: חכמים תיקנו לומר וידוי בערב יום הכיפורים לפני הסעודה, אף שזמן החיוב עדיין לא הגיע, מחשש שמא יקרה דבר מה בסעודה שימנע מהאדם לומר וידוי בזמן. מכאן למדים שאפילו אדם שנמצא בעיצומה של אכילה אינו יכול להיות בטוח שיזכה לברך על המוגמר ללא עזרה וסיוע משמיים. באופן דומה, אדם בריא אינו יכול לבטוח על בריאותו לזמן קצר, אלא עליו לשים את מבטחו רק בקדוש ברוך הוא, שברצונו ישלים לו את מחסורו.

(האדמו"ר רבי דוד חי אביחי צירא שליט"א - מילתא חדתא - אמונה וביטחון)

זמני כניסת ויציאת שבת קודש:	ירושלים	בני ברק	מי יורק	לונדון
מסכת השבת	מסכת השבת	מסכת השבת	מסכת השבת	מסכת השבת
א"ת השבת	א"ת השבת	א"ת השבת	א"ת השבת	א"ת השבת
ר"ת חס	ר"ת חס	ר"ת חס	ר"ת חס	ר"ת חס
17:55	19:06	18:10	19:34	18:34
19:46	19:05	19:43	19:56	19:59

מחברים

העלן השבועי מבית עוז והדר - אור לישרים

ניתן להשיג את הגיליון
מדי שבוע בכל סינפי
"ספרי אור החיים"

ירושלים: ירמיהו 13 | שאולזון 49 | הפסגה 45 | בר אילן 4 | חבקוק 2 • **בית שמש:** שדרות האמוראים 63 | נחל יצבים 3 | יהודה הנשיא 6 • **בני ברק:** רבי עקיבא 152 | רבי עקיבא 68 | הרב שך 8 | אהרונביץ 12 | נחמיה 28 | כהנמן 64 • **מודיעין עילית:** שד' יחזקאל 2 | חפץ חיים 7 • **אלעד:** יהודה הנשיא 94 • **אשדוד:** יהודה הנשיא 8 | אליעזר בן הורקנס 8 • **ביתר עילית:** הר"ן 9 • **חיפה:** מיכאל 27 • **נתיבות:** הרמב"ם 1 • **נתיבי:** הר"ם 18 • **פתח תקוה:** רוסשילר 75

ספרי אור החיים

מרכז הספר היהודי הגדול בעולם

מחברים

הגיון יהודי מבית עוז והדר - אור לישרים

newsletter.mechubarim@gmail.com

קו מענה הלכה

שע"י ממלכת עוז והדר

02-803-9999

או במייל: rav@abiryaakov.com

קו השיעורים - קול הלשון: 03-6171077

לתגובות ולהצטרפות לקבלת הגיליון במייל: newsletter.mechubarim@gmail.com

לפני ה' תְּתַהַרְוּ:

סיפור מופלא על ר' שמחה השתקן, שקבע לעצמו סימן, "אי אי אי" כסגולה של ששת המצוות, והצליח לשמור על צלם אלוקים גם במקום הנורא ביותר.

לפני היום המפרך הבא, תחת חופת כוכבים של מחנה ריכוז, בצל האפל של ארובות הכבשנים העשנים, אשר פלטו את עשן אחיהם, על דרגש בתוך הגיהנום האנושי, התיישב ר' שמחה השתקן והסביר בעדינות:

"מצוות 'שיויתי ה' לנגדי תמיד', כוללת שש מצוות תדירות, כמובא בספר החינוך ובביאור הלכה (או"ח סימן א'): א. להאמין בקדוש ברוך הוא. ב. שלא להאמין באלוהים אחרים. ג. לייחד את ה' - ה' אחד. ד. לירא את הקב"ה. ה. לאהוב את הקב"ה. ו. שלא לתור אחר מחשבת הלב ואחר ראיית העיניים.

גוים דווים התרוממו מעל דרגשיהם, ראשים מוכים הוטו לכיוונו של ר' שמחה, ידיים פצועות תמכו את הגוף כדי להזדקק ולהאזין, בשעה שר' שמחה השתקן המשיך לשאת את דבריו בקולו הצרוד.

"במצבנו הנוכחי, יהודים יקרים, אתם יודעים, אין אפשרות לקיים מצוות רבות. לפיכך אני משתדל לקיים ביתר שאת את אותן המצוות אשר בידי לקיימן. כדי להקל על עצמי לזכור ולקיימן תדיר יצאתי סימן בעל שלוש הברות, אי אי אי, המזכיר לי את שש המצוות הללו, של 'שיויתי ה' לנגדי תמיד'. ה'אלף' של הא' הראשון - 'אנוכי ה'.' ה'יוד' - 'לא יהיה לך'. ה'אלף' של הא' השני - 'אחד', ה'יוד' - 'יראת ה'.' ה'אלף' של הא' השלישי - 'אהבת ה'.' ה'יוד' - "ולא תתורו אחרי לבבכם ואחרי עיניכם. המילה 'עיניכם' מצטלצלת באוזני כאות 'יוד', התנצל ר' שמחה השתקן והשתקן.

כולנו שתקנו.

אי אי אי.

יהודי של צורה? צורה של יהודי!

(מאורות הדף היומי)

בסדר

ועקדת יצחק
לזרעו תזכור

עקדת יצחק דגובואר
להחכם הקדמון רבי יצחק עראבה זצ"ל

מרכז הזמנות: 1800-22-55-66 להשיג בחנויות הספרים

ר' שמחה השתקן, כך היה קרוי בפי מכריו ויודעיו מימי מצוקת הגטו ואחר כך במחנות הריכוז. לא שמחה היה שמו, אך פניו השמחות תדיר גלגלו עליו את המחצית הראשונה של שמו, ר' שמחה, וכן היה נקרא בתחילה. לאחר שר' שמחה נוסף צץ לפתע ונוצר בלבול בין השניים, נקרא שמו בישראל ר' שמחה השתקן, על שום שהיה שותק תדיר, וגם את המילים הבודדות שהוציא מפיו, שקל היטב במוחו והפך בהן, עד שהדפן מבית הבליעה אל לשונו, כאדם הנאלץ למסור יהלומים לנשויו.

מילים לא הוציא מפיו, אך הברות הוציא ר' שמחה השתקן גם הוציא. מאי משמע הברות? בכל הזדמנות שנקרתה בפניו, היה ר' שמחה השתקן אומר, ספק לעצמו ספק לאחרים, אי אי אי. כן, אי אי אי, לא פחות ולא יותר. נדמה היה, כי לא בא אי אי אי זה, אלא כדי לפצותו על חיסכון המילים שנהג בו בקפדנות. באותה מידה שבה היה קומץ את פיו ושומר את לשונו, כך היו אי אי אי אלו מזומנים תדיר בגרונו, ונפלטים בנקל בכל הזדמנות, כאומרים, אל דאגה, יש עוד רבים מאיתנו אצל ר' שמחה, לא נכלה.

לא הרי אי אי אי של שחרית, כהרי אי אי אי של ערבית. עיתים היה אומרם בעליות, והיו האי אי אי מתנגנים מגרונו כמחרוזות ניגונים, כל אי בפני עצמו, מכיל עצמה ותוכן עצמיים, ובד בבד מהווה חלק מיצירה גדולה. בשעת חיזוקו, היו האי אי אי מובלים החוצה הימנו במקשה אחת, כנרענים הנוקשים זה בקדקדו של זה בשעה שהם מתגלגלים ממעמקי החבית אל ארגזיו של הגלעינאי, ובימי צר ומצוק, לא חסרו כאלו, היו האי אי אי לובשים שק ואפר, יגון ואנחה, עד שכל אי ואי בפני עצמו היה בו כדי לשבר ליבו של אדם ולהביאו לידי עצבון.

איש לא העיז לשאול את ר' שמחה השתקן, אי אי אי זה מה טיבו, מאין הוא בא ולאן הוא הולך. ארשת פניו של ר' שמחה השתקן ענתה בו, כי איש של כבוד הוא, אדם היודע היטב מה הוא עושה. ר' שמחה היה יהודי של צורה. לא שקומתו זקופה היתה ומראה פניו מהודר היה - הרשעים השחיתו את זקנו וכופפו את קומתו - אך עיניו היוקדות מלאו פיקחות, ומבטו החודר הסיר כל ספק מלבם של אותם אנשים אשר בתחילה שקלו ואמרו בתוך תוכם את מידת צלילותו. היה ברור להם כי אי אי אי זה טומן בחובו דבר מה שאינו נראה על פני השטח, אך גם הצעירים שרוח נותרה בהם לא שאלוהו מאומה. ידוע ידעו הכל, כי ר' שמחה יאזין לשאלה בשתיקה כשחיוך רחב על פניו, ובטרם פרידתו יגיב באי אי אי.

אי אי אי.

פעם, סיפר ניצול שואה, שכבנו על הדרגשים בצריף, חשיכה כיסחה את הצריף, ודומה כי היקום כולו היה אפל. רוחנו נכאה היתה ועצבות נוראה כרסמה בנו. והנה, נשמע קולו הצרוד של ר' שמחה השתקן, אי אי אי, אי אי אי, כן, עולה - יורד - מונטוני - מרגיע - עולה - עולה - רוטט - מתמשך - רועד, אי אי אי. שתקנו.

ר' שמחה השתקן קיבל מאיתנו עידוד שבשתיקה, וקינתו, נגינתו, ההומיה, דמתה עלינו כשיר ערש המתנגן לעולל רך בשנים לאורה של עשית בבית חם ומוגן. ליבו של בעל תפילה לשעבר, באחד מבתי הכנסת הגדולים של פולין, הפשיר ונמס באווירה היהודית-עגמומית, והוא החל לזמזם חלושות ניגון עתיק יומין, ללא מילים, רק מנגינה מתמשכת, חוזרת על עצמה ללא הפסקה, שוב ושוב, כאורך הגלות, הטומנת בחובה את אותן צרות על אותם יהודים במחזוריות מתגלגלת. עוד יהודים הצטרפו אל הניגון. זה שנים לא שרנו בצוותא, ועתה, לא ליל הסדר, לא סעודת ליל שבת, לא סעודה שלישית, ובכל זאת, ניצוץ מהיכל העצב שבעולם הנגינה הבליח דרך חלוננו האפל, והעיר את תאי הנגינה שבמוחנו.

לאחר כמחצית השעה של כיסופים טמירים, התחטאות פנימית ואחדות מוצקה, שוב השתררה שתיקה בחלל הצריף. עייפנו. המחר בפתח, ומבחינת נוגשיו הוא בוודאי לא יהיה קל מיום האתמול. יכול להיות רק יותר גרוע. לפתע, נשמע קולו של נער צעיר, "ר' שמחה, זוהי ההזדמנות שבה תואיל בטובך לגלות לנו, מה טיבו של האי אי אי אי השגור על לשונך". שקט מוחלט השתרר בצריף. ר' שמחה השתקן שתק, לאחר מכן הגיב באי אי אי ספקני, הוא התלבט אם לענות אם לאו, ולבסוף החליט כי עת רצון היא ותשובתו תתקבל על לב חבריו. באי שון ליל, שעות מספר

כִּי אַתָּה סֹלֶחַן לְיִשְׂרָאֵל:

כיצד טייס קיבוצניק רחוק ממצוות, שהתנדב לעזור לילד חולה, קיבל שיעור מדהים של אהבת אדם, ובזכות הבטחה פשוטה שנתן לו שיצום ביום כיפור, הציל את נשמתו לעד...

סיפר לי ידידי הרב יעקב שיש שליט"א סיפור נפלא:

לפני כמה שנים נפטר הבחור חיים בן ציון טויב ז"ל, שלמד בישיבת רבי חיים עוזר. למשפחה הזאת היו, לא עלינו, שלושה בנים חולים במחלה גנטית קשה. כשחיים בן ציון היה ילד קטן היה עליו לעבור סדרת ניתוחים מורכבים על מנת להקל מעליו את ייסוריו וכדי שיוכל קצת לתפקד. היה ברור שהוא לא יאריך ימים ובכל זאת השתדלו להקל מעליו, עד כמה שאפשר, את איכות חייו הקצרים.

הרב פירר ליווה את המשפחה. יום אחד פנה אליו יהודי, קיבוצניק, שהיה רחוק משמירת תורה ומצוות, ושמע על פועליו הרבים של הרב פירר, ואמר לו: "יש לי מסוק פרטי. אני מוכן לעשות חסד עם המסוק הזה ככל שיאמר הרב".

אמר לו הרב פירר: "יש ילד מסכן בבני ברק, שעובר ניתוחים קשים ומורכבים מאד. אני משוכנע שאם תעשה לו 'סיעוב' במסוק - זה יסב לו שמחה גדולה". והלה הסכים.

הוא הנחית את המסוק במגרש ליד סמינר הרב מאיר, והעלה אליו את הילד.

"לאן אתה רוצה לטוס?" שאל את הילד.

"אמר לך את האמת", השיב הילד. "חלק יעצו לי לבקש ממך לטוס מעל ירושלים, חלק יעצו לי לבקש לטוס מעל הים, וחלק יעצו לי לבקש טיסה קצרה בשמי הארץ. אבל אותי מעניין משהו אחר בכלל! אני מעוניין לכבד את ההורים שלי, שכל כך טורחים למעני. אני רוצה שתטוס מעל רחוב בן זכאי בבני ברק, ולנופף להם בידי לשלום".

"שבית את לבי", אמר לו הטייס. "אני מוכן לקיים מה שתבקש ממני. דע לך! אני מיוחד להגיד לך! באתי מקיבוץ ששם אוכלים מנגל ביום כיפור! ועתה אני מוכן לקיים בקשה אחת שתבקש ממני".

מכיוון שהיה זה בתקופת בין הזמנים שלפני אלול, סמוך יחסית ליום כיפור, השיב לו הילד: "אני מבקש שתבטיח לי שביום כיפור הקרוב אתה צם".

"לכבודך אעשה זאת", הבטיח.

במוצאי יום כיפור, הקיבוצניק התקשר לילד בהתרגשות: "פעם ראשונה בחיים שלי שצמתי ביום כיפור. עשיתי זאת לכבודך, חיים בן ציון היקר".

אין לנו מלך אלא אתה:

אני רק יכול לומר שאני רוצה מאוד לחזור אליך: סיפורו המרגש של גדעון, שתפילה אחת כנה ומילים מהלב ביום כיפור הובילו אותו לדרך התשובה.

סיפור זה, המובא ממקור ראשון, מתאר את סיפורו של גדעון, שגדל כ"תינוק שנשבה" וכל קשר שלו ליהדות היה צום יום הכיפורים.

כל ימיו גדל גדעון כתינוק שנשבה, מימיו לא הכיר ולא ידע דבר על היהדות, חוץ מהעובדה שישנו יום בשנה בשם 'יום כיפור' בו צמים ואין עושים מלאכות, מעבירים את עשרים וארבע השעות, ועוברים הלאה...

שנה אחת, היה זה בחודש אדר, בשלהי החורף, נקלע גדעון לסמינר של חוזרים בתשובה. הציץ ונפגע - המרצים פתחו בפניו שערים לעולמות שלא הכיר, האירו את ליבו וחימומו את נפשו באור היהדות הנעימה, הקסומה, הקרובה והמקרבת...

חלפו עוד מספר חודשים, ואחד המרצים בסמינר פגש את גדעון בשעת ערב מוקדמת, מטייל ליד ביתו. 'גדעון יקירי', טפח המרצה על שכמו, 'מה נשמע? איך אתה מרגיש? הם שקעו בשיחה עירנית וידידותית, כאשר המרצה מלטף בחיבה את הכיפה הגדולה שלראשו של גדעון. 'אה, אשריך', אמר וליטף שוב את הכיפה, 'איך זכית לחזור בתשובה, הלוואי עלי... מה עזר את ליבך לכך? האם עברת חוויה מרגשת כלשהי בחודשים האחרונים?'

גדעון התרגש, פתח את מצפון ליבו וסיפר: 'האמת, ביום הכיפורים האחרון חוויתי חוויה משונה משהו. באתי לבית הכנסת כמדי שנה, נבון ולא יודע מה לעשות. התפילה התנהלה בעצלתיים, לא מצאתי לי מקום ולא התחברתי. לא היה לי מחזור ולא סידור, לא הבנתי למה כולם מגיעים היום לבית הכנסת, ואפילו רפי וגדי, בני ושמוליק, איציק ואביעד עזבו את העסקים ובאו...'

גדעון מחה דמעת התרגשות, והמשיך: 'הסתכלתי עליהם, הם היו שקועים בסידור, ולי - לא היה סידור או מחזור כלשהו. בלית ברירה נעמדתי בירכתי בית הכנסת, הלטתי פניי בידי ואמרתי: 'אבא שבשמיים, אינני יודע להתפלל, אינני יודע כיצד לומר, מה ומתי. אני יכול רק לומר שגם אני רוצה מאוד לחזור אליך...' חזרתי על הבקשה הזאת, סיפר גדעון ברגש, 'פעם, פעמיים ושלוש, ואחר כך פשוט עזבתי את בית הכנסת. עניין הרואות את התוצאה...'

זה כוחה של תפילה, פשוטה ובמילים מהלב, ביום הכיפורים. בכל רגע נתון, בכל מקום ובכל זמן ביום היקר הזה, נוכל לעמוד, לעצום עיניים, ולהתכנס אל תוך תפילה לאבא שבשמיים... וביום הזה, הוא שומע ומאזין, מביט ומקשיב, ובמשך השנה נראה תוצאות!

יומיים אחר כך התפרסמה ידיעה בעיתונות ובכלי התקשורת: "מסוק פרטי התרסק והטייס נהרג". התברר שהיה זה אותו קיבוצניק!

חיים בן ציון טויב ואביו נכנסו לרבי אהרן לייב שטיינמן זצ"ל ושאלו, האם מה שהאיש צם לכבוד הילד נחשב לו כמי ששב בתשובה, ויום כיפור מחל לו על עוונותיו?

השיב להם הרב שטיינמן: "מסתבר שאם הוא צם יום שלם כמו שאמר, גם אם עשה זאת לכבוד הילד - לא ימלט שבמשך היום היו לו כמה הרהורי תשובה - ויום כיפור כיפר עליו".

"ומה בדבר קיום המצוות שחסר לו?" שאלו.

"תלמדו לעילוי נשמתו אפילו משנה אחת, וקל וחומר אם תלמדו כמה משניות - ותהיה לו מכך תועלת עצומה", סיים הרב שטיינמן.

(הגאון רבי גואל אלקריץ שליט"א-נאה דורש)

פנינים על הפרשה:

שבת שובה

ועל זה אמר דוד המלך עליו השלום זכתי אלקים רוח נשברה, דהינו כשהאדם חוזר בתשובה שהיא במקום הקרבן, צריך שיכיר וידע כי כבר על ידי חטאו נתלבש בו רוח טמא ומלך ושלט עליו וקנה מקומו בתוך גופו. וכל עוד שלא נשבר אותו הרוח אין תשובת האדם נקראת תשובה, שהרי האורב עדין לו בחדר. אמנם כשמנתגר האדם על הרוח ומשברו, אז בזה רצויה תשובתו ומקבלת. וזהו שאמר 'זכתי אלהים', שהיא התשובה שבמקום הזכחים, שהם הקרבנות. בעיני רוח נשברה, דהינו הרוח שנתלבש בו ישבר אותו ויכריחו ממנו שלא תשאר לו שום שליטה ואחיהו בו. וזהו 'רוח נשברה', דהינו הרוח הטמא שנתלבש בו תשבר. וכשינתגר האדם על אותו הרוח וישברנו מעליו עליו כאלו הקריב כל הקרבנות, משום הכי אמר 'זכתי אלהים' ולא 'זבח':

(שערי תשובה, אות כד)

בעל תשובה יהיה סבילן לשמוע חרפתו

בראשית ברא אלקים וגו' (בראשית א א). בראשית אותיות 'שאת ריב'. בא לרמז שיהיה בעל תשובה סבילן ועלוב ואינו עולב, שומע חרפתו ואינו משיב (רמב"ם תשובה פ"ו ה"ח), כמו שאמרו רבותינו ז"ל (יומא כג) הנעלבים ואינם עולבים שומעים חרפתם ואינם משיבים. עליהם נאמר (שופטים ה לא) 'ואהביו כצאת השמש בגברתו'. ועוד אמרו (תולין פט), אין העולם מתקן אלא על מי שבוים עצמו בשעת מריבה, שנאמר (איוב כו ז) 'תלה ארץ על בלימה'. ועוד אמרו (ר"ה יז), 'נשא עון ועבר על פשע' (מכא ו יח), למי 'נושא עון', למי שעובר על פשע, נמצא מי שעובר על פשע מוחלין לו על כל עונותיו. וכשהיה האדם בעל תשובה סבילן ועלוב ומעביר על מדותיו, זה האות שנכבד ונשבר ושב לה' בלב שלם. וזהו הרמז בראשית שהיא רומזת על התשובה, אותיות 'שאת ריב', דהינו שיהיה בעל התשובה סבילן ריב ונושא, וזה תקון גדול:

(גנוי המלך, תיקון התשובה אות כ)

יום הכפורים

מדברך פחד לבי, דהינו, אף על פי ששרים אמרו חנם ואין בידי עון, מדברך פחד לבי, שאמרת 'האומר אהטא ויום הכפורים מכפר אין יום הכפורים מכפר', כי יום הכפורים אינו מכפר רק לשבים, לכן אינו בוטח על ס"מ שמלמד עלי זכות שאני נקי מעון. לפי שמדברך פחד לבי:

ומכל מקום שש אנכי על אמתך כמוצא שלל רב (תהלים שם פסוק קסב), שכתבת בתורתך (ויקרא טו ז) 'כי ביום הזה יכפר עליכם לטהר אתכם מכל חטאתיכם', ואני חובה עלי לעשות תשובה שלמה ביום זה, ואתה תטהר אותי טהרה גמורה:

אינו בוטח בסגוריות ס"מ אלא בתשובתו

והוסיף לומר: שקר שנאתי ואתעבה תורתך אהבתי (תהלים שם פסוק קסג). דהינו, מה שאומר ס"מ ביום הכפורים כי אין בידי עון, שקר הוא אומר, לפיכך אני שנאתי השקר הזה ותעבתי אותו, ותורתך אהבתי, שכתוב בה שהתשובה היא העקר. והתשובה ביום הגדול והנורא הזה שהוא יום הכפורים, מתקבלת ומרצה מכל שאר הזמנים, לפיכך נקטנו בו ה' תפלות, יותר מכל שאר הזמנים. והנה ה' תפלות שיש ביום הכפורים עם ב' קריאת שמע הם שבע:

ביום כיפור מיוחד את הקב"ה ז' פעמים

ועל זה אמר: שבע ביום הללתיך על משפטי צדקך (תהלים שם פסוק קסד). דהינו, ביום הזה הידוע שהוא יום הכפורים, שבע פעמים הללתיך בו, שהם ב' קריאת שמע וה' תפלות כאמור: (אלף בינה תהלים קיט אות ש)

תשובה שלימה - שלא ישאר רושם מהחטא

תשובה ישראל עד ה' אלקיך כי כשלת בעונך (חושע יד ב). אלקיך עם הכולל גימטריא 'אלול', דבאלול צריך אדם להתעורר לשוב בתשובה, דאם לא עכשו אימתי. והנה התשובה מדרגות מדרגות היא, דמי שיש בידו פשע ועשה תשובה שאינה שלמה כל כך, דיה לאותה התשובה שהפשע שהיה בידו יחזר לו לעון. ואם עשה תשובה מעלה יותר מן הראשונה, העון יחשב לו לחטא שהוא שוגג. ואם עשה תשובה שלמה בתכלית, לא ישאר בידו גם חטא. ועל זה נאמר (תהלים לב א) 'כסוי חטא'. וזהו שאמר שובה ישראל עד ה' אלקיך, דהינו עשה תשובה מעלה בתכלית השלמות, כדי שלא ישאר עליך שום רושם אפלו חטא קל. דאי לא הכי, הרי כשלת בעונך, דהינו אם לא עשית תשובה שלמה במקום העון, נשאר רשום עליך המכשול שהוא שוגג. לכן תשתדל לעשות תשובה שלמה כראוי כדי שלא ישאר עליך שום רושם כלל:

(שערי ארוכה אות ש)

מהי התשובה הרצויה

תשובה ראשי תבות שבר תשבר הרוח במחשבה ובמעשה. הכונה כמו שכתוב בזה הקדוש (ח"ג רמ) דכשהאדם חוטא חס ושלום מתלבש בו רוח הטמא מצד סטרא אחרא ומתנאה עליו ושוטט בו שליטה גמורה, ואינו מתהלך האדם כי אם לרצון אותו הרוח, וגם כשיתעורר האדם לשוב בתשובה אין אותו הרוח נעקר ממנו לגמרי עד שיעשה תשובה שלמה גמורה מכל צד, כדי שישתבר אותו הרוח והיה כלא היה. ועל זה הרוח אמר דוד המלך עליו השלום (תהלים יט ט) זכתי אלקים רוח נשברה, הורה לנו דעקר התשובה היא שביירת הרוח שנתלבש באדם על ידי חטאו ושלט ומלך עליו, אם נתגבר האדם על אותו הרוח וישברו אז בזה חוזר בריה חדשה ומתרצה לפני ה' ויקרא לו ויענהו, ועוזרו ה' ולא ישוב עוד אותו הרוח, דרוח הולך לא ישוב' (שם עז לט):

אין יוה"כ מכפר ללא תשובה

והנה כל יעלה על דעת אדם לומר, כיון שהקדוש ברוך הוא ביום הכפורים מטיל כל עונות בני ישראל על ס"מ, מעתה אף אם לא עשה תשובה כראוי לא אכפת לה, אין הדבר כן, כי על זה אמר התנא (יומא פה): האומר אהטא ויום הכפורים מכפר, אין יום הכפורים מכפר, כי יום הכפורים מכפר לשבים ואינו מכפר לשאינם שבים. לכן ביום הכפורים צריך האדם שיתעורר לעשות תשובה כראוי כיון שיום מסגל הוא לתשובה, כמו שכתוב (ויקרא טו ז) 'כי ביום הזה יכפר עליכם' וכו'. ולך נא וראה מה שכתוב בזה הקדוש (ח"א רכ), דביום ראש השנה נפתחים ספרים, צדיקים גמורים נכתבים ונחתמים לאלתר לחיים וכו', בינוניים תלויים ועומדים עד יום הכפורים, ואם לא שבו ביום הכפורים נשארים תלויים עד יום אחרון של חג:

(אלף בינה תהלים קיט אות ש)

פחד שמא לא שב, אך ישמח בטהרתו

שרים רדפוני חנם ומדברך פחד לבי (תהלים קיט קסא). שרים הם ס"מ וחיליו, בשאר כל ימות השנה רודפים אותי לקטר עלי, וביום הכפורים חוזרים ומלמדים עלי זכות ואומרים כי מה שהיו מקטרגים עלי בשאר ימות השנה הוא שקר, והאמת הוא שאני מגלה מעון. וזהו שרים רדפוני, דהינו, ס"מ וחיליו מעקרי רדפוני לקטר עלי עוני, עכשו ביום הכפורים אמרו חנם היינו רודפים אותי, כי אין בידו עון. והנה רדפוני גימטריא 'כפרים', לרמז דעל יום הכפורים

עצות וסגולות:

ירח האיתנים (ב')

החזר בתשובה, ה' יענהו בקראו אליו

מי שהוא עושה תשובה וחוזר מחטאיו כראוי, כשקורא להקדוש ברוך הוא בעת צרתו עונה, וכמו שנאמר בנביא (ישעיה נה ז) 'יעזב רשע דרכו ואיש און מחשבתיו וישב אל ה' וירחמנו ואל אלקינו כי ירבה לסלוח'. הרי משמע בפשיטות דכשהאדם עושה תשובה, צועק אל השם ועונהו.

(מעגלי צדק את ר"ש, ד"ה חזק מרשעים)

דרך ה' לקבל את השבים

התשובה היא שאדם חוזר לפני הקדוש ברוך הוא, והקדוש ברוך הוא שומעו ומקבל תשובתו, וכך היא דרכה של תשובה, שהאדם שב ומתחנך והקדוש ברוך הוא מקבלו, והקדוש ברוך הוא יושב על כסא הכבוד.

(אלף בינה מזמור כה, ד"ה כל ארחות ה')

דבר שחטא - בו יתקן

אם עשה אדם חבילות של עברות, יעשה כנגדן חבילות של מצות (ויקרא כא ה). והנה התשובה המעלה שתהיה תשובה מצוין המשובה, אותו אבר שחטא בו, בו בעצמו יתקן (שמו"ר כג א) ואפשר שלזה רמזה תורתנו הקדושה 'עין תחת עין שן תחת שן יד תחת יד רגל תחת רגל' (שמות כא כד), לרמז דהאבר שחטא בו, בו בעצמו יתקן, דזהו התקון המועיל יותר.

(אלף בינה, אות ח"ת ד)

צריך להרבות בתשובה ובקשת רחמים

אף על גב דהחדש הזה מסגל לתשובה, דבו נפתחים שערי רחמים כמו שכתבנו, מכל מקום צריך אדם להרבות בתשובה ובקשת רחמים הרבה כדי שתקבל תשובתו.

(שם אות א"ל, ד"ה שמע ה')

תשובה מאהבה ביום הכיפורים

שלום רב לאהבי תורתך ואין למו מכשול (תהלים קיט קסה). ידוע מה שאמרו רבותינו ז"ל (יומא פו) דהשב מיראה וזדונות נעשות לו כשגנות, והשב מאהבה וזדונות נעשות לו כזכויות. ובפרט בעושה תשובה מאהבה ביום הזה הגדול והנורא שהוא יום הכפורים. וזהו שאמר שלום רב לאהבי תורתך, הם העושים תשובה ביום הזה מאהבה, דהינו, ביום הזה רב וגדול שלומם ואין למו מכשול, דלא נשאר בידם אפלו שוגג:

(אלף בינה תהלים קיט אות ש)

הגאון רבי יעקב שיש שליט"א:
יש לנו אבא בשמים, שלוחש
ללבנו, מדבר אלינו, אבל אנו
שועטים קדימה, אין לנו זמן
להקשיב. ולעיתים, כשאנינו רואים
את אשר סביבנו, נאלץ הבורא
לזרוק עלינו בלוק, לעצור אותנו.
זו בחירה שלנו האם להקשיב
ללחישתו של הבורא, לשוב אליו
בכל יום, או להתעלם, לחכות
בלוק שיבוא.

נשוב לפני התזכורות הכואבות
עוסקים אנו במצוות התשובה. אבא
שבשמים מחכה לנו, מבקש שנשוב אליו. גם
אנו רוצים לשוב, מתגעגעים לאבא שבשמים,
אבל לעיתים פוחדים! אנו שקועים בהרגלים,
קשה לנו לצאת לדרך חדשה, ייאוש ממלא
את ליבנו: היצר הרע כה חזק ועוצמתי, איך
אוכל להילחם בו, כיצד אוכל לגבור עליו?
אני מפחד, קשה לי!

אכן, מלחמת היצר מלחמה קשה היא.
היצר הוא מלך זקן, שועל קרבות מנוסה,
אבל אל לנו להתייאש. אומר לנו רבנו יונה
בפתח ספרו "שערי תשובה": "והתבאר
בתורה, כי יעזור ה' לשבים כאשר אין יד
טבעם משגת, ויחדש בקרבם רוח טהורה
להשיג מעלת אהבתו". איננו עומדים בקרב
לבדנו, הקב"ה עומד לצדנו, מסייע לנו
במלחמה הקשה.

"הבא לטהר מסייעין בידו" אומרים לנו
חז"ל הקדושים (שבת קד, א). אכן הקב"ה
מסייע לנו לשוב אליו, אבל עלינו לעשות
את הצעד הראשון, לקום מהמקום, לצאת
מאזור הנוחות, לבוא להיטהר, ואז נקבל
השפעה וכלים מעל הטבע, נקבל כוחות
אדירים ללחום מול היצר, אבל את הצעד
הראשון אנו צריכים לעשות.

ונספר -

קורת רוח מרובה אפפה את דני בעת
שנכנס לרכב היגואר החדש והנוצץ. מעמדו
הבכיר בחברת הייטק גדולה איפשר לו
להחזיק רכב יוקרתי זה. לחיצה קלה על
הדוושה והמכונית החליקה לאיטה אל
הרחוב השקט.

אנשים מועטים צעדו על המדרכה,
מאפשרים לדני להגביר מהירות, אשר נהנה
לנצל את יתרונותיה ומעלותיה של מכוניתו.
לפתע, מבין שתי מכוניות, חונות קפץ
ילד, ועוד לפני שדני הספיק לעשות משהו

ארכיון 'עוז והדר'

הגה"צ רבי יעקב מאיר שכטר שליט"א: ענין זה של בין
אדם לחברו, מצוי אצל כל אדם בכל יום ובכל מצב, וכפי
שאמרנו במשנה (אבות פרק ג' מ"ב): 'הוי מקבל כל אדם
בשמחה'. ומובא (ברכות יז, א) על רבן יוחנן בן זכאי, שלא
הקדימו אדם שלום מעולם ואפילו נכרי בשוק. וביותר נוגע
העניין לכל אדם בשעה שנכנס לביתו, שישתדל לשמחם,
ודבר זה גדול הוא עד למאוד. ומובא באגרת הגר"א ששלח
לזוגתו כשנסע לארץ ישראל, וכתב לה וזה לשונו: "ואשה
את רעותה תשמח בדברים טובים, כי זה מצווה גדולה לכל אדם וכו'".

שאמנם נחש היה בקרבתו שעמד להורגו. ושאל
שמואל לאותו יהודי מה עשה היום שבזכותו ניצל
ממוות. הלה השיבו, כי הדרך הוא שכל הפועלים
מביאים עמם מביתם מאכלים, ומסדרים אותם יחד
על השולחן וכולם אוכלים מהם יחד. והנה ראה
שאחד הפועלים לא הביא מאומה מביתו, וכדי
שלא יאכל בכיסופא, בבושה, נענה ואמר שהוא
יגבה היום מכולם מה שהביאו, וכשהגיע לאותו
אחד עשה עצמו כגובה ממנו ונתן מחלקו כדי
שלא לביישו. נמצא שהלה אכל יחד עם כולם ללא
בושה. אמר לו שמואל: זהו שהועיל לך, שבזכות זה
נשאת בחיים.

ויש לומר שהקב"ה זימן ליהודי הזה - שעל פי
מזלו נשפע לו עתה רע, שהיה צריך למות חלילה
- מצווה כזו שדווקא המצווה הזאת תמתיק את
גור דינו. והיינו מכיון שבזיון הוא כמו רציחה, כפי
שאמר חז"ל (ב"מ נט): 'נח לו לאדם שיפיל עצמו
לכבש האש ואל ילבין פני חבירו ברבים', ומניעת
בזיון מחברו היא שעמדה לו להינצל. ולכן אמר לו
שמואל שדבר זה הוא שהועיל לו - שהקב"ה הזמין
לו מצווה כזו, הצלת אדם מבזיון, וכיון שהוא הציל
אדם מבזיון שהיא כמו מיתה, לכן הצילו הקב"ה
ממוות.

וכן מסופר בגמרא (שבת ס) על בתו של רבי
עקיבא ששלחה בעת חתונתה את מנת האוכל
שלה לעניי בעת שכולם היו טרודים ולא פנו אליו
לדאוג לאוכל עבורו, ובזכות זה ניצלה ממוות. וזה
גם צער של בזיון, בזה שאף אחד לא פונה אליו
ולא שם אליו ליבו - חוץ מעצם חרפת הרעב. ולכן
מובן מאוד הדרש שדרשו בגמרא שם "וצדקה תציל
ממות" - לא ממוות משונה אלא ממוות עצמו.

ועניין זה של בין אדם לחברו מצוי אצל כל אדם
בכל יום ובכל מצב, וכפי שאמרנו במשנה (אבות פרק
ג' מ"ב): 'הוי מקבל כל אדם בשמחה'. ומובא (ברכות
יז, א) על רבן יוחנן בן זכאי, שלא הקדימו אדם שלום
מעולם ואפילו נכרי בשוק. וביותר נוגע העניין לכל
אדם בשעה שנכנס לביתו, שישתדל לשמחם, ודבר
זה גדול הוא עד למאוד. ומובא באגרת הגר"א
ששלח לזוגתו כשנסע לארץ ישראל, וכתב לה וזה
לשונו: "ואשה את רעותה תשמח בדברים טובים,
כי זה מצווה גדולה לכל אדם וכו'".

(הגה"צ רבי יעקב מאיר שכטר שליט"א - קרני אור)

עבירות שבין אדם לחברו...

מי יוכל לשער עומק הדין המתעורר על ידי
גרימת צער לאדם מישאל, וכדאיאת בגמרא (כתובות
סב, ב) על האמורא רב רחומי שהיה גולה למקום
תורה לשקוד בתורה בשיבתו של רבא במחוזא,
והיה רגיל לשוב לביתו בערב יום הכיפורים. ופעם
אחת נתאחר לבוא, וצער אשתו גבר מאוד עד
שיצאו דמעות מעיניה, ובאותו רגע נתעורר עליו
קטרו, ונח נפשיה.

ומובא סיפור מהאר"י הקדוש שאשה אחת עמדה
מלדת, והאר"י הקדוש גילה שעונש זה בא עליהם
משום שבביתם עמד סולם עבור תרנגולים שיעלו
לשות ולהרוות את צמאונם. ביום מן הימים
אמרה האשה למשרתת שתסיר את הסולם משם,
ואף כי לא היתה כוונתה לצער את התרנגולים, עם
כל זה גרם צערם של התרנגולים לעונש שתפסיק
מלדת. ואמנם לאחר שהשיבו את הסולם למקומו,
נתברכה האשה שוב בפרי בטן (ענין בקב הישר פ"ז).

נמצא שגם צערו של בעל חי גורם לקטרוג רח"ל,
על אחת כמה וכמה מה גדול הפגם בגרימת צער
לאדם.

ומידה טובה מרובה, ששכרו של המונע צער
מבן אדם גדול הוא עד למאוד, כפי שחז"ל מספרים
במסכת שבת (קנו, ב) ששמואל התוועד פעם עם
חוזו בכוכבים בשם אבלט (גם שמואל מכונה בחז"ל ב"מ
פה, ב) "שמואל ירחנאה", מלשון ירח, על שהיה בקי
בסוד העיבור, והיה בקי גדול בחכמת התכונה).
והנה עבר לפניו אדם אחד, ואמר אבלט על אותו
אדם ההולך, שלא ישוב, כי נחש יכישנו וימות,
שחזה במזלו שהגיע קיצו. ואילו שמואל אמר לו: אי
יהודאי הוא אתי, שאם הוא מבני ישראל הוא ישוב,
ולא ימות. כי שמואל ידע שסדרי וכללי המזלות
אינם משפיעים על יהודי, משום שלאדם מישאל
מזמין הקב"ה מצוות ומעשים טובים כאלו, שהם
גיניו עליו, הגם שמצד מזלו כבר הגיע קיצו.

ואמנם בערוב היום חזר אותו יהודי שלם
בגופו. ואבלט התפעל מאוד, ויגיש לאותו יהודי
שהיה נושא משא, והסיר ממנו את חבילת הקנים
שנשא על כתפו, ומצא שם נחש מנותח, שנקצץ
בעת קיצוץ הקנים מבלי ידיעה. והראה לשמואל

נשמע חבטה. משהו ענק נזרק על המכונית. דני עצר בחריקת בלמים, יצא במהירות מהרכב. בלוק! בלוק נזרק על המכונית החדשה! דלתה הימנית של היגואר ניזוקה קשות.

"ילד! למה עשית את זה!" שאג דני, "זו מכונית חדשה, הבלוק שזרקת גרם לה לנזק רב!"

"סליחה, אבל לא הייתה לי ברירה..." ענה הילד כאשר דמעות זולגות על לחיו, "תראה..." אמר, תוך שמצביע קדימה, "זה אחי, הוא נכה, יצאתי אתו לסיבוב. לפתע נתקלתי באבן, כיסא הגלגלים התהפך ואחי נפל ונפצע. אני ממש מצטער, אבל לא ידעתי מה לעשות, זעקתי לעזרה אבל כולם שעטו קדימה, אף אחד לא הקשיב לזעקתי. לא הייתה לי ברירה אלא לזרוק אבן... אתה יכול בבקשה לעזור לי להרים אותו, להושיב אותו חזרה בכיסא הגלגלים שלו? הוא נפצע, הוא כבד מדי בשבילי."

דני בלע את לשונו, המחזה נגע ללבו. נרגש ונסער ניגש אל הילד המסכן, הרים אותו במהירות והושיבו בכיסאו. הילד היה נראה בסדר, היו לו רק מספר שריטות שטחיות. הוציא ממחטת בד וניקה את פצעיו, ואף ניסה להרגיעו.

"תודה רבה, שאלוקים יברך אותך" אמר הילד לזר, אבל דני היה נסער מכדי לדבר, רק נענע בראשו והביט בילד המתרחק, מוביל את אחיו בזהירות בכיסא הגלגלים לאורך המדרכה, עד אשר נעלמו מעיניו.

היגואר חכתה לו בסבלנות, פצועה ושרוטה, אבל דני ידע, את הנזק הזה הוא לא יתקן לעולם! הוא ישאיר אותו כתזכורת: 'אל תנהג בכבישי החיים מהר מדי, שים לב מה קורה סביבך, תדאג שלא יצטרכו לזרוק עליך בלוק כדי לזכות בתשומת לבך!'

יש לנו אבא בשמים, שלוחש ללבנו, מדבר אלינו, אבל אנו שועטים קדימה, אין לנו זמן להקשיב. ולעיתים, כשאנינו רואים את אשר סביבנו, נאלץ הבורא לזרוק עלינו בלוק, לעצור אותנו. זו בחירה שלנו האם להקשיב לחישה של הבורא, לשוב אליו בכל יום, או להתעלם, לחכות לבלוק שיבוא.

אבא מחכה לנו! מצפה לנו! "מעיד אני עלי שמים וארץ", אומר התנא דבי אליהו (פרק לא), "יותר ממה שמצפה האב לבנו, הקב"ה יושב ומצפה להם לישראל שיעשו תשובה, כדי שיגאל אותם ויבנה להם בית המקדש שלא יחרב לעולם!"

(הגאון רבי יעקב שיש שליט"א-דורש טוב)

הגאון רבי מנחם מנדל פומרנץ שליט"א: משסיים געציל את סיפורו המעניין, נענה הרב ואמר לו: דע לך כי עשית מעשה נאצל במיוחד! ובוודאי שמעשה טוב זה יעמוד לזכותך בבית דין של מעלה. אכן, כפי שכבר הבטחת לך, אדאג שיאמרו קדיש אחרי פטירתך ואף יתפללו וילמדו לעילוי נשמתך. יחד עם זאת, יש לי גם בקשה שתחזיר לי טובה תחת טובה והואל נא להבטיח לי, שבאם יעלה בידך ויהיה באפשרותך הרי שתשוב ותספר לי כיצד התנהל משפטך בבית דין של מעלה. געציל הנדהם מבקשתו הלא שגרתית של הרב, הבטיח לו שהוא אכן יבוא לספר לו ככל אשר יהיה בדינו, והרב פנה לדרכו חזרה אל ביתו

נפש אחת מישראל

האשה הבוכיה עמדה לפני רב העיר גרידונג, הגאון רבי יהודה, ואמרה כשדמעות חונקות את גרונה: בעלי שוכב על ערש דווי. זה כבר כמה שבועות שהוא חולה במחלה קשה והרופאים אמרו נושא לחיו, ועתה החמיר מצבו. הוא מרגיש כי ימוי עלי אדמות ספורים, וקרב הרגע בו יחזיר אל נשמתו לאביו שבשמים. בודדים אנחנו לנפשנו, לא זכינו לזרע של קיימא, עריריים נותרנו, וכעת בעלי נמצא לבדו. אם עד כה הייתי לידו, הרי שכעת איש אינו נמצא עמו. עזבתי אותו לשעה קלה כי הוא ביקש ממני שאלך אל רב העיר ואבקש ממנו שיואל נא להגיע אליו קודם מותו.

האשה אמרה לרב כי היא אשתו של "געציל פושט העורות" וכי הם מתגוררים באחת הבקתות בקצה העיר גרידונג, סמוך לנהר. הרב הכיר את געציל וידע כי הוא איש תם וישר, ירא שמים ובעל מידות טובות. את פרנסתו היה מוצא געציל מפשיטת עורותיהם של הבהמות השחוטות בבית המטבחים. מדי יום ביומו היה געציל מגיע אל בית המטבחים, ולאחר שהשוחט היה מסיים את תפקידו, היה מגיע תפקידו של געציל.

בידיים מאומנות שנים רבות ובגופו הבריאה והחסון היה מצליח לפשוט את עורו של פר שחוט ללא כל בקשת עזרה מאחרים, ובעיקר, העור היה נותר כמעט שלם, ללא קרעים מיותרים. העורות היו רווח צדדי של בעלי הבהמות, כך שמלבד הרווחים ההגונים אותם היו עושים ממכירת הבשר הטרי באיטליז, היו גם מוכרים את עורות אלו לאנשי בורסקי שהיו מעבדים אותם לשימושים שונים: אם לעשיית קלף כשר ומהודר שנועד לכתוב ספרי תורה תפילין ומזוזות, אם להתקנת כריכות, ואם לשימושי חול כמו לעשיית נעליים ומגפיים וכיוצא בזה.

התשלום אותו קיבל געציל עבור עבודתו לא היה גבוה, למרות שהיא הייתה לא נעימה בעליל. אך געציל שבטבעו היה איש טוב לב ומסתפק במועט היה שמח בחלקו ומעולם לא התלונן. ממעט הכסף שקיבל היה געציל מפרש מעשר לצדקה, ומהיתר היה חי הוא ואשתו, שכן ילדים לא היו להם. גם זה וגם צרות נוספות שהיו לגעציל בחייו האישיים לא הביאו אותו ליד מרידות ועצבות. אדרבה, תמיד היה חיוך על שפתותיו וניגון שמח היה נשמע ממנו.

סבור היה הרב כי געציל מבקש שיבוא אליו כדי שהוא יאמר איתו את הוידוי. אמנם זה היה תפקידם של אנשי החברה קדישא, אך הרב בטוב ליבו הסכים למלא את התפקיד. הוא לא התמהמה, קרא לשמשו האישי שיתלווה אליו, ושניהם יצאו אל הבקתה של געציל פושט העורות, כשהאשה נשרכת מאחוריהם, בוכה בקול חנוק.

עם הגיע הרב לבקתתו הדלה של געציל פושט העורות, הוא הושיט את ידו ופתח את דלת העץ בדרכו פנימה. אלא שבעמדו על המפתח, הרב נעצר בפתאומיות, כאילו הוא הופתע ממהשהו. מבט של השתוממות ופלא היה בעיניו, והוא חזר וסגר בחפזו

את הדלת. השמש שעמד מאחורי הרב לא הבין את אשר לפניו, אך הוא לא העז לומר מילה. הרב עמד על יד הדלת, ידו אוחות בידית, והוא נראה היה כמהסס: לפתוח או לא לפתוח. אחר רגע התעשת הרב, פתח את הדלת ונכנס אל הבקתה יחד עם השמש. גם האשה הגיעה אחריהם ועמדה ברכתי ביתה הקטן.

פניו החיוורות של געציל פושט העורות אורו למראה הרב שהגיע אל מעונו. בקול חלוש התנצל געציל בפני הרב על שהטריח אותו לבוא אליו, אך מה אעשה, נאנח געציל ואמר, שחולה קשה אני ואין בכוחי להגיע אל הרב.

הרב הנהן בראשו כמסכים, וגעציל החל לומר את אשר על לבו: יודע אני שיומי קרוב. רואה אני כי כוחותי אוזלים, ותיכף אדרש להתייצב בפני בית דין של מעלה. איני יודע אם מדובר ביום או יומיים או בשעות ספורות, אך מתקרב לו הזמן בו אעמוד לפני בורא עולם ואדרש ליתן דין וחשבון על מעשיי. ומכך, אני מוטרד וחושש מאוד!

הלוא הרב מכיר אותי, נאנח געציל ואמר, כאדם שהשתדל לעשות ולקיים את המוטל עלי. לצערי, לא עלה בידי ללמוד תורה. כבר בנערוותי לא הצלחתי לקלוט את דברי המשנה והגמרא. עם זאת, יושב הייתי מדי יום ביומו בבית המדרש ומקשיב לשיעור המוסר שנאמר בין מנחה וערבית. מלבד התפילות אף הייתי מרבה באמירת תהלים. אחר חתונתי מצאתי לעצמי פרנסה כפושט עורות, מלאכה פשוטה אך עשיתי אותה באמונה ובישר.

קולו של געציל נחנק: עתה כששוכב אני על מיטת חליי ובמוחי אני מהרהר בחשבון נפש וחשבונות של העולם בו הייתי בעשרות השנים האחרונות, אני נעצב אל ליבי מאוד. רואה אני כי כמעט ולא עלה בידי לעשות מעשים טובים, וכי אילו מעשים טובים יכול הייתי לעשות, איש עני ופשוט כמוני?! תורה כמעט ולא למדתי, ואין לי צידה לדרך כדי לקחתה אל עולם האמת.

ואם לא דיני בכל זאת, החל געציל לייבב, הרי שאני יודע כי אין אף אחד שיאמר אחרי קדיש ויתפלל לעילוי נשמת. לא זכיתי לילדים, ואין מי שיעשה לעילוי נשמת. וזו היא בעצם הסיבה, אמר געציל לרב, שבשבילה העזתי להטריח את כבוד הרב לבוא הנה: מבקש אנכי ממעלת כבודו, אנה ואנא, עשה עימי חסד ואמת, חסד שעושים עם המתים, ומצא עבורי אדם שיאמר קדיש אחר מותי ואף יתפלל וילמד משניות לעילוי נשמת.

מה אעשה, פשט געציל את ידיו ואמר, שאין בידי כל דרך לגמול על טובה נצחית זו שאני מבקש אותה כעת. הלוא הרב רואה את מצבנו החומרי. אילו היה בידי כסף, בוודאי שהייתי משלם על כך ככל שהייתי נדרש, אך לצערי, עני ואביון הייתי, ואין בידי לפרוטה אפילו שווה פרוטה.

הרב שהקשיב לדברים העצובים שהשמיע געציל החולה, ורק לאחר שסיים את דבריו אמר לו ברגש רב:

בוודאי ובוודאי שאעשה ככל אשר ביקשת ממני! אין לך כל סיבה לחשוש מפני בית דין של מעלה, כי ברור הדבר שעשית ככל המוטל עליך במצבך על הצד היותר טוב.

הלא תדע, המשיך הרב ואמר, את דברי חז"ל אשר קבעו ואמרו שאפילו אנשים ריקנים שבבני ישראל הרי הם מלאים במצוות כרימון, על אחת כמה וכמה, שגם לך יש מצוות ומעשים טובים שעשית בימי חיך. הנה, מבקש אני ממך שתואיל נא לספר לי שבימים ממעשיך הטובים עלי אדמות.

געציל היה נשמע מופתע ביותר מדברי הרב והוא אמר בפליאה: הלא הוא הדבר אשר אמרתי, שלצערי כי רב אני הולך לבית עולמי בידיים ריקות, וכי אין לי מעשים טובים שילוו אותי לעולם האמת... אבל הרב לא הניח לגעציל: בכל זאת אני בטוח שעשית משהו מיוחד, מבקש אני ממך, תנסה להיזכר ותספר לי על מצוה גדולה ומיוחדת שקיימת בחיך.

געציל עצם את עיניו ושתק. רק נשימותיו הכבדות נשמעו בחלל החדר. נראה היה כי לגלגלי מוחו מעבירים מול עיניו את כל תחנות חייו. כעבור מספר דקות פקח געציל את עיניו ואמר: אילולי בקשת הרב לא הייתי מעלה בדעתי להחשיב זאת כמעשה טוב, בסך הכל עשיתי את מה שהייתי מחויב לעשותו, אך היות והרב שואל אותי הרי שאספר זאת, ומעשה שהיה כך היה:

היה זה לפני שנים רבות. בשעת בוקר של אחד מימות החול, הייתי בדרכי לעבודתי בבית המטבחים. הרב בוודאי יודע שביית המטבחים מצוי יחסית הרחק מהעיר, על אחד ההרים הנישאים, וכדי להגיע אליו יש ללכת כברת דרך לא קטנה. איש צעיר הייתי והטיפוס על ההר היה קל עבורי.

מהלך אני בניחותא ולפתע פתאום אני רואה מרחוק עגלה רתומה לסוסים הדוהרת בפראות במורד ההר. העגלה היתה מלאה בנוסעים יהודיים, אנשים נשים וילדים, ויכלתי להבחין שהם לבושים כולם בבגדי חג נאים. הבנתי מיד שמדובר בנוסעים שהם בדרכם לשמחת חתונה משפחתית, וכי העגלון איבד שליטה על הסוסים. הסוסים הצוהלים פנו מצד לצד, עלו הרים וירדו בקעות כשהם שועטים במהירות עצומה. הנוסעים עצמם שהבינו את הסכנה העצומה בה הם מצויים צרחו בקול גדול, ואילו העגלון היה נראה שווה נפש לחלוטין. כנראה היה שיכור ולא הבין את הסכנה הנוראה בה הוא ונוסעיו מצויים. לא אבדתי את העשתונות ובאותו רגע קפצתי אל מול הסוסים כשאני מנופף בידי להם כסימן שיעצרו. הסוסים הבחינו בי והאטו מעט את דהירתם, ובאותו רגע הצלחתי לנתר אל עבר מושב העגלון וליטול מידי את המושכות. הסוסים הרגישו כי יד חזקה מחזיקה את המושכות, החלו להרגע וחדלו מלהתפרע כאחוזי תזוית. בחסדי ה' הצלחתי לבלום את הסוסים המשתוללים והם נרגעו והאטו את מרוצתם.

הבנתי כי אין אני יכול להותיר את העגלה ונוסעיה בידי העגלון שהביט בי בעיניים מזוגגות ממשקאות חריפים שערפלו את מוחו, והחלטתי כי אני אקח את הנוסעים למחוז חפצם. הנוסעים

שהיו המומים מסכנת המוות אליה הם נקלעו, לא הפסיקו להרעיף עלי שפע של תודות וברכות, אך אני עניתי ואמרתי להם בדיוק כפי שאני אומר עתה לרב: לא עשיתי כל דבר מיוחד או יוצא דופן. זו היא חובתו של כל אדם לעשות זאת.

משסיים געציל את סיפורו המעניין, נענה הרב ואמר לו: דע לך כי עשית מעשה נאצל במיוחד! ובוודאי שמעשה טוב זה יעמוד לזכותך בבית דין של מעלה. אכן, כפי שכבר הבטחתי לך, אדאג שיאמרו קדיש אחרי פטירתך ואף יתפללו וילמדו לעילוי נשמתך. יחד עם זאת, יש לי גם בקשה שתחזיר לי טובה תחת טובה והוא נא להבטיח לי, שבאם יעלה בידך ויהיה באפשרותך הרי שתשוב ותספר לי כיצד התנהל משפטך בבית דין של מעלה.

געציל הנדהם מבקשתו הלא שגרתית של הרב, הבטיח לו שהוא אכן יבוא לספר לו ככל אשר יהיה בדינו, והרב פנה לדרכו חזרה אל ביתו. אחרי דקות ספורות בהם הלך השמש עם הרב, פקעה סבלנותו של השמש והוא החליט לבקש מהרב כי יסביר לו את אשר אירע בבקתתו של געציל. בחיל וברעדה הוא שאל את הרב:

מה אעשה, פשט געציל את ידיו ואמר, שאין בידי כל דרך לגמול על טובה נצחית זו שאני מבקש אותה כעת. הלא הרב רואה את מצבנו החומרי. אילו היה בידי כסף, בוודאי שהייתי משלם על כך ככל שהייתי נדרש, אך לצערי, עני ואביון הייתי, ואין בידי לפורטה אפילו שווה פרטה

ימחל לי הרב אך רצוני לדעת מדוע הרב נעצר בהשתוממות על פתח הבקתה של געציל? מדוע הרב סגר את הדלת ושוב פתח? ובכלל, מדוע הרב התעקש שגעציל יספר לו את המעשים הטובים שעשה בחייו.

הרב הרצין את פניו וסיפר לשמש: אספר לך את אשר אירע. כשפתחתי לראשונה את דלת הבקתה והסתכלתי פנימה, ראיתי צורה של מנורה עם שבעה קנים הדולקת באש ומאירה באור יקרות למראשותיו של החולה. מנורת האש הזאת הייתה סימן עבורי שהיהודי הזה אינו עוד אדם מהשורה. הוא אינו יהודי רגיל, אלא צדיק גדול. לפיכך מיהרתי וסגרתי את הדלת, ברצוני להרהר כיצד עלי להתנהג בהיכנסי פנימה.

זו הסיבה שהפצתי בגעציל שיספר לי את סיפור חייו ואת המעשים טובים שעשה, כי הבנתי שחייבת להיות סיבה לכך שהוא זכה לאורה של מנורת אש בעלת שבעת קנים זו.

כעת, כששמענו את דבריו של געציל, הרי שאנו מבינים את גודל מעלתו: הוא סיכן את חייו שלו בכדי להציל יהודים אחרים, ואם חז"ל קבעו ואמרו (סנהדרין לו.): 'כל המקיים נפש אחת

מישראל - מעלה עליו הכתוב כאילו קיים עולם מלא', הרי שאדם זה שקיים כמה וכמה נפשות מישראל, אנשים נשים וטף, מתוך מסירות נפש, בוודאי כאילו קיים עולמות מלאים.

לאחר מספר שעות כבר הודיע השמש לרב כי געציל פושט העורות נפטר וכי הוא יובא למנוחות בעוד שעה קלה בבית הקברות של העיר. הרב השתתף בהלוויה, ותיכף ומיד פנה אל אחד מבני העיר והטיל עליו לומר קדיש על הנפטר ואף להתפלל לפני העמוד וללמוד משניות לעילוי נשמת הנפטר. הרב נתן לו סכום כסף יפה כשכר על טרחותו.

חלפו שלשה ימים וגעציל התגלה בחלומו של הרב ואמר לו: באתי לקיים את הבטחתי לרב ולספר את אשר ארע עמדי בבית דין של מעלה. כשהועמדתי לדין הוצגו בפני מאזינים ענקיות. על הכף השמאלית הונחו כל העבירות שעשיתי, מהם גדולות ומהם קטנות, ואילו בצד הימני היו מונחים מצוות ומעשים טובים.

כלל לא האמנתי שיהיו לי מצוות ומעשים טובים, כך שמאוד התפלאתי לראות את אשר הניחו המלאכים בתוך הכף הימנית. אך עד מהרה ראיתי כי חששותי נכונות: הכף השמאלית, זו של העבירות, היתה כבדה יותר ונטתה כלפי מטה...

רגע לפני שנחרץ הדין נשמע קולה של עגלה דוהרת. מאי שם הופיעה עגלה רתומה לסוסים אבירים, ועליה עמדו כל אותם האנשים שהצלתי בזמנו. העגלה כולה, על כל יושביה, ואפילו העגלון השתוו היה שם, עלתה על הכף הימנית של המאזניים, וזה הטה את הכף לזכותי.

מיד נשמע קול שהכריז: פתחו שערי צדק לצדיק! אלא שאני אמרתי: בטרם אלך לגן עדן, רצוני למלא את ההבטחה שהבטחתי לך ולספר לך את אשר נעשה בדיני. יותר מכך איני רשאי לספר, אך אנא פרסם ברבים עד כמה גדולים הם דברי חז"ל שאמרו על כל המציל נפש אחת מישראל כאילו קיים עולם מלא.

על הפסוק (דברים כט ט): "אַתֶּם נִצְבִּים הַיּוֹם כָּלְכֶם לִפְנֵי ה' אֱלֹהֵיכֶם רֹאשֵׁיכֶם שְׁבָטֵיכֶם זִמְנֵיכֶם וְשִׁטְרֵיכֶם כָּל אִישׁ יִשְׂרָאֵל" פירש הרה"ק רבי מרדכי מנשכין: "אתם נצבים היום כולכם - כל איש ישראל", כל איש ואיש מבני ישראל, יהיה מצבו הרוחני אשר יהיה, הרי הוא כלול מכל עם ישראל. זו מעלתו של כל אדם מישראל, אפילו אנשים פשוטים בהחלט, שכלול הוא למעשה מכל בני ישראל כולם (רשפי אש').

וכתב הרה"ק ה'באר מים חיים' זיע"א (פרשת משפטים): וכשהאדם ממליך הקב"ה על גופו ונשמתו כאילו ממליכו ממש על כל העולם כולו, שעל כן חייב אדם לומר בשבילי נברא העולם, והמקיים נפש אחת מישראל מעלה עליו הכתוב כאילו קיים עולם מלא... כי הוא באמת עולם מלא נכלל מכל העולמות וכל העולמות כלולין בו והמקיימו מקיים כל העולמות... ועל כן בזה שאדם ממליכו על עצמו שהוא יכנס תחת רשותו, ועבודתו שלא לעשותו דבר קטן שאינו נוגע לעבודתו, ממליכו על כל העולם כולו.

(הגאון רבי מנחם מנדל פומרנץ שליט"א - ספיר ויהלום)

השבוע במדור:

אכילת ערב יוה"כ | באופן הבדיקה בארבעת המינים | נדב צדקה, ואינו זוכר לאיזה מוסד | קנה אתרוג ועדיין לא שילם עליו | איך לנהוג כשמסייע לזקן בנטילת ד' מינים

אכילת ערב יוה"כ

שאלה: האם יוצאים מצות אכילת ערב יו"כ במיני מתיקה או דווקא במיני מזונות או פת?

תשובה: אמרו בברכות (ח ב) כתיב ועניתם את נפשותיכם בתשעה לחודש בערב, וכי בתשעה מתעניין והלוא בעשרה מתעניין, אלא לומר לך כל האוכל ושותה בתשיעי מעלה עליו הכתוב כאילו התענה תשיעי ועשירי, והיינו שמצוה לאכול ביוה"כ ולהרבות בסעודה וכמבואר בשו"ע (ר"ס תר"ד), וכבר תמאנו על הרמב"ם שהשמיט בהלכות שביתת עשור שמצוה לאכול ולשתות בערב יוה"כ, ותמאנו שבהלכות נדרים (פ"ג ה"ט) כתב שאם נדר לצום ופגע בו יום טוב או ערב יוה"כ חייב לצום ע"ש, דנראה מזה שיש מצוה לאכול בערב יוה"כ, ואם כן למה לא העתיקו במקומו.

והאחרונים נדחקו שלהרמב"ם ילפינו מהאי קרא דבתשעה לחודש בערב את הדין של תוספת עינוי, ולית לן פסוק למצות אכילה, ולכן לא העתיקו בהלכות צום יוה"כ כחיוב, ובהלכות נדרים שהזכיר ערב יו"כ רק דוגמא נקט, וד"ז צ"ע טובא.

והאמת יורה דרכו דלרמב"ם אין המ"ע לאכול ולשתות, רק שאסור להתענות בו ולהיות יום נוסף בעינוי דתענית, ומפרש שהפסוק מתחיל "ועניתם את נפשותיכם בתשעה לחודש בערב", ומסיים בפסוק להיפך רק "מערב עד ערב תשבתו שבתכם", וע"כ מפרשין שבתשיעי אין לצום כיון שמצוה רק מערב עד ערב, ועיקר הפסוק בא למעט שאין לצום בו כמו מערב עד ערב, ובתשיעי אפילו אם הוא אוכל חשוב כעינוי, וכמבואר גמ' ברכות (ח ב) כל האוכל ושותה בתשיעי מעלה עליו הכתוב כאילו התענה תשיעי ועשירי.

ומיושב שפיר הרמב"ם שיעקר הפסוק בא לומר שלא לצום, ואפילו אם אוכל נחשב כצום, ולכן לא הביאו בהלכות יוה"כ כיון שאינה מצוה מצד עצמה, ויש רק איסור תענית, וזה שהביא בהלכות נדרים דקאי באיסורי תענית.

אמנם נראה שגם להרמב"ם מדת חסידות להרבות לאכול ולשתות, שמסתמא כוונת הפסוק שאסור לצום הוא מפני שהקב"ה חס עלינו שנצום בקלות, [כמו שכתב בשערי תשובה לר' יונה], ואם כן ראוי לאכול ולשתות כראוי, אבל היא רק מדה טובה ולא העתיקה בהלכותיו.

ונראה שמצות אכילה בערב יוה"כ שהיא כעינוי מיוחד את ערב יום כיפור ליום מיוחד לכפרה, ואפשר שלכן עיקר מצות כפרות הוא בערב יום כיפור, (והאחרונים העלו שאפשר לשחוט בכל עשרת ימי תשובה, מפני שמתוך ריבוי האנשים נשים וטף שדוחקים על השוחט בערב יו"כ עלול להכשל לא לשחוט כראוי לכן טוב יותר לשחוט בעש"ת, עיין מ"ב סי' ת"ה סי"ק ב'), אבל עיקר הזמן הוא בערב יוה"כ שהוא יום מיוחד לכפרה.

ויש נוהגין לשחוט כפרות בחצות שהוא זמן רצון לעילא, ויש ממתנים עד עמוד השחר, וב"נזירות שמשון" על השו"ע (סי' תר"ה) כתב שכפרות הם דוגמת קרבן, ולכן ראוי להמתין עד שיאור היום, ומוסיף שלפי כוונת הקדוש האר"י הזמן הוא באשמורת הבוקר שאז הרחמים גוברים בעולם, דקודם לכן הוא קדרותא דצפרא, ואח"כ גובר אור של חסד שנאמר יומם יצוה ה' חסדו, ולדברינו הזמן המיוחד לכפרה הוא הזמן של מצות עינוי שמקיימין באכילה, ומסברא נראה שיעקר מצות אכילה הוא ביום שאכילתו ביום מועיל להקל הצום, ואז נאה ויאה לשחוט הכפרות שזהו נפש תחת נפש ומועיל.

ואומרים שהגה"ק הגר"ל דיסקין זצ"ל נהג לקיים מצות אכילה כל היום ע"י מיני מתיקה

מין פוסק הדור הגאון רבי משה שטרנבוך שליט"א מח"ס תשובות והנהגות

וכדומה, ורבינו ה"חזון איש" זצ"ל לא קיבל השמועה שנהג כן, מפני שסבר שהמצוה היא רק באכילה, אבל בממתקים אין מניעת עינוי ואין בזה מצוה, אמנם כפי שמענו אצל צימוקים, שזה כן מועיל להקל העינוי למחר וצ"ב. (מיהו ע"ע בדברינו במוע"ז ח"א סי' נ"ג שתמאנו היאך מקיים מצות אכילה כשלא אכל עכ"פ כזית בכא"פ).

והנה לשון הגמרא כל האוכל ושותה בערב יום כיפור, שהמצוה היא גם לשתות, ומשמע שבאכילה לבד לא מספיק למעט העינוי כדי צורך, וצריך דוקא גם לשתות. וראוי לאכול ככונת בכא"פ ולשתות מלא לוגמיו בכדי שתית רביעית דוקא (וכשיטת הרמב"ם שזהו שיעור צירוף בשתיה), ובזה יוצא המצוה כתיקונה באכילה ושתיה.

ויש עוד להסביר הדברים, שכוונת ושותה היינו שתיית יין, שסעודת ערב יוה"כ היא כסעודת יום טוב שהעביר הקדוש ברוך הוא את חיוב סעודה דיוה"כ שהוא יום טוב לעיוה"כ, [וכמובא גם טעם זה ברבינו יונה שער ד' אות ט'], ומצוה מן המובחר לנהוג כסעודת יום טוב בבשר וגם יין, אבל לא נהגו כן, אבל לשון הגמרא שאמרו אוכל ושותה יש לפרש כדברינו, מיהו בשו"ע (ר"ס תר"ד) מביא רק מצוה לאכול, וכן הפוסקים לא הביאו שיש מצוה בשתיה, ומשמע דס"ל דכוונת הגמ' ושותה היינו כשצריך לשתות דוקא.

והאחרונים חקרו אם חייבין לאכול פת בערב יוה"כ, ומהו שיעור אכילה, אם ככונת (כשיעור ביטול עינוי) או כזית, ולפי דברינו מקיים עיקר המצוה בזה שאוכל ואינו מתענה, ואפי' לא אכל פת כלל, וכל שאכל כזית יצא יד"ח שלא התענה, ומפרשין שיש הידור במצוה לעשות בערב יום כיפור סעודה, שהעביר הקדוש ברוך הוא את סעודת יום טוב לערב יוה"כ, ואם נוהג כסעודת יום טוב בבשר עוף וגם יין אולי מקיים מצוה מן המובחר, רק צריך שיהיה עם חרדת אלקים כיון שבה למשפט. (וכפי שמעתי יין או מיץ ענבים מתוק מועיל להקל עליו צום יוה"כ, וצ"ב).

94 חשונה רבה
המוזמנטלית הרמב"ם המבואר

מרכז הזמנות: 1800-22-55-66 ובחנויות הספרים המובחרות

הגאון רבי מתתיהו דייטש שליט"א גאב"ד רמת שלמה ובעל נתיבות אדם

ארכיון 'עוז והדר'

נדב צדקה ואינו זוכר לאיזה מוסד

שאלה:

שנדר ליתן סכום כסף לקופה של צדקה, ואחר כך נסתפק לאיזה קופה נדב לתת את המעות, 'קופת העיר' או 'ועד הרבנים' לעניני צדקה, מה יעשה?

תשובה: ישאל על הנדר ויעשה התרת נדרים, ואחר כך יתנו למי שרוצה. הדנה נחלקו הפוסקים בדיון ספק בצדקה, אם נידון כספק ממון או כספק אישור. עיין שולחן ערוך ונושאי כלים (סימן רנ"ט), ומה שציין בספר "צדקה ומשפט" (פרק י, ס"ק ל"ה). ובנידון דין, יכול לשאול על הנדר, ויעשה התרת נדרים אצל חכם, וכמבואר בשולחן ערוך (סימן רנ"ח, סעיף ו). ובאופן כנידון דין, שפיר יש להתיר לעשות התרה, עיין שולחן ערוך ונושאי כלים (סימן ר"ג, סעיף ג).

קנה אתרוג ועדיין לא שילם עליו

שאלה: אחד שקנה אתרוג, והיה בדעתו לשלם כסף מזומן, והגיע החג, אך עדיין לא שילם, מה יעשה?

תשובה: לא ישתמש באתרוג זה, כי יש לחשוש שלא יצא בזה ידי חובת המצווה. ובכל אופן, אף אם המוכר מסכים שישלם לו אחר החג, ראוי להיזהר לשלם דמי האתרוג לפני החג, וכפי שהארכנו בסינתא דשמיא בשו"ת "נתיבות אדם" (חלק ב, סימן א), ושם תמצאנו.

והסכים עמנו להלכה מרן השבט הלוי זצ"ל (הובא ב"נתיבות" חלק ב, סימן ב), שלא יצא ידי חובתו באתרוג זה, ומביא שכן הורה למעשה בסיפור דברים שהיה אצלו, וזה לשונו: "יעובדא היה אצלי לפני הרבה שנים, שאיזה יהודי אינו מוכר היה מוכר אתרוגים בערב סוכות, ומי שהוא לקח ממנו ואין המוכר מכיר את הלוקח, ולא הלוקח את המוכר, והלה אמר שילך לביתו מהר להביא כסף, ובניתיים הגיע סוף היום והמוכר ארז חפציו ונסע מכאן והלוקח רץ ולא מצא אותו ולא הכירו, ואמרת דלהג"ל ובמציאות כזה דבוודאי מכר רק על מנת כסף מזומן, ולא יברך עליו ביום ראשון". עכ"ל.

איך לנהוג כשמסייע לזקן בנטילת ד' מינים

שאלה: אחד שמסייע לזולתו ליטול הד' מינים, האם יכול להחזיקו יחד עם חברו וכך לנענע?

תשובה: יראה להחזיק ידו עמו ברפיון, באופן שיהיה באפשרות של המקבל להחזיק את הלולב היטב גם בלעדיו. ומיהו בדיעבד, שהחזיקו שניהם היטב, בבחינת "זה יכול וזה יכול", נראה שאין לחזור ולברך. וכמו כן, אב שנותן לולבו לקטן ביום הראשון לצאת בו ידי חובה, לא יחזיק את הלולב יחד עם הקטן אלא ברפיון, כדי שיוכל לצאת בו הקטן ידי חובה, ומכל מקום לא יצא מרשות האב כיון דאכתי אגיד גביה. ואכמ"ל.

הגאון רבי אשר וייס שליט"א בעל מנחת אשר ראש בית המדרש 'דרכי תורה' ואב בית דין 'דרכי הוראה'

צילום: הרב מרדכי זאב שוומנפלד, מתוך ארכיון עוז והדר.

באופן הבדיקה בארבעת המינים

ידועים דברי הגרעק"א בסוף ספר דרו"ח (וכיום נדפס בחי' הגרעק"א סוכה כ"ט ע"ב ד"ה ומ"ש מעכ"ת) שכתב לחלק בין פסולי הדר לפסולי חסר, דכל שהפסול משום הדר אינו פסול אלא אם כן הפסול "ניכר לעין כשאוחזו ביד", אבל בדיון חסר דמשום לקיחה תמה הוא כל "שנראה בשימת עין בדיוק פסול ולא מיקרי תמה".

ונבאר את שורש הדברים.

הנה כתב בשו"ת המבי"ט (ח"ג סי' מ"ט): "עוד אני אומר כי אפילו שהיה חזונית זה שהוא מצוי באתרוגים שלנו, אינו נקרא כל שהוא אלא כשנראה לכל אדם. אבל באתרוגים שלנו שרוב אלו שאנו קוראים חזונית אינם נראים לעין מחמת דקותם וצריך להסתכל בהם הרבה כדי שיהיה נרגש בראיה, שאדם אחד רואה האתרוג כולו הדר בלי שום רושם ואדם אחר שיש לו ראיה זכה יותר רואהו, אינו נקרא זה כל שהוא. והדר נקרא למי שהוא בידו, כי מראית עיניו עד ידו אינו נראה אלא כשמתבונן בו הרבה, וכל שכן אחרים שרואים אותו אפילו הם אצלו שאינם מרגישים בו כי אם בהסתכלות טוב ונקרא הדר".

הרי לן דבכל הנוגע לפסול הדר, כל שאינו נראה אלא בשימת לב, ואינו ניכר ונראה בעליל ממרחק אחיות יד, הדר הוא. וכך כתב גם בשולחן ערוך הגרש"ז (סימן תרמ"ח סעיף כ"ב): "והוא שיהיו נראים לעין כשאוחזו בידו ולא שיהיה צריך להשיג עין עיונו עליהם עד שיראם וכן כל שינוי מראה אינו פסול אלא אם כן נראה לרוב בני אדם בהשקפה ראשונה".

אך לכאורה צריך עיון, דלגבי פסול חסר כתב במגן אברהם (סימן תרמ"ח ס"ט) לגבי ניטל הפיטם, דרק חסרון הניכר פוסל. וזה לשונו: "וני"ל דעכ"פ בעי' שינטל עד האתרוג כיון דהטעם משום חסר כמ"ש סי' תרמ"ט ס"ה בהג"ה א"כ בניטל כל שהוא לא מיקרי חסר דאין זה חסרון הניכר ולכן כתבו כל הפוסקים לשון ניטל".

הרי לן דגם בפסול חסר לא כל חסר פוסל, ורק חסרון דמינכר פוסל.

ופתרון חידה זו פשוט בתכלית. לגבי פסול חסר, כל שניכר לאחר בדיקה והתבוננות מקרוב חסר הוא ופסול, אך לגבי פסול הדר, רק מה שנראה לרוב בני אדם ללא תשומת לב והתבוננות קרובה פסול. וזה כוונתו הברורה של הגרעק"א שם "שנראה בשימת עין בדיוק פסול ולא מיקרי תמה".

והמתבאר מכל זה דאין מקום כלל להצריך בדיקת ארבעת המינים על ידי זכוכית מגדלת, דכל שאינו נראה לעין הבלתי מזוינת לעולם אין בו פסול לא משום הדר ולא משום חסר.

אלא שלפעמים רואים בעליל פגם כלשהו באתרוג או בלולב, וקשה להכריע אם זה חסר או נקטם וכדומה, וכל כהאי גוונא ודאי יש מקום ותועלת לבדוק בזכוכית מגדלת כדי לברר אם פגם זה שנראה בהם יש בו פסול אם אין.

והעידו תלמידי מרן הגר"ז זצ"ל שבכל יום מימי החג היה בודק את ראש הלולב שלו עם זכוכית מגדלת וכן בדק גם את האתרוג. ובודאי לא משום עיקרא דינא נהג כן, אלא מתוך חיבת המצווה ויראת החטא שבערה כאש בעצמותיו.

וראיתי במועדים וזמנים (ח"ב סימן קכ"ד) שמתחילה רצה לומר דאפשר דמיעקר הדין לבדוק בזכוכית מגדלת ובכל אמצעי כדי לוודא שאין כל חסר באתרוג, דאפשר שחוש הראות נחלשה במהלך הדורות. ובאמת תמיהה גדולה לומר כן, דאיך אין לדבר סוף, ומה נאמר לגבי ראיית כתמים, ובדיקת סימנים ותולעים וכדומה. אלא על כרחך לא ניהנה תורה למלאכי השרת, ובכלל אין כל מקום להניח שחוש הראות נחלשה. ונראה עוד דבאמת אין הלכות אלה תלויות אלא לפי דעתו של רואה בכל דור ודור לפי הזמן.

ועל כרחך שאין צריך לבדוק באמצעים מלאכותיים מעיקר הדין, ואין זה אלא חומרא בעלמא, וכן כתב בתשובות והנהגות (ח"ג סימן קפ"א). וכך כתב באגרות משה (יד"ד ח"ב סימן קמ"ו וח"ג סימן ק"כ), עיין שם.

ומעשה נפלא הביא שם בתשובות והנהגות שבמלחמת העולם הראשונה הגר"ח היה פליט, ולא היה לו אתרוג. והחזון איש בהיותו אברך צעיר שמע שהגר"ח מבריסק אין לו אתרוג לחג ולקח מקלו ותרכילו ונסע למינסק ואתרוגו בידו לתת אותו למרן הגר"ח. בהגיעו אצלו לקח הגר"ח זכוכית מגדלת ובדק את האתרוג. לתמיהת החזון איש וכי חייבים כך לבדוק, הלא אם לא נראה לעין זהו הידור? ענה הגר"ח דאף שאין בזה כל חיוב, מכל מקום סובר הוא דיש הידור שלא יהיה באתרוג שום חסר, אף מה שלא נראה לעין. לכן הסתכל שמה זיכהו הקב"ה לכן, והדברים חידוש.

והנה לפי המבואר דאין צריך להשתמש בכל אמצעי מלאכותי בבדיקת האתרוג והלולב דמה שלא נראה אין בו פסול כלל, יש לעיין לאידך גיסא. מה הדין נקודה שלמראה העין נראה שחור או שאר מראה שפוסל את האתרוג, אמנם על ידי זכוכית מגדלת רואים שאין זה מראה שחור אלא ירוק או חום כהה, אם יש בבדיקה זו כדי להכשיר את האתרוג?

וכבר נחלקו בכיצא בזה שני גדולי עולם. בשו"ת דובב מישרים (ח"א סי' א') כתב לגבי נגיעה בספר תורה דאם למראה העין נראה דאות מסוימת אינה מוקפת גויל אלא נוגעת בחברתה, אף אם בזכוכית מגדלת רואים שבאמת אין כאן נגיעה, פסול הספר, דכל שלמראה העין יש כאן נגיעה, אין לחכם אלא מה שענינו ראות. אך בשו"ת שארית ישראל להג"ר ישראל זאב מינצברג זצ"ל מגדולי ירושלים (סימן י"א) חלק עליו וכתב דכיון דבאמת חזינו דהאות מוקפת גויל, אין כאן פסול. עיין שם.

ולענ"ד מסתבר כדעת הגאון מטשעבין דכל כהאי גוונא הוי כנוגע ואינו מוקף גויל. אך לגבי מראה אתרוג או מראות דמים בכתמים נראה טפי דאכן מהני להקל. במראות הדמים פשיטא, דהרי מכל מקום נתברר דאין כאן דם אלא הפרשה טהורה. וכך גם לגבי אתרוג דאין כאן שינוי מראה ומין אתרוג ולא מראה שאינו מראה אתרוג.

ועדיין צ"ע בזה לדקות העניין.

מרגליות יקרות ואבני חושן
פנינים נפלאים וסיפורי צדיקים
דברי הגות ורעיון מאוצרות תורת החסידות
משובצות זהב ומסודרות על

סוכות

ספיר ויהלום

חדש!

להשיג בחנויות הספרים

מרכז הזמנות: 1800-22-55-66

ט' בתשרי תש"כ

הגאון רבי יצחק זאב הלוי סולובייצ'יק זצ"ל הגרי"ז מבריסק

תלמיד ורבו אינם שני דברים נפרדים

סיפר הגאון האדיר רבי פנחס הירשפרונג זצ"ל גאב"ד מאנטריאל באחת מדרשותיו, שבהיותו בהיכלו של הגה"צ הרב דבריסק זצ"ל שאל את פיו על הא דאיתא בריש מס' מכות בדין עדים זוממין המעידין על פלוני שהוא חייב גלות והזמנו, אין אומרים שיגלו הזוממין תחתיו כדין ד"כאשר זמם", אלא לוקין ארבעים, ובגמ' שם (דף ב') מנא הני מילי, אמר ר"ל דאמר קרא הוא ינוס אל אחת הערים הוא ולא זוממין, עיי"ש.

ולכאורה, הקשה הג"ר פנחס, הוי מצי למימר דילפינן ליה דומיא דאמרינן גבי עד בן גרושה וחלוצה היינו המעידים על כהן שנתגרשה אמו טרם לידתו - ועשאוהו חלל והזמנו, דינן שלוקין ארבעים ואין נעשים בני גרושה וחלוצה ועשיתם לו ולא לזרעו, והכי נמי מדכתיב "ועשיתם לו כאשר זמם" נימא "לו" ולא לרבו, ובתלמיד שגלה מגלין רבו עמו כדאיתא שם (דף ט'), וא"כ יפטר הזומם מעונשו מכח רבו שאין עליו חיוב גלות, ולא מצריך למילף מהכתוב "הוא ינוס" כנ"ל.

השיבו הרב מבריסק, דתלמיד ורבו אינם שני דברים נפרדים כי אם דבר אחד גוף אחד, ולכן לא שייך למידרש הלימוד דלו ולא לרבו, שהרי רבו כלול בו, והוא כלול ברבו ודו"ק.

כשיצאתי מחדרו - סיים הג"ר פנחס את דבריו - אמרתי לתלמידיו של הברסקער רב, כי תירוץ זה מתאים יותר לומר לאדמו"ר ומנהיג חסידים... (דברים של טעם - מכון כרמינו)

• • •

ט"ז בתשרי תקכ"ט

הגאון רבי אברהם אביש מפרנקפורט זי"ע

פעם לא ראה את השכינה בדין תורה - ולא רצה לפסוק

דרכו היה לדון דיני תורה בטלית ותפילין והדיינים ישבו לפניו בצוותא חדא לדון עמו יחד. ויהי היום, באו שני אנשים חשובים לביתו להתפשר בדבר עסק אחד שעלה לכמה אלפים, וזקני ישב בחדר המיוחד לו והדיינים עם בעלי הדין ישבו בבית אשר שם פסקו דיני תורה. וראה בעל דין אחד מנורה אחת של עץ תלויה בבית הרב, ואמר: "מה נפלא הוא, אשר אצל הרב מפרנקפורט-דמיין שהיא עיר גדולה, יהיה מנורה של עץ, אשר בכמוהו ישתמשו העניים, ואשר נראה מזה שגם רבינו הוא עני גדול".

ויען אותו דיין אחד בליצנות: "המנורה הזאת היא מזהב טהור, אך היא מצופה בעץ". וזקני לא ידע כלל מהמדובר.

אחר זמן מועט נכנס זקני הרב לחדר הדיינים,

מוכתר בטלית ותפילין, ומיד חזר לאחוריו ויצא מהחדר ולא רצה לפסוק את דין התורה, ושב לחדרו המיוחד לו.

ושאלוהו מה זה הדבר שלא רצה לפסוק דין תורה, והשיב כי "אלקים ניצב בעדת אל", ואצל השופטים הדינים דין תורה שכינה ביניהם, ואיתא בגמרא: "כל המתלוצץ שכינה מסתלקת ממנו". והוא תמיד בבואו לפסוק דיני תורה ראה שכינה אצלם, ועכשיו לא ראה את השכינה יען שהתלוצצו, ולכן לא רצה לפסוק דין תורה.

(אהל אברהם)

• • •

י"ב בתשרי תקל"ז

הרה"ק רבי אברהם המלאך זי"ע היראה הגדולה שהיתה אצלו

הרה"ק רבי משה חיים אפרים מסדילקוב זי"ע בעל 'דגל מחנה אפרים' ואחיו הרה"ק ר"ר ברוכ"ל ממעזיב"ז זי"ע, באו פעם לראות את המלאך הקדוש, ולהבין מה זה שמרעישים כל כך לקרותו בשם 'מלאך'.

ויהי כאשר באו אצלו וראו את המלאך הקדוש מבעד החלון, נפחדו כל כך עד שברחו מרוב פחד, והר"ר ברוכ"ל איבד בבריחתו מנעל אחד, והרה"ק בעל ה'דגל' איבד את ה'תהילים' שהחזיק בידו. וכל זה מחמת הפחד הגדול שנפל עליהם כשהסתכלו בהצורה הקדושה של המלאך זי"ע.

(נר ישראל בשם אדה"ז מטשארטקוב זי"ע. דברי דוד)

• • •

י"ד תשרי תקס"ג

הרה"ק רבי שלום שכנא מפרוהבישט זי"ע

מדוע אמר להפסיק בניית בית המדרש ואח"כ שוב לבנותו

מתוך אהבה והתקשרות עמוקה, תלמידיו של הרבי התחברו אליו בכל מאודם, והיו מוכנים למסור את נפשם עבורו.

סיפור יפה על קשר זה, שיש בו גם מוסר השכל, מתחיל בימי הראשונים של רבינו שלום, כאשר עדיין התגורר בפרוהבישט. הוא נהג להתפלל יחד עם כל אנשי העיר בבית הכנסת המרכזי. הדרך לבית הכנסת הייתה תמיד בוצית ומלאה רפש, והרבי, שהקפיד מאוד על לבושו, התקשה ללכת בה. הוא הביע בפני מקורביו את רצונו שייבנה לו בית מדרש ליד ביתו.

מקורביו, שהיו בעיקר אברכים שנסמכו על שולחן חותניהם, לא היה להם כל רכוש משל עצמם. למרות זאת, ועל אף שחששו מהתנגדות גדולה מצד זקני החסידים של רבם, הרה"ק רבי נחום (בעל המאור עיניים) מטשערנאביל, הם קיבלו על עצמם את המשימה. הם השקיעו את כל כולם, משכנו את כל מה שהיה להם, והתחילו לבנות בכוחות עצמם.

לתדהמתם, עם תחילת הבנייה, איש לא עמד בדרכם. אז, במלא עוז, הם פנו לכל אנשי העיר בבקשה לעזרה - בכסף, בחומרים או בלבנים. הבנייה התקדמה במהירות, וכאשר נותרו רק החלונות והדלתות, קרא רבינו שלום למקורביו וציווה עליהם להפסיק את הבנייה. הם נדהמו מההוראה, במיוחד לאחר שהשקיעו את כל הונם ורכושם. כך נמשכה ההפסקה במשך כל הקיץ.

בחוודש אלול, כאשר אנשי העיר החלו להגיע מדי יום לבית הכנסת המרכזי לתפילות, קם אחד מזקני הקהילה והביע מחאה חריפה נגד בניית בית מדרש חדש לאורך צעיר, וטען כי הדבר פוגע בכבודו של ר' נחום. דבריו נשאו פרי, ועד מהרה החלו כל אנשי העיר לרדוף ולחרף את האברכים. רבינו שלום לא הגיב לדברים, אך בשבוע האחרון שלפני ראש השנה, הוא קרא שוב למקורביו ואמר: "התיישבתי בדעתי כי מוטב יהיה אם ייגמר בניין בית המדרש עד ראש השנה, ונתפלל בו בראש השנה".

הדברים הממו את כולם. הם היו שבורים ורצוצים מהחובות שרצו עליהם ומהנידוי שהוטל עליהם. הם חששו שאם יתחילו מחדש לסיים את הבנייה, ייסקלו באבנים על ידי אנשי העיר. אך אחד מהם, ושמו ר' תנחום, עודד את כולם ואמר: "אם רבינו ציווה, בוודאי לא יאונה לנו כל רע". מיד, בהתלהבות מחודשת, הם התחילו לסיים את הבית. בעזרת השם, הבנייה הושלמה עד ראש השנה, והם החלו להתפלל בבית המדרש החדש.

אך הסיבה להפסקת הבנייה ולפקודה לחדש אותה רק כאשר התעוררה התנגדות עצומה, נותרה עכורה בגדר חידה. הם ביקשו מר' תנחום שישאל את רבם על כך. ר' תנחום השיב: "כעת, בימי חג, אין זה הזמן לשאלות כאלו. אשתדל בכך בהזדמנות אחרת". ביום שמחת תורה, בעודו מבושש, העז ר' תנחום ושאל את רבו לפשר הדברים.

רבינו שלום ענה לו: "הדבר פשוט מאוד. בתחילה, כשהיה לי קשה ללכת לבית המדרש בבוקר, נמנעתי מלבקש מכם לבנות מקום תפילה חדש, כי חששתי שהדבר יעורר התנגדות גדולה, וריחמתי עליכם. אבל כשראיתי שאני יכול להשלים עם זה, כי הדבר עלול לגרום לי להתפלל ביחידות, אמרתי 'יהי מה', וגם אם תהיה התנגדות גדולה - בכל זאת אבנה לי בית תפילה.

"אך כשראיתי שעבודתכם מתקדמת וקרובה לסיום, ואין עליה שום התנגדות, התחלתי לחשוש שמא הדבר הוא מעצת היצר. כי דבר הנובע מצד הטוב, לא ייתכן שיהיה לגמרי ללא התנגדות. לכן ציוויתי להפסיק את הבנייה. אבל עכשיו, כשראיתי שפתאום התעוררה התנגדות גדולה וקם רעש סביב הבניין הזה, נוכחתי בצדקת הדבר, וכי הוא נובע ממקור קדוש, ולכן ציוויתי לסיים את הבניין".

(נר ישראל בשם אבן ישראל)

[illegible]

להגות בפרשת השבוע עם האוצר הבלום

האוצר עומד בימים שבהם חסרונם של ספרים מורשת אבותינו ידועה לכל. חסרונם
אצל פגמים בספרי הספרייה הבלום • אגרות אגלי החרוז • ספרי ציונים • תפילות נאמנים ספרי וידואם
קדוש 'מילתא דהתא' עם פגמים מתעורר כל כך האוצר רב דוד זה אבן הניצח של ישראל

מרכז הזמנות: 1800-22-55-66 ובחנויות הספרים המובחרות

הלכות שבת

מאת הגאון רבי אהרן מרדכי גריין שליט"א

בס"ד, גיליון ל"ט

טוחן בשבת

ב. ההיתר לחתוך כשר או ביצים דק דק.

בשר או ביצים מבושלים, כיון שאינם גידולי קרקע, אין בהם איסור טוחן, ומותר לחתכם דק דק, גם אלאחר זמן, אולם לחתכם או לרסקם בכלי המיוחד לכך אסור, משום דהוי כעובדין דחול. [שו"ע ומ"ב שם ס"ט ובס"ק לו, ועיין במש"כ לקמן ס"ז].

ג. מיעוץ פירות וירקות חיים ומבושלים.

א. פירות וירקות חיים כגון בננה או אבוקדו וכיוצא בזה, אין למעכם בשיני המזלג, וכן אין למרחם על פרוסת לחם, משום איסור טוחן. ואם הם רכים מאוד, שכשאוחדו מקצת הפרי אין השאר נגרר אחריו מותר למרחם, דבאופן זה הרי הם כטחונים ועומדים. אולם עבור תינוקות או אנשים זקנים הצריכים לכך, מותר למעך גם פירות וירקות חיים על ידי שינוי, כגון בכף, או ידיית המזלג. [שש"כ פ"ו סעי' ז-ח ובהע'].
ב. פירות וירקות מבושלים כגון תפוח אדמה או גזר שהתבשלו, אם נתמעכו קצת על ידי הבישול, מותר לרסקם גם בשיני המזלג, אך לא בכלי המיועד לכך. [מלאכת שבת ע' פא].

ד. הסרת בוץ או ליכלוך יבש מהבגד.

א. כתב השו"ע [סימן שב ס"ז] דעפר יבש שנדבק על הבגד, אסור לפרור ולהסירו מהבגד, משום איסור טוחן.
ב. וכתב במלאכת שבת [שם ע"ב] דאם הבגד נתלכלך מדבר שנטחן כבר, כגון דייסה, טחינה, וכיוצא בזה, מותר להסירו מהבגד, גם כשהוא יבש, דאין איסור טוחן אחר טוחן, אך זהו דווקא אם נשאר מראה ליכלוך בבגד, דבלאו הכי יש בהסרתו משום איסור מלבן.

ה. שחיטת סממנים.

א. חכמינו זכרונם לברכה אסרו להשתמש בתרופות בשבת, שמא מתוך זה יבוא לטחון דבר מסוים לרפואה, ובעזר ה"ת יתבאר לקמן האופנים בהם התירו להשתמש בתרופות בשבת. ב. מכל מקום באופן המותר לקחת תרופה, והתרופה היתה טחונה כבר מקודם כמו כדורים, מותר לרסקם ולפררם שוב בשבת, דאין איסור טוחן אחר טוחן. [מלאכת שבת שם].

לש בשבת

א. הגדרתה. לישא האסורה מה"ת ומדרבנן. לישא המותרת.

א. המחבר גופים נפרדים לגוש אחד על ידי מים או כל מיני משקה שנילוש ונדבק על ידם. [מ"ב סימן שכא סק"ג].
ב. לישא האסורה מן התורה הוא דווקא בבליה עבה, דהיינו שעל ידי הבליה [הערכוב] הופך הנילוש לגוש אחד יבש.
ג. אמנם בבליה רכה דהיינו שהנילוש נשפך מכלי לכלי, איסור לישתה אינה אלא מדרבנן. [שו"ע הרב שם סט"ז].
ד. אין איסור לישא בשופך משקים לתוך חתיכות גדולות של פירות וירקות, גם אם מערבם אחר כך יחד, לפי שאין המשקים מחברים יחד. [מ"ב שם סק"ח].
ה. מותר ליתן אבקת מטרנה וכיוצא בזה לתוך מים [כשהמטרנה עברה תהליך בישול ונותנה לכלי שני], דכיון שנמסים מיד במים ולא נוצר ממנה שום גוש סמך לא הוי בכלל לש. [חזו"א סני"ח סק"ט ד"ה ומינ'].
ו. לפעמים התירו חכמים להכין בליה רכה בשבת, כגון אם יעשה בה 'ב' שינויים, א' שישנה סדר נתינת החומרים מאופן נתינתם בימות החול, ב' שישנה אופן וצורת הבליה מימות החול, כגון שיבלול באצבעו, או על ידי נענוע הכלי, ואם מוכרח לערב בכף יעביירו דרך התערובת שתי וערב אפילו כמה פעמים, וטוב שיוציא הכף מן התערובת בין השתי והעבר. [שו"ע ורמ"א שם סט"ז, מ"ב סק"ח, שש"כ פ"ח ס"ט].

ב. חל פסח בשבת ושבת להכין חרוסת מערב שבת.

יתן תחילה את היין ואחר כך את החרוסת, ויערב באצבעו, או בכלי בדרך שתי וערב, ויוציא הכלי בין שתי לערב, ויעשה אותה בליה רכה. [מ"ב שם].

ו. מלח או סוכר שנעשה גוש אחד אם מותר לפררם.

מלח או סוכר שנעשו גוש אחד מותר לפררם, כיון שבזמנינו הם עוברים תהליך טחינה, ולהלכה אין טוחן אחר טוחן. [שו"ת נשמת שבת ח"ד סימן שיט].

ז. כללי זהירות בעשיית מאכל הביצים עם בצל.

א. לקלוף את הביצים והבצלים רק לפני הסעודה ממש. [משום בורר, סוף סימן שכא].
ב. שלא לגרר אותם על מורג ריבאיין, כיון שהוא כלי המיועד לחיתוך. [משום טוחן, סימן שכא ס"ו].
ג. לחתוך הביצים דק דק מותר לכל הדעות לפני הסעודה.
ד. יש להזהר אם אפשר שלא לחתוך את הבצל דק דק גם לפני הסעודה, ומכל מקום אין מוחים ביד החותכם דק דק לפני הסעודה. [מג"א ומ"ב שם ס"ב].
ה. יש ליתן את השמן תחלה ואחר כך את הבצלים והביצה.
ו. שלא לטרוף ולערב היטב. [משום לש, סוף סימן שכא, ובתשובות והנהגות ח"ב סק"פ א' הוסיף דנתינת השמן תחילה יועיל גם כן להתיר למלחם אחר כך אם ירצה, דבצלים הוי מהדברים שהדרך לכבשם שאסור למלחם בלא שמן].
ז. ויחמיר שלא ליפות האוכל ולמרח אותו, משום חשש ממרח, בפרט אם יש בו תערובת תפוחי אדמה המתדבקים, ותבוא עליו ברכה. [עיין בביאור הלכה סימן שכא סעיף יט ד"ה במאכל. כללי הזהירות הובא בשו"ת שבט הלוי ח"א ספ"ו אות א-ז השני].
ח. אם נפל מעט מקליפת הביצה לתוך המאכל, אסור להוציא הקליפה לבד, אלא יוציאה עם מעט אוכל, כדי שלא יכשל באיסור בורר. [תשובות והנהגות שם].
ט. אם הביצה רותחת שהיד סולדת בו, אסור לערב בה בצל שמן ומלח, דדבר גוש מבשל גם בכלי שני. [שם].
י. הקליפות של הביצים בכלל מוקצה מחמת גופו, ולכן טוב יותר לקלפם לתוך האשפה, כדי שלא יצטרך לטלטלם אחר כך. [שו"ת רבבות אפרים ח"ג סרט"ז, הובאו דבריו לעיל בהל' מוקצה בענין מוקצה מחמת גופו. ובתשובות והנהגות הנ"ל, הביא בשם החת"ס לקלפם לתוך כלי שנמצא בו פת וכיוצא בזה, שאז בטלים לה].

ג. עשיית טחינה בשבת.

אסור לעשות טחינה בשבת כיון שעל ידי הבחישה נעשה עבה כעיסת לחם, גם אם על ידי המשך הבליה נהפך לבליה רכה, אולם בעת הצורך, אם ישפוך תחילה את המים באופן שלא יעשה כלל בליה עבה מותר, אך יעשה הבחישה בשינוי כדלעיל. [שש"כ שם סכ"ו, ובהל' שבת בשבת פ"ג סט"ז בשם הגר"ש אלישיב, מאידך לדעת הגר"מ סירוטה אין להקל בזה כלל].

ד. שפיכת שמן או מיוזו לתוך ביצים מרוסקים ולערבם.

הרוצה לעשות סלט מיוזו עם ביצים בשבת, יתן קודם את השמן והמיוזו ואחר כך את הביצים, ויערבם בדרך שתי וערב, והנהגים להקל לעשותם ללא שינוי יש להם על מי לסמוך, והוא הדין בסלט טונה עם מיוזו. [ארחות שבת פ"ו סעי' מ].

ה. סלט אבוקדו עם ביצים.

אין לעשות סלט אבוקדו עם ביצים בשבת משום איסור לש, דהאבוקדו הלח מדבק את פירוורי הביצים היבשים. [מ"ב למעשה ע' תפן].

ו. עירוב סוכר, קקאו, ריבה, דבש, בלבן או גבינה.

א. מותר לערב סוכר או קקאו בלבן או גבינה, כיון שלא נוצרת בעירוב זה שום עיסה וקיבוץ חלקים.
ב. ולענין ריבה (או דבש) התיר הגרש"ז אויערבאך לערב דווקא בלבן דהוי בליה רכה ברכה, אולם לערבם בגבינה אסר, דסוף כל סוף נעשה כאן בליה. [שש"כ שם סעי' טז-יט, ארחות שבת שם סמ"ג-מד].

מילין יקדין ויהודים נפלאים מלוקט
מדברות קדשו ותורתו של
רבי דוד חי אביהצירא שליט"א

מילה תא חזרתא

חזרתא דאורייתא
יסוד חדש ונפלא על הפרשה

כוח התשובה למעלה מן הטבע

העולם, נזכר ענין התשובה כמה פעמים בתורה, פסוק אחד מצינו (דברים ל ב) 'ושבת עד ה' אלהיך ושמעת בקולו ככל אשר אנכי מצוך היום'. וכתוב עוד (פסוק ח) 'ואתה תשוב ושמעת בקול ה' ועשית את כל מצוותיו אשר אנכי מצוך היום'. ועוד שם (פסוק י) 'כי תשמע בקול ה' אלהיך לשמור מצותיו וחוקותיו הכתובה בספר התורה הזה, כי תשוב אל ה' אלהיך בכל לבבך ובכל נפשך'.

וכן כל הנביאים שעמדו להם לישראל כולן צוו על התשובה (רמב"ם תשובה פ"ז ה"ה), הושע אמר (יד ב) 'שובה ישראל, ישעיה אמר (א טו) 'רחצו הזכר, אם יהיו חטאיכם כשני כשלג ילבינו' (שם פסוק יח). ויחזקאל אמר (יח כג) 'החפץ אחפץ מות רשע נאם אדני אלקים הלוא בשובו מדרכיו וחי'.

חוטא מה ענשו, אמרה להם 'הנפש החוטאת היא תמות'. אבל למרות זאת שאלו את הקב"ה חוטא מה ענשו, אמר יעשה תשובה ויתכפר, שהתשובה היא מעל הטבע והחכמה. והיא עומדת כנגד היצר הרע, שאף שיש לו שבעה שמות, שהם, רע, ערל, טמא, אבן, שונא, צפוני, ומנין ז' מורה על היותו כח חזק בטבע. עם כל זה כיון שהתשובה נבראה קודם שנברא העולם הרי היא מעל גבולי הטבע, ובכוחה יכולים להתגבר על היצר. וכן שאר הדברים שנבראו קודם שנברא העולם כמו התורה וישראל, כוחם גדול לגבור על הטבע הנרמז בשבעה שמותיו של היצר.

ענין התשובה נזכר הרבה בתורה ובדברי הנביאים מאחר שהתשובה היא הכח לגבור על טבע

שובה ישראל עד ה' אלקיך כי כשלת בעונך (הפטורה הושע יד, ב)

כיון שהאדם מתחילת יצירתו עלול לבוא לידי חטא, הקדים הקב"ה רפואה למכה, והכין לנו את התשובה, ועוד קודם לבריאתו של עולם ברא את התשובה, כמו שאמרו בגמרא (פסחים נד.) 'שבעה דברים נבראו קודם שנברא העולם, ואחד מהם היא התשובה, ודרשו זאת מדכתיב (תהלים צ ב) 'בטרים הרים יולדו' שעוד קודם לבריאת ההרים 'ותאמר שוב בני אדם'.

וכאשר אנו רואים שהתשובה נבראה קודם העולם אם כן היא מעל טבעו של עולם, ואף שעל פי טבע 'הנפש החוטאת היא תמות' (יחזקאל יח ד), כדאיתא בירושלמי (מכות פ"ב ה"ו) שאלו לחכמה

מילתא דפליאה

המתקת הקללות

סדר הכתוב כדי ללמדנו שרחמי ה' קודמים לרוגז, וכמו שאמרו חז"ל (מגילה יג:) שאין הקדוש ברוך הוא מכה את ישראל אלא אם בורא להם רפואה תחילה, כמו שרואים שלא הגדיל המלך את המן עד שהקדים הקב"ה רפואה למכה, ותחילה הציל מרדכי את אחשורוש ממעשה בגתן ותרש ורק אחר כך אירעה גזירת המן.

ותחילה מקדים ה' את מידת הרחמים, בבחינת הקדמת רפואה למכה, ורק אחר כך שורה מידת הדין על ישראל, ולבסוף מתגלים רחמיו ונהפך לנו הגזירה לששון ושמחה. אלא שמידת הרחמים הקודמת למכה נעלמת היא מעינינו, ואין אנו משיגים איך כל מחשבות ה' רק להיטיב עמנו, ורק לבסוף אחרי שכבר שרתה מידת הדין, אזי מתגלה מידת הרחמים וזוכים לישועת ה' בגלוי, ומתברר שכל מחשבותיו למענינו. וזהו הרמז בפסוק (שמות לג כג) 'וראית את אחורי ופני לא יראו', היינו שמידת הרחמים שלאחר הגזירה היא הנראית לעינינו, אבל הרחמים שלפניה 'לא יראו' לעינינו.

ובזה יתבאר היטב הסדר בפסוק 'שמע ישראל, ה' אלקינו ה', שנזכר שם של רחמים לפני שם אלוקים ולאחריו, כי קודם הגזירה מקדים רפואה תחילה, ולאחר הגזירה שוב מתגלה מידת הרחמים ונודע שהכל היה טובה.

ועל פי זה אפשר להוסיף ולרמוז בלשון הפסוק 'כי ה' הוא האלקים הוא עשנו', כי דעו ש'הוא' רמז לשם הוי"ה 'יתברך' (ראה זוהר נתיב מהימנא פינחס רכג), נמצא שהקדים שם הוי"ה לאלוקים, וכן לאחריו 'הוא' רמז לשם הוי"ה, כי אחרי מידת הדין חוזרת להתגלות מידת הרחמים ונמתקים הדינים מעל ישראל.

ואמר ביום ההוא הלא על פי אין אלקי בקרבי מצאוני הרעות האלה (לא יז). שם הוי"ה סגולה נוראה יש בו להמתיק כל מיני קללות, וכן מצינו תרע"ו אותיות בקללות שבמשנה תורה, וכנגדם מוזכר בפרשה כ"ו פעמים שם הוי"ה כמנין תרע"ו, ובכוח אלו השמות להציל מכל אותם קללות. וזהו הרמז בכתוב (תהלים לד כ) 'רבות רעות צדיק ומכולם יצילנו הוי"ה', 'רעות' היינו תרע"ו אותיות בפרשת הקללות, שנאמרו על ידי 'צדיק' שהוא משה רבינו, 'ומכולם יצילנו הוי"ה' כ"ו פעמים שם הוי"ה מצילים מכל אותם הרעות.

ובזה יבאר הפסוק על כי אין אלקי בקרבי מצאוני הרעות האלה, 'על כי אין אלקי בקרבי' - אם נסתלק שם ה' המהפך את הקללות, 'מצאוני הרעות האלה' כל הקללות שמנין אותיותיהם 'רעות'.

פנימיות הדין הוא לרחמים

ידוע ששם הוי"ה מורה על הנהגה ברחמים, ושם אלקים מורה על הנהגה בדין, ועל פי זה פירש החתם סופר ע"ה (דרשות ח"א ד:) את הפסוק (תהלים ק א) 'דעו כי הוי"ה הוא אלקים', שהנהגת הדין המכונה אלקים גם היא בפנימיותה בבחינת שם הוי"ה הרומז לרחמים, כי פנימיות הדין הוא לטובה ורחמים, וכמובאר בגמרא (ברכות ט) לעולם יהא אדם רגיל לומר כל דעביד רחמנא לטב עביד.

הקדמת הרחמים לדין

אלא שלכאורה היה ראוי לכתוב 'דעו כי אלוקים הוא הוי"ה', ללמדנו שגם מידת הדין היא באמת רחמים, ואילו הכתוב 'כי הוי"ה הוא האלוקים' משמע שמידת הרחמים היא לצורך הדין ח"ו. אלא שלפיכך שינה את

ברזא דאח"ד רמזים נפלאים על סדר הפרשה

ואנכי הסתר אסתיר - תכלית הניסיונות

אברהם אבינו בניסיון העקידה ראה את המקום מרחוק

בזה פירש העבודת ישראל (וירא ד"ה ויקרא) את לשון הכתוב בהמשך הכתובים שבעקידת יצחק (בראשית כב ד) 'וירא את המקום מרחוק', כי הקב"ה הנקרא 'מקום' נראה לו לאברהם כאילו הוא מרחוק, ולא היה אברהם אבינו ע"ה יכול לדבק עצמו במדרגתו הראויה לו, וזה היה עצם הניסיון שלו שנסתלקה ממנו מדרגתו, ועם כל זה התגבר באמונתו לקיים דבר ה'.

גם בשעת הניסיון נשאר באדם רושם קדושה

ואם תאמר מה לי בידיעה זו אם בשעה שיש ניסיון מסלקים כל הדרגות ונסתרת חכמת נבוניו, ואף אם אדע בזו השעה שבכל מקום ומצב נמצא ה' יתברך הטוב ומטיב - הלא בשעת הניסיון גם ידיעה זו נסתרת. תשובה לדבר האירנו הרה"ק מברעזאן ע"ה שכתב בשפת אמת (וישב ד"ה ויבוא), כפי מה שהאדם מתאמץ בכל עת ובכל שעה להתגבר בעבודת ה', הרי הוא קונה קנין בנפשו שלא לסור מרצון ה', וכידוע שהרגל נעשה לטבע שני בנפש האדם, ורושם זה נשאר בנפשו גם כשכל מדרגותיו מסתלקים ממנו, ועל ידי הרושם הקדוש הזה יש בו כוח להתגבר ולעמוד בכל הניסיונות.

אחר העקידה חזר אברהם לבהירותו

אחר העקידה אמר לו הקב"ה (בראשית שם פסוק ד) 'אל תשלח ידך אל הנער', כי אז שב אברהם אבינו ע"ה אל מדרגתו הראשונה לבהירות ודביקות, כלשונו של הרה"ק בעל עבודת ישראל (שם): היה מבין על ידי זה כי הקדוש ברוך הוא מלוא כל הארץ כבודו ואם יסתיר איש במסתרים אין נסתר מנגד עיניו. אמנם אל האדם נדמה כאילו חלילה אין הקדוש ברוך הוא רואהו, כי צריך להיות כן בשעת הניסיון כנ"ל. וזה שקרא המקום ה' יראה' ופירש התרגום 'דאת חמי ולא מיתחמי', דהיינו שנודע לו עתה שהקב"ה רואה את האדם תמיד גם כשהאדם אינו מרגיש הבהירות.

שלוקחים מן האדם את מדרגותיו ואינו רואה כיצד יש טוב ואור בתוכי הניסיון, ועם כל זה מתגבר ומשריש בקרבו כי גם זו לטובה ואף בתוך מיצר הסתר וחושך נמצא הטוב, בכך עומד בניסיון, שכן מוכיח כי דבוק הוא בה' אלוקיו בקשר אמיץ וחזק אשר כל כוחות עולם הזה לא יוכלו לכבות את האהבה שלו. ואף בדבר הנראה כדבר נפרד ח"ו ממנו יתברך שמו, הצדיק הזה מגלה כי גם בהסתר הגדול ביותר נמצא ה' יתברך. וכאשר עומד בניסיון זוכה להמתק הדינים ולהפכם לרחמים וחסדים.

ודבר זה נוהג בכל אדם בכל מצב שנמצא בו בגשמיות או ברוחניות, צריך לדעת זאת ולהאמין שמכל מקום גם בזמן שנסתר ה' מן האדם עדיין הוא קרוב לכל המייחלים לחסדו, הן על כך נסובים דברי הנביא (ירמיה לא ב) 'מרחוק ה' נראה לי', כי גם בעודו רחוק מאתנו הרי הוא נראה אלינו, ובאמת שכלל שהאדם מרגיש עצמו מרוחק ומשתוקק להתקרב אל ה', על ידי זה זוכה לבקוע רקיעים שתתקבל תפילתו שישבו ה' לקרב אותו אליו.

הסתלקות המדרגות בשעת הניסיון

זו היא אפוא הדרך להתקרב לאבינו שבשמים ולפניך בשעה שמזמנים לפני האדם ניסיון בעבודת ה' מסלקים ממנו את מדרגותיו הרוחניות, כי אם היה האדם בתוקף מדרגתו והארתו הרוחנית לא היה הניסיון חשוב למאומה, כי מי פתי ימרה פי מלך עליון אשר מלכותו בכל משלה, והנסיון הוא רק כאשר מסלקין ממנו תחילה ההתקשרות שהיה קשור בה' יתברך על ידי הדעת ונשואת אצלו רק הבחירה בראת ה', כלשון קדשו של המאור עינים (וארא ד"ה וארא): והנסיון הוא שמסלקין ממנו ההתקשרות שהיה קשור בה' יתברך על ידי הדעת בעת שבא לידי ניסיון, ונשאר אצלו רק הבחירה, כי לולא זה לא היה נקרא ניסיון, כי בודאי על ידי ההתקשרות אחז צדיק דרכו, עכל"ק. אלא שתחילה מסתירים ממנו את האורות הרוחניות, ולא נשאר אצלו כי אם יראת שמים שלו, ואז הוא נבחן אם יעמוד בניסיון מאימת בוראו.

ואנכי הסתר אסתיר פני ביום ההוא וגו' (לא יח). פעמים הקב"ה מסתיר עצמו מעובד ה' וזאת כדי שיתאמץ האדם לעובדו, ועל ידי שמרגיש האדם שה' נסתר ממנו הרי שהוא מכניע עצמו ומבקש לשוב ולהתקרב, ע"י שמגלה בעצמו שבתוך ההסתר נמצא ה' יתברך ומתרחק ממנו רק כדי שיתגבר וישבו אליו, כדרך האב שמלמד את בנו ללכת שמתרחק ממנו מעט כדי שילמד ללכת בכוחות עצמו.

אך פעמים שההסתר כל כך גדול וקשה עד כי אינו יודע שיש כאן הסתר ושיש לו לגלות מה. ובזה האיר לנו מרנא הבעל שם טוב הקדוש ע"ה (תולדות יעקב יוסף ריש בראשית) ואמר, שזהו מה שאמר ה' ואנכי הסתר אסתיר פני ממנו ביום ההוא, שבא לומר שאסתיר ממנו שנמצא בכלל בהסתר, ואנכי הסתר אסתיר את בחינת האנכי שבבריאה הסתר אסתיר. ועל כך אומר הבעש"ט 'אם ידע האדם שהקדוש ברוך הוא מסתתר שם, אין זה הסתרה, כי נתפרדו כל פועלי און'. שכאשר יודע האדם שלית אתר פנוי מיניה והרי הוא ממש בתוך זה ההסתר, אין זה הסתר לגביו. אך אם אינו מרגיש את ההסתר וסבור שדרכו מאירה לפניו והוא צדיק בעיני עצמו, מתרחק מלפני ה' יותר מעד עתה, וזהו 'ואנכי הסתר אסתיר' שהקב"ה מסתיר ממנו את עצם ההסתרה ואין האדם מתעורר לשוב לעבודת ה'.

ואפשר להוסיף בדבריו, על דרך הידוע שהיה רגיל הבעל שם טוב ע"ה לומר והיה חוזר ומוכיח את תלמידיו בדברי המדרש שהובאו בשל"ה הקדוש (משפטים תורה אור אות ח'), 'ה' צילך' שהנהגת ה' עם האדם הרי היא כצל, נמצא שכפי שהאדם מתאמץ לגלות את שגנוז בתוך ההסתר, זוכה הוא שכנגד זה מגלה הקב"ה את הימצאותו מאחרי ההסתר ואז בקלות יותר יוכל לגבור על ההסתר ולסלקו.

גם בשעת ניסיון קרוב ה' אלינו

ועל כך דיברה תורה בנועם אמריה (בראשית כד א) 'והאלקים ניסה את אברהם', ופירש הבעל שם טוב הקדוש שהיה כאן הניסיון מצד התגברות מידת הדין הנקראת 'אלקים', ואברהם שהוא בבחינת החסד היפך הדין, שזהו כל מהות הניסיון

מילין יקירין

פרקי הדרכה ועבודת ה' על פרקי אבות

קנין המידות בטבע האדם

העולם לזאת כלול מכולן, וכשהוא נמשך ח"ו אחר חומר שלו גרוע מכולן, לאשר צורה שלו קדושה ביותר, וגם על ידי שהוא עושה הכל ברצון ושכל, ולא ככל הנבראים שפחיתות שלהם בעצם שלהם, ובאמת חומר האדם גם מכל הנבראים, כי האדם נברא שישלים את עצמו במעשיו, ועל ידי שישלים חומרו הגרוע מכולם יביא וימשיך קדושה לכל הנבראים.

אמור מעתה, כל טבעי הנבראים נמצאים וכמוסים בתוך האדם וכל שנותר הוא לעורר אותם, ולכן 'הוי גבור כארי', כי נמצאים בך הכוחות, שהנמר נתן בו כח העזות, והנשר הקלות, הצבי הריצה, והארי נתן בו גבורה, ואם יתאמץ יוכל להוציא כוחות אלו מהכח אל הפועל.

על האדם לקחת כוחות מהחיות

ויש לבאר כי זה מה שאמר דוד המלך ע"ה על שאול ויונתן (שמואל ב' א כג) 'מנשרים קלו מאריות גברו' שלקחו הקלות מהנשרים והגבורה מאריות לעשות רצון אבינו שבשמים. ועל זה שואג הנביא ישעיה (א א) 'ידע שור קנהו וחמור אבוס בעליו, ישראל לא ידע עמי לא התבונן', ואם תאמר הם נבראו בטבעם כך ולנו אין טבע כזה, לא תצדק בזה, שעל כרחך יש לך מה שיש בשור ובחמור שהרי הם נתנו לך בבריאה את מה שיש בהם, ואם כן היאך 'עמי לא ידע ישראל לא התבונן'.

האדם אינו מכיר בכוחות שיש בו, רק כאשר עומד למבחן הרי הוא מגלה את כוחותיו הפנימיים, כמו שרואים בעת שאדם נמצא בסכנה לפתע מתעוררים בו כוחות עצומים להמלט מהסכנה, ועתה מובן שבעצם הכוחות הללו נמצאים בו רק שאינו מכיר בהם, וכשמגיעה סכנה יש בכוחו לנוס ולהימלט על נפשו 'קל כנשר ורץ כצבי', ולעתים יש בו גבורת ארי, לדוגמא, שאין בכוחו באופן רגיל להרים משאות כבדים אך כשיודע שכל חייו תלויים בזה, כמו אם נפל עליו קיר וכדומה, אז הוא מתאמץ בכוחות שמעולם לא ידע שיש בו, להגביה ממנו את המשא הכבד שלא יזיקנו. כל זה מורה על הכוחות הנפלאים הטמונים באדם ומסייעים בידו לשמור על חיותו הגשמית ולא פחות מכך גם הרוחנית 'לעשות רצון אביך שבשמים'.

לקנות בטבעו ולהיות 'גיבור כארי', הלא האדם חלוש הוא בטבעו ומהיכן יקח כח כזה. ביאר באבן שלמה (פר' תזריע אות 1) על פי דברי רעיא מהימנא (זוהר פר' פינחס רלח:) על הפסוק (בראשית א כו) 'ויאמר אלהים נעשה אדם בצלמנו כדמותנו', שלאחר כל הבריאה אמר הקדוש ברוך הוא לכל הנבראים, יש לי פעולה אחת שתהיה משותפת בכולנו, ועל כן כל אחד יתן בה מחלקו ואף אני אתן חלקי בבריאה זו, והיא בריאת האדם. ועל כן מצינו כי האדם נקרא 'עולם קטן' כיון שהכל כלולים בו, ועל ידי שהם כלולים בו הם מתעלים בכח תורתו ועבודתו את ה'. [וראה שם שמראה מקום לשפע טל (הקדמה) שכתב עיקרי הדברים האמורים: כי להיות שהגוף שהוא החומר הוא המורכב האחרון שבכל המורכבים בבריאת עולם שהוא נברא ביום הששי אחר בריאת כל המורכבים, וכענין 'וירא אלקים את כל אשר עשה והנה טוב מאד' (בראשית א לא), 'מאד' אותיות אד"ם שבו חתם וסיים בריאת כל המורכבים כאומרו 'וירא אלקים את כל אשר עשה' שהוא כלל הבריאה כולה, ורמז בסופו בריאת אדם כי הוא נברא ונתרכב בסוף כל המורכבים, וכל המורכבים הקודמים המה לו במדרגת החומר שבו, בגוף חומר האדם נתרכבו ונתמזגו הטבעים של כל מיני מורכבים, כל מיני טבעי צומח, כל מיני טבעי בעלי חיים, אשר מצד זה הוא רודף אחר טבעיו תאוותיו והנאותיו ויצר לבו שהוא סוד יצר הרע, כפי הטבעים שהורכב מהם, כי כל טבע יש לו חשק ותאוה לקרב ולדבק בטבעו וכל עורב למינו, ואמרו רבותינו ז"ל לא לחנם הלך זרזיר אצל העורב אלא מפני שהוא מינו, רוצה לומר טבעו, אשר מצד זה האדם שהוא מורכב האחרון שבו נתרכבו כל הטבעיים הוא מלא מזימות מחשבת ערמומיות תאוותיו והנאותיו הגשמיות כמספר הטבעים שהורכב מהם.

וראה מה שכתב בשפת אמת (פר' תזריע תרל"ב ד"ה במד'): האדם הוא צורה של כל

יְהוּדָה בֶּן תִּימָא אוֹמֵר, הוּי עֵז כְּנֶמֶר, וְקֵל כְּנֶשֶׁר, וְרֵץ כְּצִבִּי, וְגִבּוֹר כְּאַרִי לַעֲשׂוֹת רָצוֹן אֲבִיךָ שְׁבַשְׁמִים (אבות פ"ה, משנה כ).

הקשה החכם רבי יהודה צדקה ע"ה, מדוע התנא מורה לנו ללמוד מהחיות מעשי תוקפם וגבורתם, הלא יכול לומר 'הוי עז וקל ורץ וגבור', ללא צורך הלימוד מחיות השדה. אלא שהתנא בא להשמיענו שיש לקנות מידות אלו עד שיהפכו אצלנו כטבע, וזאת על ידי ההתמדה בהם פעם אחר פעם עד שיהפכו לחלק מאיתנו ובשעת מעשה נוכל להשתמש בהם ללא התאמצות יתירה. [וכך האירנו הרה"ק מברעזאן ע"ה שכתב בספרו שפת אמת (פר' וישב ד"ה ויבוא), כפי מה שהאדם מתאמץ בכל עת ובכל שעה להתגבר בעבודת ה', הרי הוא קונה קנין בנפשו שלא לסור מרצון ה', וכידוע (שבילי אמונה נתיב ב' שביל ד') שהרגל נעשה לטבע שני בנפש האדם, ורושם זה נשאר בנפשו גם כשכל מדרגותיו מסתלקים ממנו, ועל ידי הרושם הקדוש הזה יש בו כוח להתגבר ולעמוד בכל הניסיונות].

כי כל זמן שאינם קנויים לו בטבעו רק בהתאמצות אין זה דבר של קיימא, כי דבר הבא בהתאמצות אינו מחזיק שכן לא בכל פעם יהיה כח בידו להתאמץ כל כך, ולכן 'הוי עז כנמר' היה עז כמו הנמר שבטבעו מוטבעת העזות, וכך שאר הדברים, קנה אותם כמו אותם החיות שמידות אלו הם בטבען.

לאחר שלמדנו התנא זאת מיד עולה החשש שמא אחר שקנינו מידת העזות בטבענו, יחשוב מי שתמיד ראוי להשתמש בה, לכן מיד אומר 'עז פנים לגיהנם', דע לך כי כל האמור הינו רק לצורך עבודת ה' 'לעשות רצון אביך שבשמים' אך חלילה מלהשתמש בהם לשאר הדברים, כי 'עז פנים לגיהנם' ועל כן יעשה מאמץ שבשאר הדברים יבוא ליבושת פנים לגן עדן' כי זו אחד הסימנים שבאומתנו 'ביישינים רחמנים וגומלי חסדים'.

האדם נברא מחלקם של כל הנבראים ויש בו מכוחם

יש לתת לב להבין כיצד יכול אדם

יצא לאור ע"י מכון אור לישרים
© כל הזכויות שמורות
אין להעתיק או להפיץ ללא אישור
מפורש בכתב ממכון אור לישרים

אֶלְדָּנוֹת

פֶּרֶשֶׁת וַיֵּלֶךְ

לְעֵלְמִן עֲבֵת

כס"ז, ע"א

הרה"ק רבי מאיר יחיאל מאוסטרובצ'ה זיע"א, אשר תכנה היה פלפול ארץ הסובב על דברי רבנו יונה מסימנים. כן הגיעו מספר מכתבים מהחסידים בחזית, שספרו על אפן קיומם את המצות במסירות נפש. כגון כאשר לא היה להם שופר, אמרו במקום זה דברי התעוררות, ואיך שבנו סכה בעצמו של קרב, באספס קצת סכך מהיער והעמידוהו על שלש דפנות כדי לאכל בו כזית פהלכה.

השפת אמת התבטא בראותו את המכתבים הללו, שעל זה נאמר 'העידתי בכם היום את השמים ואת הארץ', 'העידתי' מלשון עדי, דהינו תכשיט, שאברכים כאלה מקשטים הם את השמים ואת הארץ (ממעונות אריות).

עושי קשויטין לשמים וארץ

על הפסוק (דברים לא כח) 'הקהילו אלי את כל זקני שבטיכם ושטריכם ואדברה באזניהם את הדברים האלה ואעידה בם את השמים ואת הארץ' כתב הרה"ק השפת אמת זיע"א (שבת תשובה תרל"ז): "בפסוק 'ואעידה בם את השמים ואת הארץ' כו', אדוני מו"ז [החדושי הרי"ם זיע"א] פרש, שעל ידי בני ישראל נתברר כבוד שמים במעשה בראשית, שבני ישראל מבררין מ"ש השמים מספרים כו'. והוא בשבת קדש שנקרא סהודתא, שבני ישראל מעידין כי בו שבת כו'.

ויש לומר עוד פרוש, 'ואעידה' לשון עדי וקשויט, כי בני ישראל עושי קשויטין לשמים וארץ. וב' הפרושים אחד, כי על ידי העדות שמבררין שהכל מהשם יתברך, על ידי זה שמים וארץ מעליו חו לפני הבורא יתברך.

(ספר ספיר ויהלום - להרב הגאון רבי מנחם מנדל פומרנץ שליט"א)

הדברים האלה אל כל ישראל, וכי משה הלך לבית כל אחד ואחד ואמר לו דבר ה' רק הפרוש כן: 'וילך משה' שמשה הלך בחדרו אנה ואנה בדבקות וכדומה, 'וידבר' כו', בזה דבר מחדרו לכל אחד ואחד. עד כאן. ומיד נסוג האיש אחור מלדבר דברו ויצא בתשובה, כי על ידי שהצדיק עובד ה' בחדרו מאיר אור עבודת השם לכל אחד ואחד בלבד.

והינו מי שרוצה לקשר את עצמו עם הצדיק אז מאיר מזה לזה, אבל מי שאינו מקשר להצדיק אי אפשר לקבל ממנו הארה, כדאיתא בספרים המשל לצנור המקלח מים, אם החבית דבוק להצנור אז מקבל מהצנור. אבל אם רחוק אפילו מעט מהצנור, אזי אף על פי שהצנור מקלח אבל החבית אינו מקבל כי רחוק ממנו ואז בעל החבית אומר ראו שאין זה צנור טוב כי אי אפשר לקבל על ידו מים ואינו מרגיש שאין זה חסרון הצנור רק ממנו מחמת שהחבית רחוק מהצנור.

עדי ותכשיט

'הקהילו אלי את כל זקני שבטיכם ושטריכם ואדברה באזניהם את הדברים האלה ואעידה בם את השמים ואת הארץ' (לא, כח).

לשלחנו של הרה"ק ה'שפת אמת' זיע"א הגיעו בימי המלחמה אגרות שנשלחו מהחזית על ידי אברכים ובחורים מחסידי שנתפסו לעבודת הצבא, ובהן היו מקוננים על מצבם ועל סבלם הקשה ועל הנסיונות שעוברים עליהם מדי יום לשמירת המצות.

אף אגרת אחת גרמה לו קורת רוח, שנשלחה על ידי חסיד אחד שהיה תלמיד

השפעת הצדיק מביתו

באגרת קדש שכתב הרה"ק רבי אהרן מטשורנוביל זיע"א לעת חלשתו באחרית ימיו, כתב בין הדברים: הבאים בצל קורת, הלא 'בראיה בעלמא קנה' כל הטוב בעזרתו ית"ש, כי גם בעתים חשות, קול דממה דקה ישמע, אנה ה' הושיעה נא והצליחה נא.

ובכחי להוסיף התחזקות בלב כל אנשי שלומי, שלא יהיה לבם נוקף על אשר כחי עתה אינו ככחי אז להשיב ולתמוך כל איש בדברי ידידות אהבה כראשונה.

ולא תאמרו שהימים הראשונים היו טובים מאלה, כי הלא החכם עיניו בראשו לראות שהימים האלה טובים מהם לה' ולישראל, למלאות משאלותם גם באין אמר ואין דברים כלל... גם אם יחיו כימי מתושלח לא ידעו ולא יבינו גם שאחד מאלף מאשר היטבתי להם, בעזר הא-ל המושיע תשועת עולמים.

'וילך משה - וידבר'

הרה"ק רבי משלם שרגא פייבוש מברעזאן זיע"א ספר מעשה שהיה אצל חותנו, הרה"ק רבי אשר ישעיה מראפשיץ זיע"א, שפעם אחת בא אליו איש אחד והיה אצלו כמה שבועות. ואחר כך אמר האיש בלבו: זה כמה אני יושב פה ואני חפץ לנסע לביתי, ועדין לא אמר לי רבי איזהו דרך לעבודת הבורא יתברך וכדומה. על כן הלך האיש בבקר לחדרו הקדוש במחשבתו לאמר לו שייגיד לו איזהו דרך. ופתח הפתח ונכנס לחדרו ומצא אותו הולך בחדרו אנה ואנה כדרך בקדש. ותקף פתח הרב הקדוש, בדברים אליו:

כתוב (דברים לא א) 'וילך משה וידבר את

חידון אֶלְדָּנוֹת - נושא פרסים למי נאמרות בפרשה זו מלות העידוד חזק ואמץ? (2 תשובות)

פתרון החידה - פרשת בהעלותך:

ש. באיזה הקשר מוזכרים ששה ירקות בפסוק אחד?

ת. בני ישראל מתלוננים על חדגוניותו של המק, בניגוד לירקות הרבים שהם אכלו במצרים: קישואים, אבטיחים, חציר (כרת), בצלים ושומים (במדבר יא ה).

שם הזוכה בסידור מתיבתא מנחה מעריב בהוצאת "עוז והדר":

פרשת בהעלותך:

ה' זלמן ברוך שאהן משכונת רמות ג' ירושלים.

פתרון החידה וכן שם הזוכה, יפורסמו א"ה בגליונות הבאים

הפותרים נכונה יכנסו להגרלה א"ה

על סידור מתיבתא מנחה מעריב בהוצאת "עוז והדר".

את הפתרונות יש לשלוח אלינו עד ליום שני

למספר פקס: 077-470-26-81

או למייל: magdenot@gmail.com

נא לכתוב שם, כתובת מדויקת וטלפון.

בראש הדף לציין "עבור חידון לנוער".

ספר ההלל

מרגליות יקרות ואבני חושן,
פנינים נפלאים וסיפורי צדיקים
דברי הגות ורעיון
מאצרות תורת החסידות
משובצות זהב ועסודרות
משיעוריו ושיחותיו של
רבי מנחם מענדל פערנץ שליט"א

פרשת וילך - יו"ב

שבתי קודש
אכסוף נעים שבתי
בקדושת השבת וסגולתה

שהקשו (תנחומא אמור כב) על הכתוב 'ולקחתם לכם ביום הראשון' של חג הסוכות, וכי יום ראשון הוא לחודש? והלא יום החמישה-עשר בחודש הוא! ופירושו, שראשון הוא לחשבון עוונות. מפני שביום הכיפורים מוחל הקדוש ברוך הוא לישראל על כל עוונותיהם, ובארבעת הימים שבין יום כיפור לחג הסוכות אין אף אדם חוטא, משום שהכל טרודים במצוות החג: בניית הסוכה והשגת ארבעת המינים.

יוצא אם כן שמהיום הראשון של חג הסוכות מתחיל החשבון החדש של העוונות בשנה זו.

והדברים קשים ביותר. וכי מכנה הכתוב את היום הראשון של החג על שם העוונות שחלילה עלולים להכשל בהם אי-אלו יהודים?

לביאור נפלא על מאמר זה זכינו מאת הצדיק הקדוש רבי לוי יצחק מברדיטשוב זי"ע, שפירש בספרו 'קדושת לוי' (שבת תשובה) כי אין הכוונה חלילה שמיום טוב של חג נעשים עוונות, אלא שבראש השנה ויום הכיפורים שבים ישראל בתשובה מיראה ומשליכים מעליהם את עוונותיהם, וכעת, כאשר מגיע חג הסוכות ועוסקים במצוות, הרי זו בחינת תשובה מאהבה שעל ידה הזדונות נהפכים לזכויות, וכיון שכך, מיום זה מחשבים במרום את עוונותיהם של ישראל מהשנה שעברה למנין הזכויות. זו הכוונה 'ראשון לחשבון עוונות'.

ובדומה לזה, ישנה אמרת צדיקים מפורסמת שבשעת אמירת התהליך בימים הנוראים משליכים את העוונות לים, ואילו בעת שאיבת המים שלנו בחודש ניסן, שהוא זמן תשובה מאהבה, 'שואבים משם' את העבירות בחזרה...

יש להוסיף רמז בשמו של חג הסוכות המכונה בתורה (שמות כג טו, שם לד כב) 'חג האסיף', משום שבו שבים ואוספים את העוונות שנהפכו לזכויות.

בדומה לכך סיפר הרב הקדוש רבי

שבת שובה

בעבותות אהבה - תשובה מאהבה

הנעלה כלים - בשבת שובה!

חסד גדול ועצום עשה הבורא יתברך עם בראיו, שהורה להם דרכי תשובה על מעשיהם הרעים, והזהירם על כך בתורה וביד עבדיו הנביאים.

על כן ישראל קדושים נסים על נפשם משבי יצרו וממאסר חטאם, ושבים אל הבורא יתברך באהבה רבה, והוא מקבלם אליו ברחמים רבים.

בתוך חסד נורא ונשגב זה, ישנו חסד שבחסד, מעלה גדולה ועצומה שזוכים לה השבים בתשובה מאהבה, ועל ידי כך כל פשעיהם ועוונותיהם - לא זו בלבד שאינם נחשבים להם לחובה, אלא שנעשים להם כזכויות!

דבר זה מפורש בדברי האמורא הקדוש ריש לקיש במסכת יומא (פז), שהשב מיראת ה', וזדונותיו נעשים לו כשגגות, כלומר, העבירות שעשה במזיד נחשבות לו כעוונות שעשה בשוגג, שנאמר: (הושע יד ב) 'שובה ישראל עד ה' אלהיך כי כשלת בעוונך'. אף על פי שמשמעותה של המלה עוון היא עבירה שנעשתה במזיד, נקט הנביא לשון מכשול שמשמעותו שוגג, כאדם שנכשל בטעות בדבר מה, ואמר 'כי כשלת בעוונך', וזאת מכיון שהשב בתשובה וזדונותיו נעשים לו כשגגות.

גדול ממנו השב מאהבה שזדונותיו נעשים לו כזכויות, ולא די שאינו נענש עליהם, אדרבה, עוד מקבל שכר עליהם כאילו עשה מצוה!

ורמז יש בדברי הנביא יחזקאל (לג ט) 'ובשוב רשע מרשעתו ועשה משפט וצדקה עליהם הוא יחיה', את התבה 'עליהם' הנראית כמיותרת פירש ריש לקיש לא רק על ה'משפט וצדקה' אלא אף על רשעתו! וזאת כאשר שב עליה מאהבה.

ומפורסם הוא מאמר חכמינו ז"ל

מועדים - יום כיפור

ניצוצי אורה עשוע
ימי המועדים העקודשים

לב אדם יחשב דרכו - עריכת חשבון הנפש בימי התשובה

פנקס החשבונות

שיבחו בזוהר הקדוש (ח"ג קעח). את בעלי החשבון, אלו הם בני אדם שבכל לילה עורכים את חשבון נפשם, ובטרם ישכבו לישון מפשפשים במעשיהם כדי להיטיב ארחותיהם.

ורמז רבינו חיים בן-עטר זי"ע דבר זה בפירושו 'אור החיים' הקדוש לפסוק 'וידעת היום והשבות אל לבבך' (דברים ד לו), כי על האדם לערוך את חשבון הנפש מדי יום, ועל ידי כך ישובו מעשי הרעים אל לבבו, ויזמנו מלעשותם.

וכך פירשו צדיקים את מאמר הכתוב על יוסף הצדיק 'ויהי כהיום הזה ויבא הביתה לעשות מלאכתו ואין איש מאנשי הבית שם בבית' (בראשית לו יא), על פי תרגום אונקלוס שכתב: 'והוה כיומא הדין ועל לביתא למבדק בכתבי חושבניה'.

אותו יום בא יוסף הצדיק לערוך חשבון הנפש ובא לבדוק בפנקס בו היה רושם את כל מעשיו, כדרך הצדיקים הכותבים את כל עוונותיהם בפנקס שלא יישכחו מהם.

והסביר הגאון הקדוש רבי יחזקאל שרגא משינאווא זי"ע בספרו 'דברי יחזקאל' (פר' ושב), שכאשר ראה יוסף הצדיק שמסיתה אותו זו לדבר עבירה, פשפש במעשיו לראות בשל איזה חטא נענש בכך, וראה שאין לו שום עוון אלא שינוי הבגדים לבגדי הנכרים, ועל כן עזב בגדו בידה וינס ויצא החוצה, וקיבל על עצמו מאותו יום ואילך שלא ללבוש עוד את בגדי הגויים.

מוחלטות צדיקים מעשם

"רצונם לדעת עד היכן מגיעה חובת עריכת חשבון הנפש?" שואל היה הסבא-קדישא רבי זושא מאניפולי זי"ע את אנשיו, ומספר ('צמחות הזהב' ח"א פ"ט): "בצעירותו, עת היינו הולכים בגלות, אני ואחי הרבי רבי אלימלך מליז'נסק, הגענו פעם אחת לפונדק דרכים לאחר

תענית בת שלושה ימים רצופים. היה זה לעת ערב, וסרנו אל הפונדק לתת מנוחה לעצמותינו היגעות מטטולי הדרך הקשה אותה עשינו ברגלינו.

כמובן, לפני סיום התענית על לחם יבש ומעט מים, התפללנו תחילה תפלת ערבית, ולמדנו את שיעורינו הקבועים כמדי יום. זמן רב לא נותר לנו לנוח. שעות בודדות לאחר מכן כבר היה עלינו לקום לתיקון חצות, וגופנו היגע כבר לא החזיק מעמד ושיווע למנוחה.

כשפניתי לישון, פנה אלי אחי בתוכחה: 'זושא זושא, האם חושב אתה לתת תנומה לעפעפעיך ללא חשבון נפש על מעשיך ביום שחלף?'

תיכף ישבנו שנינו לערוך חשבון הנפש, בו העלינו יותר ממאה ועשרה חטאים!

כמובן, היו אלו עניינים דקים מן הדקים שאדם מן השורה שש היה עליהם כעל מצוות, ורק כלפי צדקותו וקדושתו הנוראה של אחי יכול היה להחשיבם לעבירות.

רק לאחר ששב אחי על מאה ועשרה עוונות אלו בדמעות שלי, הניח את גופו הטהור לתנומה קלה..."

כלי ברמזות

על חשבון הנפש המרטיט של הרבי רבי זושא עצמו, שמע הרב הקדוש רבי צבי הירש מרודניק מפי זקנו הרב הקדוש רבי חיים מצאנז זי"ע (שפע חיים ראש השנה מאמר מ), כי בכל ערב בטרם עלה רבי זושא על יצועו, היה מטיח את ראשו בכותל וזועק: "זושא זושא! מדוע נהגת כך וכך? למה עשית כך ולא אחרת? איך העזת לפשוט לפני הבורא הגדול והנורא?!"

לאחר בכייה ממושכת בהתמרמרות עד כלות הנפש היה הצדיק הקדוש רבי זושא פושט את זרועותיו למרום וקורא מנהמת לבו:

"רבונו של עולם! מה שהיה היה! מבטיח אני נאמנה שמכאן ולהבא לא אשוב לכסלה עוד ואעבוד אותך בלב שלם!"

אפלו מי שליבו לב אבן נמס היה למשמע דבריו של רבי זושא שתיכף היה ממשיך וגוער בעצמו:

"אוי זושא זושא! הרי גם אתמול ושלשום הבטחת כן, וראה מה עלה בסוף, וכיצד תעמוד בהבטחתך?!"

שקט משתרר היה לזמן-מה, ואז היה רבי זושא מתעורר ואומר: **"אמנם גם אמש הבטחתי כן ולא עמדת בהבטחתי, וגם שלשום אמרתי כך ולבסוף נכשלתי, אך היום - מבטיח אני שבעזרת ה' אעמוד בהבטחתי, ולא אשוב עוד לכסלה..."**

וכשהיה הרב מצאנו מספר זאת, היה מזוהר את השומעים שלא יעלו על דעתם, כי כיון שהיה רבי זושא אומר את הדברים מדי יום היו שגורים על פיו כפזמון בעלמא, אלא מדי יום עורך היה את חשבון הנפש מחדש, וחש בנפשו מה מצבו ומה עליו לקבל על עצמו על מנת שתהיה תשובתו אמיתית ונעלה מתשובת יום האתמול, וכך היה עולה ומתעלה מדי יום.

באופן שונה מעט סיפר האדמו"ר הזקן **מסדיגורא**, הרב הקדוש **רבי אברהם יעקב זי"ע** ('אביר יעקב' לנכדו הרה"ק ראי' מסדיגורא, י"א אלול תש"ו), שבשל עניותו היה הרבי רבי זושא כותב את החטאים אותם מצא בערכו חשבון הנפש, על אבן גיר, ולא היה רבי זושא פונה לשנת הליל עד שהכתב היה נמחק מן הדמעות הרבות שהזיל.

עונותיהם סבלו

מספר היה הרב הקדוש **רבי מרדכי מנדבורנה** זי"ע ('רזא דעובדא' גדולת הצדיקים אות ג), על זקנו הצדיק הקדוש **רבי אהרן לייב 'הגדול' מפרמישלאן** זי"ע, שבכל לילה היה עורך את חשבון נפשו ומפשפש בכל מעשיו ביום שעבר.

"יודעים אתם מה היו עונותיו?" שאל הרבי את החסידים, וחזר על דברי זקנו כמחקה את תנועותיו: "בליילה העבר קמנו בחצות, אך לא לשם הבורא יתברך כיוונתי כיון שמיהרתי ללמוד זוהר, לאחר מכן למדנו זוהר, אך לא לשם שמים כיוונתי כיון שמיהרתי ללמוד משניות, למדנו משניות, אך לא לשם שמים כיוונתי כיון שמיהרתי ללמוד גמרא".

כך היה רבי אהרן לייב מפרט את סדר יומו שהתנהל שלא כראוי.

והסביר רבי מרדכי כי אחר זקנו בכמה רגעים, וחשש שלא יספיק לגמור את כל שיעוריו הקבועים, ולכן היה ממנהר בכל שיעור על מנת שיוכל להספיק את השיעור שאחריו.

ומפני כן החשיב זאת כעבודה שלא לשם שמים, כי במדרגתו הגבוהה של רבי אהרן לייב, עבודת תמה היא כאשר עובד האדם את בוראו עם כל החושים והכוחות ושוכח מהעולם כולו, אף מענינים אחרים בעבודת ה'.

המליץ על כך הרב הקדוש מנדבורנה בצחות לשונו, את הפסוק 'אבותינו טעאו ואינם ואנחנו עוונותיהם סבלנו' (איכה ה ז): 'אבותינו טעאו' - החשיבו זאת לחטאים, אך 'ואינם' - אין אלו עונות כלל, ואילו היינו זוכים 'אנחנו' לעוונותיהם' אלו, הרי ש'סבלנו' - מגישים היינו זאת כמנחה וסבלנות לבורא יתברך.

איביהם???

לפני פטירתו של הצדיק הקדוש **רבי ישראל מרוזין** זי"ע, אמר לאחד

מתלמידיו: "עוד יבוא זמן לפני ביאת המשיח, שאפלו איש כמוך וכוונתי יהא להם צורך להתבודד בפינה ולעשות חשבון הנפש אם אמונתם שלימה בבורא העולם..."

הוסיף הצדיק ואמר: "והעצה לזה שתפרסם שאני אמרתי את זאת מראש", והעורך את חשבון נפשו לעתים מזומנות, מסייעים בעדו משמים להנצל מכל חטא, וכך כתב הרב הקדוש רבי **אברהם חיים מזלוטשוב** זי"ע בספרו 'אורח לחיים' (פר' ויחי), שהמבקש מהבורא יתברך שישמרנו מן החטא, מסייעים בעדו משמים, ובשעה שמתבודד הוא לפשפש במעשיו, יזכירו לו את חטאיו שיוכל לשוב עליהם בתשובה ולהשמר מפניהם מכאן ולהבא.

כאן המקום להביא את קושייתו של הגאון הקדוש **רבי יצחק מאיר מגור** זי"ע בעל 'חידושי הרי"מ' ('רמתיים צופים' מע' בעל חידושי הרי"מ אות לו), כיצד מותר לערוך חשבון הנפש בשבת, הלא כאשר נזכר האדם בעוונותיו מצטער הוא ביותר על שפל מצבו, ובשבת יש להזהר שלא להצטער אלא אדרבה מצוה לענגה, כמו שנאמר (ששיה נח ג'): 'וקראת לשבת עונג?' תירץ בעל 'חידושי הרי"מ', שמכך שנאמר (דברים י טז) 'ומלתם את ערלת לבבכם', למדים אנו שעריכת חשבון הנפש היא כבירת מילה, ומילה דוחה אף את השבת.

חשבון הנפש הוא אכן בדיקת כל המעשים והפעולות ופשפוש אחר חטאים, וקבלה לעתיד, אך ברובד העמוק יותר, על האדם לבחון את עצמו ואת אישיותו כלפי תפקידו בעולם: היכן הוא עומד והאם מבצע הוא את המוטל עליו ככל יכלתו.

חודשי החורף הראשונים של שנת תקנ"ט קשים היו ליהודי האימפריה הרוסית ולחסידיים בפרט, ולא משום מזג האוויר החורפי הסוער השורר ברוסיה.

באסרו חג של סוכות נאסר בליז'נא עטרת ראשם וגשמת אפם, האיש שהאיר את חייהם של רבבות והזריז אור לדורות עולם, הגאון הקדוש **רבי שניאור זלמן זי"ע** בעל ספר ה'תניא', ותחת משמור כבד הובל למאסר בפטרבורג.

ההתנגדות העזה לחסידות גרמה למושבות שפלה על שהרב מליז'נא מורד במלכות, כיון שהיה שולח כספים לעניי ארץ ישראל הנתונה לשלטון האימפריה העות'מנית - אויבת המסורת של רוסיה, בתוספת חשדות על ייסוד כת חדשה והטפה לחיים חסרי תכלית.

משמעותה של האשמה במרידה במלכות היתה חמורה ביותר, והאדמו"ר הזקן שריו היה בסכנה מוחשית. בכל רחבי רוסיה התענו החסידים והתפללו להצלתו, ומגביות מיוחדות נערכו לממון ההשתדלויות להוציאו לחפשי.

בתוך חודשים עתיד הרבי לצאת מאפלה לאורה, ואבלם של החסידים יהפוך ליום טוב לדורות, אך אותה עת טרם נראה האור בקצה המנהרה.

כיום ניתן אולי לומר כי מעז יצא מתוך, משום שבזכות המאסר זכינו למשנתו

הבהירה של בעל ה'תניא' בעניני חסידות ועבודת ה', אותה פרש בפני החוקרים בשפה פשוטה ומובנת, כזו שאפילו גוי יכול להבין.

כיוצא בדבר, נתגלגלה לו לסגנו של השר הממונה על החקירה זכות כבירה, ואחד הרעיונות הנוקבים ביותר המפורסמים בשם בעל ה'תניא' הושמע באזניו.

סגן השר בקי היה בכתבי הקודש ובדת היהודית, וכיון שהכיר בגדלותו של האסיר הנחקר, מצא את ההזדמנות להציג בפניו שאלה המנקרות במוחו:

לאחר שחטאו אדם הראשון ואשתו ושמעו את קול ה' מתהלך בגן לרוח היום, התחבאו בתוך עץ הגן, ונאמר (בראשית ג ט): 'וקרא ה' אלהים אל האדם ויאמר לו איכה'.

לא זכה אותו גוי ללמוד את דברי רש"י, שפירש על אתר כי יודע היה הקדוש ברוך הוא היכן הוא האדם, אלא שרצה להכנס עמו בדברים שלא יהא האדם נבהל להשיב, ושאל: "הייתכן שבורא העולם לא ידע היכן נמצא האדם עד שהיה זקוק לשאול אותו היכן הוא?"

החזיר לו בעל התניא בשאלה: "האם מאמין אתה שהתורה נצחית היא, ואין שייכותה פוחתת או משתנה מדור לדור ומאדם לאדם?"

משענה האיש בחיוב, הסביר לו האדמו"ר הזקן כי כאשר שאל הבורא יתברך את האדם אם אכל מעץ הדעת, הצטקץ האדם 'האשה אשר נתתה עמדי' הוא נתנה לי מן העץ ואוכל, וכאשר פנה הבורא אל האשה בשאלה 'מה זאת עשית?' התגוננה האשה בטענת 'הנחש השיאני ואוכל' (שם פסוקים יב-יג).

כלומר, כל אחד מהם גלגל את האשמה על האחר.

על כך שאל הקדוש ברוך הוא את האדם 'אייכה?'

היכן עומד אתה? האם מבצע אתה את תפקידך בשלימות או שמחפש הנך אחר תירוצים?

שאלה נצחית זו מהדהדת באזני כל אדם בכל דור: 'אייכה?'

ישנו קול אלקי הקורא לאדם בכל עת ושואל אותו את השאלה הנוקבת - 'אייכה???

היכן נמצא אתה בעולם? אתה חי כבר כך וכך שנים בעולם הזה, ומה עשית בהן??? פניו של החוקר החווירו כסיד.

מספר השנים שנקב בהן האסיר שמולו תאמו בדיוק את מספר שנות חייו.

הוא הבין שהאדם שמולו אינו אדם בעל חכמה מופלגת בלבד, אלא איש אלקים קדוש ונורא.

כאשר יצא סגן השר מהתא היה נרעש ביותר, והשתדל בכל כוחו לפעול לשחרור בעל התניא. (ספר השיחות לאדמו"ר הרי"מ, י"ט כסלו תרח"צ, עמ' 249)

פיקוח נפש

סיפר הגאון הצדיק **רבי יעקב יחזקיה מפאפא** זי"ע בעל 'יגד יעקב' ('אגורה באהלך' מפי תלמידו הג"ר יעקב יצחק גיימאר ממזנוטראול, עמ' קסב), שבזמן שהיה הרב הקדוש **רבי קלונימוס קלמן מקראקא** זי"ע בעל 'מאור ושמש' משמש בקודש

את הרבי **רבי אלימלך מליז'נסק**, ציווה עליו רבי אלימלך שלא יתן לאיש להכנס לחדרו לאחר חצות הלילה, מלבד אם מדובר בענין של פיקוח נפש.

שמר התלמיד הנאמן את פקודת רבו, ונזהר שלא ייכנס אף אחד אל החדר.

לילה אחד, לאחר שחלפה שעת חצות, נפתחה לפתע הדלת בסערה, ואחד התלמידים התפרץ פנימה.

"הכניסוני אל הרבי!" זעק.

ניסה בעל ה'מאור ושמש' להסביר לו כי בשעה זו אין נכנסים אל הרבי, אך התלמיד זעק בפחד. **"אני בסכנה! הניחו לי להכנס אל הרבי!!!"**

רבי קלמן נרתע לאחור, ופתח את דלת החדר. אין ספק שענין של פיקוח נפש הוא זה.

התלמיד זינק לתוך החדר, ויילל בקול: **"רבי..."** בחפזו הותיר את הדלת פתוחה, וקולו הגיע לאוזני התלמיד המשמש.

"הנה זה עתה חלפה שעת חצות, והתחלתי לערוך חשבון הנפש, וכאשר התחלתי לפשפש במעשיי, ראיתי שמצבי בכי רע."

עניי חשכו, ולבי כמעט פסק מלפעום. רבי, מרגיש אני שלא אוכל לעמוד בכך. יתן לי הרבי דרך תשובה, משום שאיני יכול להחזיק מעמד..."

אפילו שעה אחת

מעשה מרעיד אחר מספר היה המשגיח הגאון הצדיק **רבי אליהו לופיאן** זצוק"ל (החפץ חיים חייו ופעליו, ח"ג עמ' תתקיה, שיחות רבי נתן צבי פר' תצוה, עמ' תעב), על אותה פעם שהזדמנו רבי לייב, בנו של מרן בעל ה'חפץ חיים', והמשגיח **רבי ירוחם ממיר** שכיחן בקודש ביישיבת ראדין תקופה מחייו, מאחורי דלת חדרו של הכהן הגדול מאחיו בשעה שערך את חשבון נפשו.

עמד מרן ה'חפץ חיים' ופשפש בקורות היום שחלף, ולדאבנו הבחין כי חסרה בחשבונו שעה תמימה. שעה שאינו יודע מה היו מעשיו בה.

"ישראל מאיר, היכן היא השעה הזאת ומה עשית בה???" נשמעה שאלתו הנוקבת של הצדיק.

השאלה שנשמעה היטב מבעד לדלת החדר, כמו פילחה את כליותיו של המשגיח רבי ירוחם, יראה עצומה תקפה אותו ורגליו נשאו אותו מהמקום.

הבן רבי לייב נותר להאזין מאחורי הדלת, ושמע כיצד ה'חפץ חיים' פורץ בבכי, ומייסר את עצמו.

"מה יהא עליך ישראל מאיר? רבונו של עולם העניק לך שנת חיים, אף הוסיף לברך אותך בבניי חיי ומזוני, ואתה נטלת שעה אחת מחייך ואינך יודע מה עשית בה..."

והגאון הישישי, שעניי כל העולם נשואות אליו, מתייפח בבכי. **"ישראל מאיר! הגיעה שעת הפרעון, עתה יש לערוך את החשבון, והנה חסרה לך שעה."**

המשמש אפילו מקצת מחובו, פושט רגל הוא..."

לעת מצוא

'הברון הצדיק' היה כינויו, ובכל רחבי

אירופה שחו היהודים נפלאות אודותיו.

אמנם בהונו האגדי נחשב לאחד מעשירי תבל, אך שמו לא נישא על שפתי כל בהערצה בשל העושר העצום אותו ירש מאבותיו, אלא בשל יראת השמים המופלגת והצדקות המופלאה אותן קנה ברוב עמל וביגיעה עצמית.

היה זה הברון הצדיק רבי שמעון וואלף רוטשילד זכר צדיק לברכה, נצר למשפחת רוטשילד המפורסמת שהתגורר בפרנקפורט, וממנה פיזר הון תועפות לצדקה בכל רחבי העולם, ובפרט לישיבות ולתלמודי תורה ולעניי ארץ ישראל.

פורנותו של הברון הצדיק לא ידעה שבעה. מזכיר מיוחד החזיק במשרדו, שתפקידו היה לשלוח את כספי הצדקה לכל מבקשי הנדבות.

מלכי ארץ ושרי מדינות מחזרים היו על פתחו בבקשת הלוואות וביצוע עסקאות, והוא מצידו הכניע את עצמו לעומת גדולי ישראל ותלמידי החכמים עד עפר, והיה משמשם בכבודו ובעצמו בלא הבט על כבודו ומעמדו הנישא.

כאשר שהה הגאון הצדיק רבי ישראל סלנטר זי"ע בפרנקפורט, ערך ביקור הוקרה בביתו המפואר של הברון. גאוותו של המארח שסובב עם אורחו הנכבד בכל חדרי הבית והטרקלינים, לא הייתה על הפאר וההדר שלא חסר מהבית הרוטשילדי, אלא על דקדקי ההלכה על פיהם התנהל כל פרט ופרט בביתו.

כאשר נפרד רבי ישראל מבעל הבית, אמר למארח: "התפעלתי ביותר מהאופן בו מתנהל ביתו של מר, ולא מצאתי בו שום פגם אלא מצווה אחת מדאורייתא עליה עובר הוא פסל עת..."

פניו של רבי שמעון וואלף החורו. "במה עובר אני חלילה על דברי התורה? יאמר נא לי מר ואתקן את עוונתי".

רבי ישראל חייך. "בתורה הקדושה נאמר (דברים לב טו) 'וישמעון ישרון ויבעט', ואלו מר עשיר כקורח בשעתו, אך אינו סר מדרכי התורה כמלא נימה..."

על ביקור אחר שערך רב נכבד בביתו של רבי שמעון וואלף, סיפר הרב הקדוש רבי צבי הירש מרדכי (שפע חיים) רעווא דרעוין משפטים תשל"ג, כי ר' שמעון וואלף הוביל את האורח לסיור בכל ביתו ופתח בפניו את כל אוצרותיו וחדרי

המשך בעמוד ד'

על התורה של הבית קודש והגיונות חכמה מפרשת השבוע

ידידה לצורך עלייה

מעלה גדולה ועצומה היא כאשר זוכה האדם לשעבד את כוחותיו לטובה אחר שעשה בהם מעשים רעים. זאת משום שבדרך כלל אין האדם מכיר את כוחותיו לאשורם, ואינו יודע עד כמה יוכל לנצלם. ואפילו צדיק המתגבר על יצרו תדיר, פעמים רבות נחלש הוא אחר זמן קצר ואינו מצליח להמשיך בעבודתו. לעומת זאת, מי שהורגל לשמוע בקול יצרו, רואה עד כמה גדול כחו להרע, כי למעשה עבירה מתגלים בקרבו כחות גדולים ועצומים.

ואם לאחר ששב הוא בתשובה, נוטל הוא את כוחותיו הללו לעשיית טוב - יוכל לפעול גדולות ונצורות, עד שגם צדיקים גמורים אינם יכולים לעמוד במקומו.

כי לאחר שנתגלו לו הכוחות העצומים האצורים בתוכו, יוכל ללמוד תורה שעות הרבה ברציפות ולמסור נפשו על עניי קדושה, הכל כפי שהיה עושה בדרך להשיג רצון יצרו.

וכך פירש הרב הקדוש רבי שלמה מראדומסק זי"ע בספרו 'תפארת שלמה' (פר' תרומה) בשם הבעל שם טוב הקדוש את הפסוק 'מאת כל איש אשר ידבנו לבו תקחו את תרומתי':

על כל אחד לקחת מן התאווה החיצונית שבלבו ולהשתמש באותן המידות לעבודת הבורא. כגון, אם מסיתו היצר לאהבה רעה ישתמש בה לאהבת הבורא ברוך הוא, ואם מסיתו ליראה רעה ישתמש בה ליראת הבורא.

למעלה מזה כתב הרב הקדוש מראדומסק שאילו היה עשו מתנהג כראוי והולך בדרך התורה, היתה עבודת ה' שלו חשובה יותר מעבודתו של יעקב, לפי שהיה בעל תכונות ומידות הגבורה ולבו שבי בתאוות רעות, ואם היה כופה את יצרו ומטהו לעבודת הבורא היה חשוב ביותר.

וכן כתב גם המגיד הקדוש רבי מנחם נחום מטטרנוביל זי"ע בספרו 'מאור עינים' (פרשת לך לך), שכל מדה המתעוררת באדם לרעה, כגון אהבה רעה, עליו ליטלה ולהעלותה לקדושה על ידי השימוש בה לעבודת הבורא.

כי סיבה היא מאת הבורא שתתעורר בקרבו מדה זו דווקא, משום שחפץ הבורא יתברך להגבירו למדרגה עליונה עם המידות הטובות בו, ועל ידי המחשבה הזרה הבאה בליבו של אדם יתעורר להגבירו לקדושה מדה זו, וזו היא ידידה לצורך עלייה.

והדברים מפורשים מפי המגיד הקדוש רבי דב בער ממעזריטש זי"ע (תורת המגיד) פרשת ויקרא, מספר 'אור תורה', שכל מקרה שקורה לאדם וכל דבר שהוא רואה ושומע - הכל כדי לעוררו לעבודת הבורא באחת המידות.

סיוע היצר הרע ליצר הטוב

זו כוונת חכמינו ז"ל שדרשו (ברכות

נד) בפסוק 'ואהבת את ה' אלקיך בכל לבבך' (דברים י ה) את כפל אותיות ה'בית', שלא נכתב 'בכל לבך' אלא 'בכל לבבך', שהכוונה "בשני יצריך, יצר טוב ויצר רע". כי תפקיד האדם הוא ללמוד מן היצר הרע החושף בפניו את כחות נפשו, ועמם לקיים את עצת יצרו הטוב.

כך תבאר לשון הפסוק (ישעיה מה ז) 'ויצר אור ובורא חושך', הנראית מוקשה, שהרי כידוע בתורת הקבלה, בחינת בריאה גבוהה מבחינת יצירה, ומדוע נתייחד שם 'בריאה' לרע ולא לטוב?

אלא, מי שטבעו הוא בבחינת 'חושך', והוא כופה טבעו להפכו לאור, גדול הוא במעלתו ממי שנולד מלכתחלה בבחינת 'אור'.

כי דוקא מתוך החושך והכשלונות הגדולים העלולים להיות לו, יוכל לקבל כוחות עצומים אשר יעלוהו לגבהי מרומים.

בדרך זו ביאר בעל 'תפארת שלמה' (יום כפורים בפרשת וילך) את הפסוק האמור בדברי הקדוש ברוך הוא למשה על ישראל: 'כי ידעתי את יצרו אשר הוא עושה היום בטרם אביאנו אל הארץ אשר נשבעתי'.

כי מטרת בריאת האדם היא שיגבר על יצרו הרע ויהפכנו לטוב, ובכך יתקן פגם עץ הדעת שבשרוש חסרונו של העולם הזה. וזו השלימות שבעבודת ה': להשתמש בחשק ובתאוה שמעורר היצר הרע לעבירה, למטרות קדושה, להשתוקק ולהתאוות לעבודת הבורא יתברך.

ועל ידי הפיכת היצר הרע לטוב וכפייתו לצד הקדושה, זוכים לקירוב הגאולה ולתיקון העולם, כרמזו בפסוק 'כי ידעתי היצר אשר הוא עושה היום' - שמהפך את יצרו הרע לטוב, ובזכות כך יזכו לגאולה ולקיום הבטחת 'אביאנו אל הארץ'.

מעשיהם של רשעים

ענין נפלא אודות דרך זו מצאנו בבית מדרשו של הבעל שם טוב הקדוש בביאור אחד ממדרשי חכמינו הנראים כתמוהים. האמורא הקדוש רבי אבהו אומר במדרש (בר' ב ה), שבתחלת ברייתו של עולם צפה הקדוש ברוך הוא במעשיהם של צדיקים ובמעשיהם של רשעים הרמוזים בתחלת מעשה בראשית. מעשי צדיקים במילים 'ויאמר אלהים יהי אור', ומעשי הרשעים במילים 'והארץ היתה תהו ובהו' (בראשית א ב-ג), אלא שאין אנו יודעים באיזה מהם חפץ, האם במעשי הצדיקים או שמא במעשי הרשעים, ורק כיון שנכתב 'ויאמר אלהים את האור כי טוב', למדים אנו שחפץ הוא במעשיהם של צדיקים ואינו חפץ במעשיהם של רשעים.

והדברים מתמיהים עד לב השמים: וכי תעלה על דעתך שהקדוש ברוך הוא חפץ במעשי הרשעים ולא במעשי הצדיקים, עד שהוצרכו להביא על זה ראייה מן המקרא!?

תשובה לדבר כתב הרב הקדוש רבי יעקב יוסף הכהן מפולנאה זי"ע, בעל 'תולדות יעקב יוסף', בספרו 'צפנת פענח' (פר' תרומה) בשם רבו הגדול הבעל שם טוב הקדוש, שאמר בשם רבו שמקובל בדינו כי הוא הנביא אחיה השילוני שהיה מתגלה אליו, שוודאי מאמרו של רבי אבהו על מעשי צדיקים ורשעים אינו מכוון למצוות ועבירות.

אלא, רמז יש כאן לדרכם של צדיקים לשבר את הטבע על ידי תעניות וסיוגים קשים ברצותם לשבור את המדות הרעות, ואילו הרשעים עושים כל ימיהם כחגים ומתענגים בעולם הזה.

בדרך זו של צדיקים ישנו חשש שלעתים מתוך ריבוי צער ויגון עלול האדם ליפול למרה שחורה ולעצבות שהיא אם כל חטאת ושרש גדול לנפילה בעבודת ה' חלילה. ואם רואה האדם שעלול הוא לבוא לידי כך, מוכרח הוא לעזוב לעת עתה את דרך הצער והעינוי, ולהיטיב לבו בתענוגים לשמח נפשו כדי לבוא מתוך כך לשמחה בעבודת ה'. ולאחר מכן, כאשר יתגבר על יצרו, יוכל לשוב לדרך ולמעט בתענוגי הגוף כדי לעורר שמחת הנשמה.

זו הכוונה שלא היינו יודעים אם חפץ הקדוש ברוך הוא במעשי הרשעים או במעשי הצדיקים אילולי אמר הכתוב 'ויאמר אלקים יהי אור', כי פעמים יש להשתמש במדות הרשעים - בתענוגים ובגובה הלב - לעבודת ה'.

הרי לנו דרך נוספת בעבודת ה', ליטול את מעשי הרשעים ומידותיהם ולשעבדם לעבודת הבורא. ואם יצליח יזכה להתעלות נפלאה.

ואף שיעקר עבודת ה' היא הדרך למעט בתענוגים, כמסקנת המדרש שחפץ הקדוש ברוך הוא במעשי הצדיקים, מכל מקום מעלה גדולה יש גם בדרך זו, לפי שטבעם של בני אדם הוא לפעול באפן חזק יותר מתוך רגשות שליליים.

אף שבני אדם מושפעים הם מרגשות חיוביים כאהבה ורצון להיטיב, מטבעם - רגשות שליליים כשנאה וכעס פועלים עליהם באופן חזק יותר, ועל כן אם יקח אדם את רגשי הזעם המוטבעים בקרבו ויכוונם יכל להווכח כמה כוחות אצורים בו ועד היכן יכול הוא להתעלות בעבודת ה', ומכך ילמד לעבדו בדרך הטוב והישר.

זו היא הדרך המכונה 'תשובה מאהבה', על ידי ההשתמשות בשני היצרים לטוב מבלי לוותר על שמחת החיים המוטבעת באדם, אלא אדרבה, לקחת את כוחות הרשעים ואת מידותיהם ולהשתמש בהם לטוב.

לכוחות אלו לא יכול היה האדם לבוא לולא החטא, משום שלא היה מודע כלל להיותם מוטבעים בנפשו.

בתשובה הנעשית באופן כזה הופך כל חטא שנעשה בזדון לזכות, לפי שזכות היא לו שממנו למד האדם את כוחותיו בעבודת ה'.

ולאור פירוש זה למושג 'תשובה מאהבה', הרי שדווקא אם מעשיו של אדם מוכיחים עליו שנעשים עתה, לאחר התשובה, ביתר שאת וביתר עוז מאשר קודם החטא, יהפכו זדונותיו לזכויות.

משכיתו, מלבד חדר אחד נעול, אותו לא הסכים לחשוף בפניו. התעניין האורח וביקש מבעל הבית שיפתח בפניו את אותו חדר, אך ר' שמעון וולף התחמק מהבקשה. ניכר היה בעליל כי אינו מעוניין לפתוח את החדר.

סקרנותו של האורח גברה והוא הפציר בבעל הבית ביותר לראות את החדר. בטוח היה כי בחדר זה מחביא הברון את אותו סוד השמור למשפחת רוטשילד, בעזרתו טיפסו לפסגת ההצלחה.

לבסוף לא יכול היה הברון לעמוד בהפצרותיו, ופתח את הדלת. האורח הביט בהתרגשות. בטוח היה כי עתה יתגלה בפניו מקור העושר האגדי. להפתעתו היה החדר ריק מכל חפץ, מלבד רהיט כל-שהוא שאותו לא הצליח האורח לזהות.

הוא נכנס אל החדר, ורגליו כמו סומרו למקומן. היה זה ארון קבורה... לצד הארון, על כסא עץ פשוט, נחו תכריכים לבנים ועליהם ספר תהלים.

הרב הביט בבעל הבית בבעתה. מה פשר הדבר? ר' שמעון וולף הסביר: "כל ימי חי אני בפחד מתמיד שמא עשרי הרב ישיח ממני את חובת האדם בעולמו. כידוע, קשה הוא ניסיון העושר מנסיון העוני, ורבים הפיל היצר ברשתו זו.

על כן התקנתי לי חדר זה, אליו נכנס אני מדי ערב ראש חדש, לובש את התכריכים ושוכב בארון הקבורה, וכך אומר אני את כל ספר התהלים, ומוזכר לעצמי את יום המיתה. אז, בבוא יום פקודה לא אקח עמי לקבר מאום מכל רכושי הרב. התורה והמצוות שסיגלתי בעולם הזה הם שילוני למנוחת עולמים, ויעמדו עמי לפני כסא הכבוד".

עמוד דו-צדדי

אמר הרב הקדוש רבי ברוך שלום אשלג ז"ע בשם אביו הרב הקדוש רבי יהודה לייב אשלג ז"ע, מחבר פירוש 'הסולם' על הזוהר הקדוש ('ספר המאמרים' מאמר כה), שהרהורי חרטה ונקיפות מצפון שעולים בלבו של אדם שלא בזמן עריכת חשבון הנפש, עצת היצר הרועה להשפיל רוחו ולדכא את נפשו הם, ולפיכך על האדם להיות זהיר שלא לבקר את עצמו כאשר גופו וחומריותו הם המעוררים אותו לכך, אלא בזמן שקבע לעצמו לערוך את חשבון נפשו.

וכאשר צפים ועולים בקרבו הרהורי חשבון הנפש ופשוט במעשים כאשר עוסק הוא בתורה ובתפילה, עליו לדחות ולומר לעצמו, כי כעת עוסק הוא בעבודת ה' ובטוח הוא שיעזור לו הבורא יתברך כשם שסייע לכל דורשיו ומבקשיו שרצו ללכת בדרך הנכונה.

אין הבורא יתברך מבקש מהאדם, אלא לעבדו כפי יכולתו, ובפי חכמינו ז"ל: "אין הקדוש ברוך הוא בא בטרוניא עם בריותיו" (ע"ג א.).

כך אמרו חכמינו במדרש (ויק"ד כו ו), שעשרה מיני בהמות טהורים ישנם. שלשה מהם ברשות האדם ובהישג ידו השור הכבש והעז, ושבעה אינם ברשותו והם שבעת החיות הטהורות שיש לדרוך אחריהם ולהתאמץ בצידתם.

אמר הקדוש ברוך הוא: "לא תטרחתי עליכם ולא אמרתי אליכם להתייגע בהרים להביא לפני קרבן מאלו שאינן ברשותך אלא ממה שברשותך, מן הגדל על אבוסך".

ובכך ביאר רבי יוסף צרפתי מאדריאנופול בספרו 'יד יוסף' (כי תבא דרוש א'), את הפסוק 'אדם כי יקריב מכם קרבן לה'; 'אדם כי יקריב' - אין הבורא יתברך מתייחס לקרבן כפי ערכו בשוק, אם בהמה גסה ומפוטמת או בהמה דקה וכחושה, אלא לפי רצונו הטוב של האדם וכוונתו הכנה - 'מכם', ואין זה משנה אם 'מן הבהמה מן הבקר ומן הצאן', אלא לפי רגשי הלב וכוונת האדם.

וכך דרשו חכמינו ז"ל (מנחות קד): על קרבן העני את הפסוק 'ונפש כי תקריב קרבן מנחה לה', שכן דרכו של העני להביא מנחה, ומעלה עליו הכתוב כאלו הקריב נפשו.

תוספת עומק שמענו בזה מפי כ"ק מרן אדמו"ר רבי דוד-חי אביחצירא שליט"א, שדייק בתבנה 'מכם' ממנה משמע כי מבקש הבורא יתברך שיעבדנו כפי כחו ויכולתו, ועם כל עצמותו. כשם שפירש רבינו עובדיה ספורנו על פסוק זה 'אדם כי יקריב מכם - מעצמכם'. ובדרך זו כתב גם רבינו משה אלשיך, כאשר 'בוא האדם להקריב יחוש ש'מכם' היה ראוי להקריב, כלומר, הוא עצמו ראוי היה להקריב על גבי המזבח בשל חטאו, וברוב רחמי הבורא נתרהב בקבלת הבהמה תמורת נפשו.

ובדרך זו נרמז כאן, כי המקריב ועובד את הבורא כפי יכולתו בכל לבו ונפשו, מעלה עליו הכתוב כאילו הקריב את עצמו.

תפילה

פגמים וערגלויות בעניי
עבודה שבלב זו תפילה

הצדיקים מתקנים את התפילות

אין לך תפילה ששבה ריקם, כל תפילה פועלת פעולתה לטובה.

גילו לנו רבותינו, כי גם תפילות כאלו שהיו בהן פגמים וחסרונות, כגון שלא באו מתוך כוונה טהורה ויצאו מן הפה כמצות אנשים מלומדה בלא שהאדם הקדיש להן תשומת לב מספקת, אף שלעת עתה עדיין לא עלו תפילות אלו למקומן ברקיע העליון ולא פעלו מאומה, מכל מקום גם הן יזכו בסופו של דבר להגיע אל תיקונן המושלם, לעלות ולפעול את פעולתן הטובה בשלמות.

נבאר כיצד ובאלו אופנים יהיה כן.

תפילה יום כיפור בשנה

ונפתח במעשה שהיה, שהרי ידוע כי גדול כוחו של סיפור מעשה שהיה, יותר מהסברים רבים.

מעשה בחסיד אחד מחשובי העדה, שנסע אל אור שבעת הימים רבינו הבעל שם טוב הקדוש זיע"א כדי להסתופף בצל קדושתו ביום הכיפורים.

מרב טירדותיו והכנותיו לקראת היום הקדוש, לא נזדמן לו לאותו חסיד לקנות תבן ושיבולים כדי להאכיל את סוסיו, והיות וכבר יומיים היו הסוסים שרויים בצום, לא נותרה ברירה בידו, ובערב יום כיפור הוליך את הסוסים אל מחוץ לעיר, שיוכלו לרעות שם ביער.

בינתיים פרש החסיד למנוחה, ועד מהרה שקע בשינה עמוקה וישן שנת ישרים. זמן רב נמשכה שנתו, ולכשהקיץ סוף סוף, כמעט פרחח נשמתו ממנו מרוב דאגה ובהלה. השמש כבר מזמן נטתה לשקוע, הכוכבים יצאו ואפילה כבידה שררה. היום הגדול והקדוש נכנס בעודו ישן...

"אנה אני בא ומה אעשה כעת..." הרהר הלה

שבת קודש

המשך מעמוד א'

אברהם יעקב מסדיגורא זי"ע (נר ישראל ח"ב עמ' טט) על דרשן שהיה הופך את היוצרות: בשבת שובה נוהג היה לדרוש בהלכות הגעלת כלים, ואילו בשבת הגדול היה מעורר את העם לתשובה. והסביר הרבי את מנהגו של אותו דרשן, שבשבת שובה הוא זמן של תשובה מיראה שעל ידה נהפכים הזדונות לשגגות, ועל כן דרש אותו מגיד בהלכות הגעלת כלים העוסקות באופן הוצאת פליטות האיסורים מהכלים וטיהורם מכל רע.

כי כשם שעל ידי הגעלת הכלי במים רותחים יוצא האיסור הבלוע בכלי, כך בכח התשובה לנקות את הרע מן האדם ולהוציאו על ידי רתיחת הלב ביראת שמים.

ואילו בשבת הגדול שבחודש ניסן, שהוא זמן תשובה מאהבה ובה הופכים העוונות לזכויות, מעורר היה לתשובה, שעל ידה ניתן להגיע למדרגה הגבוהה ביותר ולזכות שיהפכו העוונות לזכויות.

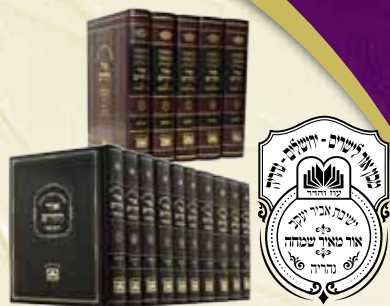
ועל ידי התשובה מאהבה זוכים להשיג את הדביקות האמיתית בבורא.

כדרך שביאר הרב הקדוש רבי שלמה הכהן מראדומסק זי"ע בספרו 'תפארת שלמה' (סוכות) את הפסוק (דברים יז) 'את ה' אלהיך תירא אותו תעבוד וכו' תדבק', על ראש השנה ויום כיפור שבהם שבים מיראה ומאימת הדין והעוונות נעשים לשגגות, כמו שאומרים אנו ביום כיפור את הפסוק (במדבר טו כו) 'ונסלח לכל עדת בני ישראל ולגר הגר בתוכם כי לכל העם בשגגה', ובחג הסוכות התשובה היא בבחינת תשובה מאהבה, כדברי הרב הקדוש מברדיטשוב. וזו הכונה 'ואותו תעבוד' - על שני אופני עבודת ה' בדרך התשובה מיראה ומאהבה, שעל ידה זוכים ל'יבו תדבק'.

לשמייעת השיעורים - קול הלשון:
03-6171077

ספר
ויהלום

ובחרת בחיים

גיליון שבועי במשנת מרן האור החיים הק' זיע"א

תורת חיים

נושא תורני מרתק
לאור דברי האור החיים

בין דבריו מציין רבנו האור החיים (לא, ב) את העובדה כי **"מִדְרָךְ הַצִּדִּיקִים לְהַעֲלִים הַשְּׁתָּמָם אֲשֶׁר יִשְׁגִּיגוּ יוֹתֵר עַל בְּנֵי דוֹרָם"**. אם כי רבנו בדבריו מכוון לכלל הצדיקים ולהנהגתם הענוונית, אולם ראוי לפתוח כאן צוהר לאותו עולם מופלא החקוק בתולדות ימי ישראל לדורותיהם: **"לִי" הַצִּדִּיקִים הַנִּסְתָּרִים**.

המקור הקרוב ביותר לכך הינו קביעתו של האמורא אביי (סוכה מה, ב): **"לא פחות עלמא מתלתין ושיטא צדיקי דמקבלי אפי שכינה בכל יום [בכל רגע נתון ישנם לא פחות משלושים ושיטה מקבלי פני שכינה]"**. אם כי ראוי לשים לב לעובדה שבמאמר חז"ל זה אין כלל אזכור להיותם של צדיקים אלו **נִסְתָּרִים** ברמה זו או אחרת.

לצד זאת, מעין השלמה לכך מצאנו במקום אחר בגמרא (חולין צב, א), בו מזכירים חז"ל את אותם "ארבעים וחמשה צדיקים שהעולם מתקיים בהם", ואודות כך מתבטא אביי: **"ורובייהו משתכחי בבי כנישתא דתותי אפתא [ורובם נמצאים תחת היציע בבית הכנסת]"**, מה שמעיד לכאורה על הנהגתם לשמור את גדולתם בסוד ולהתרחק מחשיפה מיותרת.

הגם שאף שילוב שני המקורות גם יחד אינו מעיד בהכרח כי כוונת חז"ל לשלושים ושיטה צדיקים נסתרים בכל דור בדווקא, אולם למעשה במהלך הדורות התייחסו לכך המוני בית ישראל כעובדה מוגמרת, ואף ראשי העדה וגדולי הדורות התייחסו לכך מפורשות. אף ידוע על אדמו"רים בולטים במשך הדורות שראו לעצמם שליחות - לפרנס את הצדיקים הנסתרים שבדורם ולדאוג לכל מחסורם.

שולחן שבת עם האור החיים

לא פשוטים החיים בכפר. שלומק'ה הזקן נאנח.

הוא עוד זוכר את התוכנית הגרנדיוזית של הצאר - להעביר את מסילות הברזל בסמוך לכפר ובכך לאפשר קשר רציף יותר עם העיר הגדולה ושאר המחוזות. הוא מתרפק על הימים בהם ברליה הנמוך היה מקהיל סביבו את סקרני העיירה, מצית את דמיונם בתיאור העגלה נטולת הסוסים ומרובת הקרונות.

שלומק'ה גם זוכר שאי-אז, מי יודע מתי ולמה, נגנזה התוכנית והלכה בעקבות תוכניות כמותה, הישר לפח האשפה של ההיסטוריה. כך נותר הכפר ללא שם, ללא גישה למקום יישוב זולתו וכשכמה עשרות התושבים שבו נותרים בדד, אי שם בערבות רוסיה הקפואה.

אם לוקחים בחשבון את העובדה שבין אותם עשרות תושבים נמנים ששה יהודים בני אברהם יצחק ויעקב הזקוקים למנין, הבעיה הופכת להיות - כפי שאוהב נטע החלבן לומר בחצי חיוך עקום: **"בעייתית מאד"**.

לוי היה זה כפר נופש, אילו היה המקום מוקד משיכה לתיירים או סוחרים, אלמלי היה ממוקם על אֶם הדרך ליריד, נִיחָא. במקרה כזה עוד היה להם מפעם לפעם מנין מצומצם, כזה שיאפשר להם לשמוע קדיש וגם קדושה, ברכו וקריאת התורה.

אבל עכשיו, מה? בקושי זכר למנין יש להם.

לא עוד.

כשחיים-שמשון היתום (בפת"ח הוא מדגיש), והיתום המדובר נותר עם הכינוי העגמומי מאז חווה על בשרו את האובדן אי אז לפני כמה עשורים ועוד כמה, מחליט משהו, להחליטה יש תוקף וגם גישה מעשית למדי.

"היה כאן מנין" הכריז בפאתוס באוזני קומץ חתולים מנומנם שהסב לצדו במבואת בית הכנסת, וכשהעגל של פרליה האלמנה הצטרף לקהל המאזינים הוא הוסיף במשנה-רצינות, **"וזה יקרה היום!"**

אבל מה, משהו בנוגע להיקף הידיעות של חיים-שמשון היה, איך לומר בעדינות, חסר.

לא היה ידעו כמו חיים-שמשון בכל הנוגע לשיטות חליבה מתקדמות וסודות שעברו מדור לדור בגידול אווזים. אף אחד לא השתווה לו בהיכרות המרשימה עם זני בקר למיניהם ובתמהיל המדויק של היי"ש המקומי.

אבל בכל מה שקשור לאותו ספר קדום המכונה 'שולחן ערוך', אפעס, משהו חרק.

שלא נטעה. בטחונו העצמי לא זנח אותו לרגע, ובדיוק כמו מורה צדק ותיק היושב על מדין מזה עידן ועידינים, הוא יורה פקודות והוראות כבקי ורגיל.

'בשביל מנין' הוא קובע בטון נחרץ במהלך סיעור מוחות בחצרו של פינצ'ע האדמוני, 'צריך בנן של קדושים. צאצא של הבעל שם טוב או למצער של

אחד ממשיכי דרכו'.

'לא ולא' חורק קולו של פינצ'ע מירכתי החצר, 'מנין משמעותו - בעל זקן שיבה שחצה את גיל הגבורות'. 'הסו, פתיים!' שוצף ברליה וקולו עולה כמה אוקטבות, 'האם לא ידעתם, צמד עמי-הארצות שכמותכם, שעל המנין להתבסס על מקובל אלוקי, מלומד בניסים ובעל יד ורגל בתורת הנסתר והשבעת המלאכים?'

'השבעת מלאכים, אה?' הלעג נוטף כמו ארס מכל מילה של חיים-שמשון, 'אבי זכרוננו לברכה היה מתפלל כאן, עם הרב הזקן, במנין שכל כולו היה מבוסס על הרב בעצמו' הוא לוקח נשימה ארוכה וממשיך, 'וכלכם יודעים שהרב היה תלמיד מובהק למרנן תלמידי הבעל שם טוב הקדוש'.

הוויכוח רחוק היה מהכרעה, הצעקות הלכו והחריפו והטונים טיפסו בקצב מהיר, עד שלא נותרה ברירה. 'חייבים להביא את הדבר להכרעה ר' זליג' מציע אי מי בנימה של יראת כבוד, סוחף אחריו המהומי הסכמה.

ר' זליג, יהודי שבקי היה באותו רז עתיק הנקרא 'קרוא וכתוב' ואף לא נזקק להיעזר בניקוד, נחשב מאז ומתמיד התלמיד חכם של הכפר. ר' זליג 'כריע, ר' זליג יפסוק, ר' זליג יתיר ויאסור, יורה וידין.

הופיעה אפוא הכבודה בביתו של ר' זליג, מצאוהו רכון על ערמת ספרים מרשימה ומשקפיו זולגים במורד אפו, נושקים לשליש התחתון. אישון אחד בצבץ מעל למשקפיים העבות, גבה התרוממה בתהייה לפשר הביקור, והוא פלט את הפתיח המוכר שכה ערב לאוזניהם: 'נו, איך אני יכול לעזור לכם היום, רבותי?'

'מהו מנין?' חיים-שמשון לא נודע דווקא בזכות נימוסיו, והוא קטע את הרגעים המרגשים באבחה אחת ובתוספת מרפק או שניים, נדחף ישר למול פניו של ר' זליג, 'יפסוק נא רבנו'.

'איי איי איי' האגודל התנופף והגב התנודד, העיניים נעצמו והמצח התקמט, ואז עשה ר' זליג את מה שהוא יודע לעשות הכי טוב - לגשת לארון הספרים המט-ליפול ולשלוף כרך עב כרס ומתפורר מרוב ימים.

הוא עלעל בין דפי הספר, מהמהם ומפזם ניגון לא ברור, ואז כשמצא את מבוקשו ירה את התשובה באחת. **"מנין, רבותי" המשיך בסוג של ניגון השמור לאנשים במעלתו, 'מורכב מעשרה יהודים'...**

מי כעמך ישראל

בני ישראל ניצבים טרם כניסתם לארץ ישראל, ומטבע הדברים מודחל החשש אל הלב, היראה מפני הלא נודע הממתין להם במלחמה נגד אומות הארץ. התורה הקדושה מתייחסת במפורש לחשש זה, ובפרשתנו מובא דברו של משה רבנו ליהושע בן נון, העתיד להנהיג את העם אחריו (לא, ח): **"יְהִי הַנֶּחֱלָץ"**

ספיר ויהלום

פניני מוסר ויראת שמים בפרשה

אלא גם להפסיד. במיוחד עבור סוחר חסר נסיון כמותו, אותו יכול היה כל נוכל להוליך שולל בן רגע.

מסעו המסחרי, למותר לציין, כשל ובגדול.

צורר המזומנים התפוח שבידיו, אותו גייס כדי עמל ולאחר תחנונים מרובים בהלוואה מאת נדיבי עם בוילקומיר, הלך והצטמק מרגע לרגע, והכשלון ליפף אותו כמו לועג למשבתו.

בסופו של דבר הבין ר' שלמה כי מוטב יהיה לשוב על עקביו, לשוב לביתו, וה' הטוב ירחם עליו ועל בני ביתו וידאג לפרנסתו בדרך אחרת ככל הנראה. 'אינך סוחר' לחש לעצמו בהשלמה כואבת, 'אין לך מה לחפש ביריד'.

הציפייה המתוקה שגדשה את לבו בדרך הלך, התחלפה כעת בתוגה ודכדוך שטפחו והלכו ככל שהתקדם בדרכו. אולם לפתע הזדחלה ללבו תחושה אחרת, מבעיתה, לופתה ומכאיבה עד מחנק.

משהו בלבו רמז לו, קול פנימי כלשהו, כי דאגת הפרנסה הינן הדבר האחרון שאמור להטריד אותו כרגע. 'משהו קורה בבית' הוא הרגיש זאת בעצמותיו, לבו מנבא לו שחורות, 'משהו עם רעייתי אינו כשורה'!

או אז נזכר ר' שלמה בהבטחתו לאותו בן עלייה, ר' יעקב, כי במסעו יפקוד את ציונו של האדמו"ר האמצעי, ממחשבה למעשה, משיכה קלה במושכות העגלה והוא סטה מהמסלול ועשה את דרכו אל ניעזין, בדרכו אל הציון המצוינת.

אך בא ר' שלמה בעשירי האהל הקדוש, והנה נפלה עליו אימה וחרדה כמותה מעולם לא חש. הוא חש כיצד עוטפת אותו זיעה קרה, מזדחלת ועולה במעלה גבו, שערותיו סמרו ורעד אחד בכל גופו. הוא הרגיש במוחש כיצד קדושת המקום נותנת בו את אותותיה.

'רבונו של עולם!' הבכי פרץ ממנו באחת, מרעיד את כל גופו, 'איני חסיד של הרבי הטמון כאן, אולם אין לי ספק כי זכותו גדולה ובכוחו לפעול עבורי ישועה ורחמים'.

כאן החל לפרט בקול בוכים את סדרת הכישלונות בעסקיו, את המסע ממנו שב בפחי נפש, את ילדיו הרעבים ללחם וכך גם את התחושה המצמררת כי משהו אינו כשורה בביתו.

לאחר שנתן פורקן לדמעותיו, אור כוחות וישב לכתוב את שמו ושמות בני ביתו על דף, הניח אותו על הציון ויצא בתחושה מעודדת.

והנה, אך יצא ר' שלמה מן הציון וכמו החל לרדוף אחריו המזל. בתחנה קצרה על אֶם הדרך מצא הזדמנות לעסקה כלשהי, עסקה קטנה שהצליחה ואף הובילה לאחרת. וכך מרגע לרגע מצא את עצמו במסלול הצלחה פלאי, עד שכעבור שבועות מספר - כששב הביתה סוף סוף, היה באמתחתו סכום המסוגל לפרנס את ביתו במשך תקופה ארוכה.

הוא הרגיש בחוש כי כח הצדיק הוא המשפיע עליו כל טוב, אך טרם ידע עד כמה.

רק כשהגיע לביתו התברר לו עד כמה צדקה תחושתו הפנימית, ויתירה מכך - עד היכן מגיע כוחו של הצדיק הטמון בניעזין.

רעייתו, כך מתברר, חלתה לפתע לפני זמן מה והגיעה עד שערי מוות, ואף רופא לא הצליח לפענח את הבעיה ולהעלות מזור למחלתה. השכנות פכרו ידיהן בייאוש, 'החבראי קדישא' כבר החלו בהכנות לקראת הנורא מכל, וילדיו כבר קיבלו בעיר יחס של יתומים למחצה.

אלא שאז, ברגע אחד, פקחה האשה את עיניה וביקשה מעט מים.

כוחותיה החלו שבים אליה, היא התחזקה והלכה עד שהבריאה והיתה כאחד האדם.

השעה המדוברת, כך התברר, היתה בדיוק באותו זמן בו שפך שיח על הציון הקדוש בניעזין.

תוכחה מייסרת ושבט מוסר השמיע משה רבנו באוזני בני ישראל (לא, כז): **'הן בעודני חי עמכם היום ממרים היתם עם ה' ואף כי אחרי מותי'.** אולם דווקא כאן, בפסוק המציג בנימה חריפה את הביקורת הצולבת כלפיהם, מלמדנו האור החיים הקדוש, ישנה נחמה של ממש ויש מקום גדול להתחזק בו.

ואלו דברי קדשו: **'יתבאר על דרך אומרים ז"ל (ברכות יח, א): 'צדיקים במיתתם קרויים חיים'. והוא אמרו 'בעודני חי עמכם', פרוש, בעוד שהחיים שלי עמכם, הא למדת שאחרי כן הוא חי גם כן, אלא שאינו עמכם'.**

משחר הימים ומאז היותו לעם, יסוד בלתי נפרד מהווייתו של עם ישראל הוא הדביקות בצדיקי ומאורי הדורות. הם שהתוו את דרכנו, הם שסללו עבורנו את הנתיב הנכון בו נצטרך, הם שהשפיעו ועודם משפיעים בכח קדושתם כל טוב וטוב מן השמים.

'עודם משפיעים' אמרנו, כי אכן כן - צדיקים במיתתם קרויים חיים, ואדרבה גדולים צדיקים במיתתן יותר מבחייתן כבר גילו לנו חז"ל (חולין ז, ב). אם כן פשוט וברור שאף לאחר התעלותם לשמי רום, בעודם מסתופפים בצל השכינה ונהנים מזיווה, הרי הם פועלים עלינו בני, חיי ומזוני רוויחי, השפעות טובות ודבר ישועה ורחמים.

אינו דומה דורנו לדור העבר, ולא בירידת הדורות עסקינן כי אם באתגרים המשמעותיים שניצבו בדרכם של אלו שחפצו בסך הכל להתפרנס, בקשיים שהשתרגו על צווארי המבקשים להביא לחם לפי הפת.

כך אירע עם ר' שלמה, אברך משי תושב העיר וילקומיר, אשר עולליו שאלו לחם ואין, רעייתו תלתה בו מבט נדכה ולבו כבר לא עמד בכך.

לפרנסתו שלח ר' שלמה את ידו במסחר בטבק, אם כי בזעיר אנפין ובהיקף הרחוק מלספק את צרכי המשפחה המרובים. העסק התבסס על עסקאות זעירות, זעיר פה וזעיר שם, עד שביום מן הימים הבין ר' שלמה כי לא נותרה כל בריה. ההכרח לא יגונה, עליו להגדיל את ההכנסות והיקף העסקאות, ולשם כך עליו לעשות את דרכו אל היריד ולרכוש כמות גדולה של טבק במחיר שנין למצוא רק שם.

לרגע אחד עמדה רעייתו מופתעת לנוכח הרעיון, שולחת בו מבט מתחנן ומבקשת ללא מילים כי לא יותיר אותה לבדה עם הקטנטנים במשך תקופה ממושכת. אולם במשנהו נשאה מבטה אל המזווה הריק, אל החורבה שבקושי ניתן לכנות 'בית', ואף היא הבינה כי אין בריה.

נטל אפוא ר' שלמה טלית ותפילין, צרר כמה בצלים ולחם קיבר, כיתף את השק על שכמו ויצא לדרך. לא לפני שהוא פונה לביתו של החסיד המופלג ר' יעקב קאדאניר, בן עלייה בולט אשר נמנה על חסידי ליובאוויטש בעיר.

קשר קרוב היה לו עם ר' יעקב, לא אח הסב בביתו לשעה של קורת רוח רוחנית, שתה מבארו הזכה ולמד מדרכיו. כעת, טרם צאתו למסע הארוך, ניגש ר' שלמה ליטול ממנו את ברכת הדרך ולהיפרד לתקופת מה.

'שמע נא, ידידי' פנה אליו ר' יעקב והציע בחום, 'אמנם אינך חסיד ליובאוויטש, אולם ברי לי וגם לך כי הנך זקוק במסעך זה למנה גדושה של סיעתא דשמיא, ואך חכם מצידך יהיה לפקוד בדרכך את מקום ציונו הקדוש של האדמו"ר האמצעי מליובאוויטש, בעיר ניעזין'.

שמע ר' שלמה, סבר וקיבל.

עשה ר' שלמה את דרכו אל היריד, לבו מלא ציפייה לקראת העתיד הכלכלי המזהיר הממתין לו ממש בקרוב, לאחר ביקור קצר באותו יריד בו מימיו לא ביקר.

רק כשבא למקום ולאחר כמה עסקאות כושלות במיוחד, גילה לתוגתו כי היריד אינו מספק רק הזדמנויות להרוויח,

לפניו הוא יהיה עמך לא ירפך ולא יעזובך לא תירא ולא תחת'.

כאן עומד האור החיים הקדוש על דיוק בלשון הכתוב, ותמה מדוע לא נקטה כאן התורה בלשון: **'וה' אלקיך הוא ההלך לפניך'**, בדיוק כפי שנאמר כמה פסוקים לפני כן (פסוק ג): **'וה' אלקיך הוא עִבְרָ לְפָנֶיךָ'?**

על כך משיב האור החיים בקצרה, בכמה משפטים שיש בהם כדי לרומם את הרגשתו של כל יהודי ולטעת בו את הידיעה וההכרה ברום מעלתו וזכותו העצומה, ואלו דבריו: **'ולא אמר 'אלקיך' כדרך שאמר לישראל (פסוק ג), לפי שאין מיוחד שמו יתברך על הצדיק בחיים חיותו, אבל לכללות ישראל יתחד שמו, כאדמו"ר (שמות כ, ב) 'אבכי ה' אלקיך'.**

נתבונן בדבריו המרעשים.

יהושע בן נון, 'איש אשר רוח בו' (במדבר כז, יח), המנהיג המיועד של עם ישראל והיחיד מכל בני אותו דור דעה אשר העפיל לדרגה נשגבת זו עד שהפך לממשך דרכו של משה רבנו אבי הנביאים בהנהגת העם.

הוא - לא זכה שיחד הקב"ה את שמו עליו. על אף צדקותו ומעלותיו הנשגבות, הוא צדיק יחיד, ואין הקב"ה מיוחד שמו על הצדיק בחייו. נקודה.

אולם בני ישראל בכללותם, בהם יש מהגורן ומהיקב, צדיקים, בינוניים ואף רשעים, חלבנה יחד עם שאר סממני הקטורת - עליהם כן מיוחד הקב"ה שמו!

ניחא את הדברים לתשומת לבנו בבואנו להתפלל, לשפוך שיח לפני אבינו שבשמים ולהעתיר בתחינה לפניו כי ייחד שמו עלינו וישרה שכינתו בינינו. נחשוב על כך שלא משנה מה מצבנו, ללא שום שייכות לדרגתנו הרוחנית, על אף הכל (ראה איוב לו, ה; ברכות ח, א): **'הן אל קביר ולא ימאס תפילת רבים'!**

בנתיבי החיים פרקי מחשבה ומוסר לאור הזק של האור החיים

חיים שיש בהם בנתיבי חייו ופועלו של איש האלקים

אודות מסכת קשריו הנעלמים והמיוחדים שהיו למרן אור שבעת הימים הבעל שם טוב הקדוש עם רבנו האור החיים הקדוש, וכך גם על התקופה בה בחר הבעל שם טוב בגיסו הרה"ק ר' גרשון מקיטוב כשליח להכשיר את הקרקע להיפגש עמו, מסופר רבות בספרי חסידים, וכך מובא כה מסופר בספר דורש טוב (טשורטקוב, עמ' קצד):

'ומראש הגיד לו כי להרב בעל אור החיים שתי ישיבות, אחת לימודי גפ"ת בנגלה ואחת ללימודי אצילות תורות הקבלה, והזהיר הבעש"ט את גיסו הרה"ק כי ישתדל להיות בישיבות הנסתר, ולא יגיד כלל לבעל אוה"ח מי הוא עד אשר ירגיש בו הרב עצמו.

'והנה כאשר בא הרה"ג קיטווער ז"ל שמה, הלך לבעל אור החיים לבקש ממנו שיניחוהו לשמוע לקח מפיו הקדוש, ונתן לו רשות ליכנס לבית מדרשו, ולמד שבוע אחר בישיבתו הנגלית. אחר כך נכנס לבית הרב אור החיים וביקש אותו כי ירשהו ללמוד אצלו בישיבה הנסתרה, וישאלהו הרב מי גילה לך שיש לי ישיבה נסתרה, ויען לו שגיסו ורבו הרב ישראל בעל שם הגיד לו, ויאמר לו הרב אור החיים כי לא ידעהו, ואעפ"כ כאשר הביט עליו מראשו ועד רגלו הכיר בו כי ראוי הוא ללמוד קבלה, ונתן לו רשות גם לזה.

'וכאשר למד שמה שלושה ימים, צוה הרב אור החיים לשומר הפתח לבל יתנחו עוד לבוא פגימה, והלך מוהר"ג לבית הרב לדעת סיבת הדבר, ויהי אך ראהו הרב, אמר לו חמתי עליך, למה לא אמרת על גיסך 'בעל שם טוב', רק אמרת גיסך הוא הרה"י 'בעל שם'. את הרה"י 'בעל שם' לא אדעהו, אבל את מהרה"י 'בעל שם טוב' אכיר על פי ראייה דקה מעולמות העליונים, ולהישיבה לא הניחו עוד לבוא כי אמר שאין לו צורך ברב אחר, אם יש לו רב כבעל שם טוב'.

שביבי אור ניצוצות אש שלהבת מבית מדרשו של האור החיים

בדברים קשים כגידים מוכיח משה רבנו את ישראל (לא, כו): "כִּי אֲנִי יָדַעְתִּי אֶת מְרִידְךָ וְאֶת עֲרֹפְךָ הִקְשָׁה הֵן בְּעוֹדְנִי חַי עִמָּכֶם הַיּוֹם מִמָּרִים הֵיטֵם עִם ה' וְאִף כִּי אַחֲרֵי מוֹתִי, אִוֵּלם דוֹקֵא בַּפֶּסֶק זֶה מוֹצֵא רַבְנוּ הָאֹר חַיִּים קֶרֶן אֹרֶה וּמִקּוֹר לִנְחָמָה, וְאִלּוּ דִּבְרִי:

"וְאֹמְרוּ 'הֵיטֵם, לָשׁוֹן עֲבַר, כִּי אֶפְשָׁר שֶׁהִרְהוּ תְּשׁוּבָה בְּאוֹתָהּ שְׂעָה, וְכֵדִין (קִידוּשִׁין מִט, ב) הַמְּקַדֵּשׁ אִשָּׁה עַל מַנָּה שֶׁהָיָה צָדִיק גָּמוֹר - אִף עַל פִּי שֶׁנִּמְצָא שֶׁהָיָה רָשָׁע גָּמוֹר אֲנִי אֹמְרִים שֶׁהָיָה מְקַדֵּשֶׁת, שֶׁמָּא הִרְהוּ תְּשׁוּבָה בְּאוֹתָהּ שְׂעָה".

חטא יהודי, עבר ושנה. כשל בעווננו, מעד פעם אחר פעם והוא מוצא את עצמו נבוכ ומבויש וחטאתו נגדו תמיד, נזופת בו בעצם קיומה.

באה התורה הקדושה ומבשרת לו - ברגע אחד של תשובה אמיתית ופנימית, הנך יכול להפוך לצדיק גמור, עד כדי כך שכל החטאים, העוונות והפשעים ייעלמו כלא-היו ויהיו שייכים לעבר הרחוק והלא-קיים בעליל!

חומש ונביא, משנה וגמרא, וכמו כל אלה יש גם לימוד יראת שמים. זהו לימוד לכל דבר, הדורש רב ותלמיד, דרך סלולה וכללים ברורים בדיוק כמו כל לימוד אחר.

והלימוד הזה, מדגיש האור החיים, אינו מתחיל אי שם בגיל הבגרות. ממש לא.

כשהשתיל צעיר, כך יידע כל גנן להחכים אותו, עדיין ניתן בקלות להטות אותו כרצונו ולקבוע את מאפייניו לעתיד. בשלב זה נקל יהיה לקבוע להיכן ייטה, לגזום אותו באופן המיטבי ולהביא לכך שתהליך הצמיחה שלו יהיה הכי יעיל שאפשר.

לא כן כאשר השתיל הרך התקשה והפך זה מכבר לאילן נוקשה, גבוה ועיקש. אז יידרשו מאמצים רבים וקשים שבעתים כדי לבצע בדיוק את אותן פעולות, אז ייתכן ולא כל ניסיון יצליח, לא כל פעולה תניב את התוצאה המבוקשת.

כן הדבר בחינוך, ובדואי כשמדובר בחינוך ליראת שמים. "וְאֹמְרוּ 'כָּל הַיָּמִים' ממשך האור החיים, "כִּי כִּשְׁהַקְטָנִים מִתְחַנְכִּים מִתְחַלְתֶּם לִירְאָה, יִתְסַד בָּהֶם יִרְאָה ה' כָּל יְמֵיהֶם".

התייחסות מיוחדת מצאנו בפרשתנו לסוגיה המעסיקה כל הורה באשר הוא, כל יהודי אשר בלבו בוערת התשוקה לחנך את ילדיו בדרך ישראל סבא ולהתוות את דרכם במשעול העולה בית א-ל, וכך נאמר (לא, יג): "וּבְנֵיהֶם אֲשֶׁר לֹא יָדְעוּ יִשְׁמְעוּ וְלָמְדוּ לִירְאָה אֶת ה' אֱלֹהֵיכֶם כָּל הַיָּמִים אֲשֶׁר אַתֶּם חַיִּים עַל הָאָדָמָה".

רבנו האור החיים תוהה לפשר הזכרת הטף בנפרד בפסוק זה בנוסף להזכרתם בסמוך (ספוק יב) בתחילת הציטוי על מצות 'הקהל', כמו גם עצם העניין להביא את הטף למעמד 'הקהל', הלא אינם מחויבים במצוות כלל ואף לא במצוות בהן הנשים מחויבות, ומה ראתה התורה הקדושה לצוות להביאם?

"חֻלְקָה זו כְּנֶגֶד הַטָּף שֶׁהֻזְכַּר בַּפֶּסֶק הַקֵּהל מְבָאָר רַבְנוּ, "אָמַר הַטָּעַם, הַגֵּם שֶׁלֹּא הִגִּיעוּ עֲדֵין לְלֵמַד, אִף עַל פִּי כֵן יִשְׁמְעוּ וְלָמְדוּ לִירְאָה אֶת הַשֵּׁם, פְּרוּשׁ, לְחַנְכֶּם לִירְאָה אֶת ה'. וְלֹא לֹא אָמַר כְּדֵרֶךְ שֶׁאָמַר בַּפֶּסֶק הַקֵּהל 'לָמְדוּ וִירְאוּ' שֶׁהֵם שְ�נֵי דְבָרִים, אֶלֶּא 'לָמְדוּ לִירְאָה', פְּרוּשׁ, שֶׁבִּזְמַן יִלְמְדוּ יִרְאָה שְׁמִי". יש לימוד בעיון ולימוד בבקיאות, לימוד

גם אתם זכיתם לישועה זכות רבנו האור החיים הקדוש?

כתבו לנו
למייל המערכת m028039999@gmail.com
או לפקס 02-5385689
או ב'נדרים פלוס' - באר ישראל

אור הישועות מכתבי הלומדים

ישועה אצל האור החיים - מהווארט ועד אחרי החתונה...

ב"ה

לכבוד אור הישועות/ סיפורים וישועות
על האור החיים הקדוש.

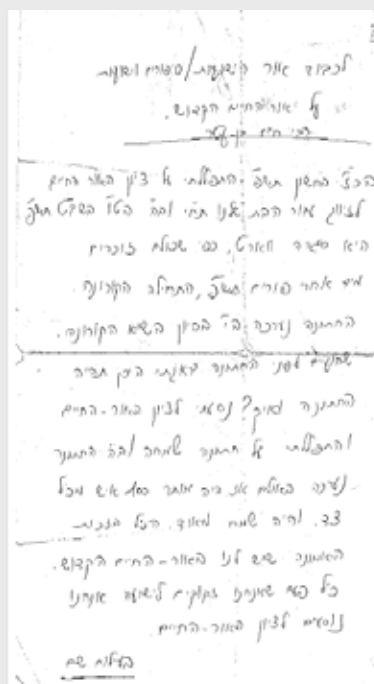
רציתי לספר ולהודות על מה שהיה עמי בשנת הקורונה, בכ"ז בחשוון שנת תש"פ התפללתי על ציון האור החיים הק' לזיווג עבור הבת שלנו תח"י, וב"ה בט"ו בשבט תש"פ היא סגרה ווארט, כפי שכולם זוכרים מיד אחרי פורים תש"פ, התחילה הקרונה. החתונה נערכה ב" בסיון בשיא הקורונה.

שבועיים לפני החתונה דאגתי היכן תהיה החתונה ואיך? נסעתי לציון האור - החיים והתפללתי שתהיה חתונה שמחה, וב"ה החתונה נערכה באולם, אז היה מותר 100 איש מכל צד, והיה שמח מאוד.

והכל בזכות האמונה שיש לנו באור החיים הקדוש.

כל פעם שאנחנו זקוקים לישועה אנחנו נוסעים לציון האור החיים.

בעילום שם

מתיבתא אור החיים

ביאור, ע"כ ג"כ יש שכתב למביאים. ובכלי יקר ביאר שכל ענין ההקלה הוא בשביל התשובה, וכמו שאמרו חז"ל (ויק"ו ל ז) שיום ראשון של חג נקרא ראשון לחשבון עונות. לכן צריכים לעשות תיכף הכנה לתשובה, זה ע"י מצות הקהל שהמלך קורא לפנייהם את התוכחות, ואין דומה תשובה הנעשית ע"י יחיד לתשובה הנעשית ע"י רבים, לכן ראוי שיתאספו כולם אגודה אחת. והנה בזמן שישראל עושים תשובה הרי הם מבקשים מהקב"ה שימחל להם על העונות ואומרים אם לא למעננו יעשה אזי יעשה בשביל גמולי חלב שלא פשעו, זה השכר שיש למביאים שיוכלו לומר עשה למען טף אלו המובאים בית ה'. וכמו שאמר הנביא (יואל ב טז) 'אספו עם קדשו קהל קבצו זקנים אספו עוללים ויונקי שדים' וגו'. עיי"ש עוד. אמנם כתב בסוף דבריו בדפפשות מדבר הכתוב בטף שכבר הגיעו לחינוך [כמו שכתב המהר"ל], כמ"ש 'למען ישמעו' אלו הנשים 'למען ילמדו' אלו האנשים 'ובניהם אשר לא ידעו ישמעו ולמדו' זה טף שהגיע לחינוך.

אכן במנחת חינוך (מצוה תריב אות ד) כתב וז"ל: וטף מפורש בתורה שחייבים, ולא נתבאר שיעור השנים של טף. ונראה דתיכף שיצאו מכלל נפל, או בנוגד שכל רוב חדשיו, חייב במצוה זו. והנה הטף לא נצטוו דלא בני ציוי ניהו, אך נצטוו להביאם כמבואר בגמרא חגיגה (ג) טף למה באים כדי ליתן שכר וכו'. ועיין בטורי אבן בחגיגה שם שחקר על מי מוטלת המצוה אם על האב או על הבית דין, ולא הכריע בדבר. ונראה כיון דהמצוה על המביאים, דכך גזירת הכתוב, אף אם הטף חרש או סומא או חניג, דבגדלותו פטור, מ"מ עתה כשהוא טף דהמצוה על המביא חייב להביאו. ולא דמי לראיה דקטן חרש וכו' פטור דבגדלותו פטור, שם מחמת חינוך דרבנן אם בגדול לא מחויב אינו חייב בחינוך, אבל הכא דגזירת הכתוב להביאו, אף דבגדול לא מחויב בעצמו מ"מ כל זמן שהוא בכלל טף חייבים להביאו. נמצא לפי דבריו שהחוב הוא להביא גם טף שלא בא לכלל חינוך.

ובשיח שרפי קודש הביא בשם החידושי הר"מ שהקשה מה קושיית הגמרא 'טף למה באו', הלא אם אבותיהם ואמותיהם עלו לרגל, בע"כ הוכרחו לקחת עמהם הבנים הקטנים, וכי נוכל לעזוב אותם לבדם בביתם, ותיירץ כי זה עצמו קושיית הגמרא 'טף למה באו', היינו למה הוצרכה התורה להזהיר ההורים להביא עמהם טפם, הלא גם בלי ציוי התורה יעשו זאת מעצמם, לזה משני 'כדי ליתן שכר למביאים', כלומר, לזה צוותה התורה שיהיו מצווים ועושים כדי להרבות שכרם, כי גדול המצוה ועושה ממנו שאינו מצווה.

ישמעו וישאלו, והאבות ירגילום ויחנכו אותם. כי אין הטף הזה יונקי שדים, אבל הם קטני השנים הקרובים להתחנך. וזה טעם 'ולמדו ליראה', בעתיד, כי למעלה אמר 'ולמדו ויראו'. אבל רבותינו אמרו האנשים ללמוד והנשים לשמוע, והטף למה בא, ליתן שכר למביאים. ובגור אריה למהר"ל כתב להדיא שכוונת הכתוב 'והטף', לקטנים שיכולים ללמוד, וז"ל: קשה למה הוצרכו לומר כך 'ליתן שכר למביאים', שמה גם כן ללמוד הקטנים, דהא בודאי קטן יכול ללמוד תורה, ומצוה עליו ללמוד. והאי טף? איירי בקטן שיכול ללמוד, דאל"ה היכי נאמר 'ליתן שכר למביאים', מאי שכר למביאים יש כאן, דתינוק קטן שאינו יכול להבין מה יעשה שם. וכתב לתרץ דודאי אין סברא שיהא מחויב ללמוד תורה הקטן בחג הסוכות של שמיטה, ואי משום ללמוד הקטן יכול ללמוד כל השנה, ולמה בחג הסוכות. בשלמא אנשים דבני מצוה ניהו, גזירת הכתוב שכן הוא המצוה, אבל קטנים דלא בני מיעבד מצוה ניהו, לא שייך בהם גזירת הכתוב. והשתא מתרץ שפיר 'לתת שכר למביאים', פירוש אף על גב דאין מצוה בדידהו שיבואו דווקא בחג הסוכות, מכל מקום צוה להביאם, כדי לתת שכר טוב למביאים, שהם שייכים במצוה.

וגם הט"ז כתב: מקשים העולם ממ"נ אם איירי בטף שהגיע לחינוך ויש להם תועלת במה ששומעים התורה, למה תלה בשכר, חתפוק ליה בשביל עצמם של הטף, ואם בטף שאין להם עצמם תועלת בזה, מה שכר שייך לאב במה שמביא זה הטף, דהוה כאילו מביא חתיכות עצים או אבן. ונ"ל לתרץ דאיתא בב"ק (לח) אינו דומה מצווה ועושה לאין מצווה ועושה, דהאינו מצווה אין לו שכר כמו מצווה ועושה, ע"ז מקשה בשלמא האנשים והנשים יש להם עונשים אם לא יבואו ממילא יש שכר כשיבואו, משא"כ בטף אף שהגיעו לחינוך מ"מ אין להם שכר כמצווה ועושה ואין שייך שכר למקיים מצוה אא"כ יש עונש אם לא יקיים, ותיירץ דקאי על המביאים אותם, דבזה יש עונש אם לא

כתב רבינו (דברים לא יג): ובניהם אשר וגו'. חלוקה זו כנגד הטף שהזכיר בפסוק הקהל, אמר הטעם הגם שלא הגיעו עדיין ללמוד אף על פי כן ישמעו ולמדו ליראה את השם, פירוש לחכם ליראה את ה', ולזה לא אמר כדרך שאמר בפסוק הקהל ילמדו ויראו שהם שני דברים, אלא ולמדו ליראה פירוש שבזה ילמדו יראת שמים, ואומרו כל הימים כי כשהקטנים מתחנכים מתחלתם ליראה יתיסד בהם יראת ה' כל ימיהם, ורבותינו ז"ל אמרו (שם) וז"ל והטף למה ליתן שכר למביאים ע"כ, ואולי שנותנים טעם לקטני קטנים שאינם מבינים דבר שגם הם נכללים בכלל הטף שאמר הכתוב, ומה שנתן הכתוב טעם 'ישמעו ולמדו' הוא לבניהם אשר יתחילו הבן.

והנה מה שכתב רבינו "אולי שנותנים טעם לקטני קטנים", כי"כ המהרש"א בחידושי אגדות (חגיגה שם) וז"ל: יש לעיין בזה, דהא כתיב בתר הכי באותו ענין 'ובניהם אשר לא ידעו ישמעו ולמדו' וגו', הרי שאף הקטנים אשר לא ידעו הם בכלל שמיעה ולימוד, וי"ל דהוא קרא בקטנים שהגיעו כבר לחינוך, והם בכלל שמיעה ולימוד, כדאמרין (סוכה מב) קטן שהגיע לחינוך אביו מלמדו תורה, ואשר לא ידעו היינו שאינן יודעין לשמור ולעשות שנוכח בקרא גבי אנשים ונשים, וא"כ 'והטף' דהכא ע"כ לא איירי בהגיעו לחינוך, דלא אצטרף ליה, דהא מפורש בקרא דבתר הכי 'ובניהם אשר לא' וגו', אלא דהטף איירי בקטנים שלא הגיעו לחינוך ואינן בכלל שמיעה ולימוד, ולמה הם באים, אלא כדי ליתן שכר למביאים, ולכן כללן עם האנשים והנשים ליתן שכר להם על שמביאין אותן. ובדרך צחות אותיות 'טף' שלפניהן ולאחריהם הם אותיות ע"ץ ח"י, דהיינו שמביאין הטף בבהמ"ק להחזיק עץ ח"י. ולפי שהיראה גם בבנים שהגיעו לחינוך אינה עצמית לשמור ולעשות, לכן לא כללן בקרא קמא דכתיב ביה 'ושמור לעשות' באנשים ונשים, אלא דכתיב הכא 'ישמעו ולמדו ליראה את ה' כל הימים' דהיינו שתתחזק בהם השמיעה ללמידה ליראה אות' כל הימים, דהיינו בימי גדולתם. עכ"ל. [אלא שמדברי רבינו משמע דבפסוק 'והטף' נכללים גם הקטנים שאינם מבינים דבר, ואילו מהרש"א כתב דהפסוק 'והטף' איירי רק באותם קטנים, ולכן כללם עם האנשים והנשים]. וכ"כ במאירי (חגיגה ב) שמצות הקהל נאמרה גם לטף שלא הגיעו לחינוך. וגם הרמב"ן כתב שבפסוק של 'ובניהם אשר לא ידעו' הכוונה לקטנים הקרובים להתחנך, אלא שהבין שרז"ל שאמרו הטעם כדי ליתן שכר למביאים חולקים על זה, וז"ל: 'ובניהם אשר לא ידעו ישמעו ולמדו' הם הטף, כי

מצא חיים

חידה שבועית בעיין

דברי האור החיים

לפתרון החידות יש לעיין בהרחבה באור החיים המבואר ובמודרני מביט מתיבתא

האור החיים הקדוש מבאר בפרשתנו מדוע נרקב שם הרשעים. מה ביאורו בזה?

(א) משום שמתכחשים לשמם השורשי: 'ישראל'.

(ב) השמות נחצבים מעולם האצילות, ולרשע אין אחיזה בו.

(ג) כיון ששמו של אדם מקורו בנפש, ולרשעים אין נפש.

תשובה מגליון קודם: תשובה ב' - החוטא נכרת מלהיכלל בנשמות ישראל החצובות מתחת כסא הכבוד.

פתרונות יש לשלוח לא יאחר מיום רביעי בשבוע בלבד לכתובת דוא"ל: m028039999@gmail.com

או בפקס 02-5385689 או 'גדרים פלוס' - באר ישראל

על מנת להשתתף בהגרלה: 1. יש לציין כתובת מדויקת וטלפון. 2. לציין בראש הדף עבור חידון 'ובחרת בחיים' ושם הפרשה.

3. בני חו"ל מתבקשים לכתוב כתובת (אדרעס) בארץ ישראל למקרה של זכיה, שישלח לשם.

בין שולחי התשובות תעריך הגרלה על סידור מתיבתא (או על ספר אחר הקיים במלאי כפי שיקולי המערכת).

שם הזוכה בגליון

פר' בלק:

ה' יעקב ברוך

טראג, טבריה

מהוברים להיום

לשמיעת שיעורים ודרשות

חייגו: 02-803-9999

מכתלי בית ההוראה

אקטואליה
בהלכה

פניני הלכה למעשה, בענייני דיומא ושאלות המתחדשות

מרבני בית המדרש להוראה ודיינות "באר ישראל"

בראשות מורינו הגאון רבי מנחם מנדל פומרנץ שליט"א

בית מדרש להוראה ודיינות

מכתלי בית ההוראה

תשובה ממורינו הרב שליט"א

טבילות להקלת הצום ביום כיפור

ולא על כל שאר מיני עינויים הנלווים להרגשת הצום כמו כאבי ראש וסחרחורות, ואדרבה, מערב יום כיפור מצוה עלינו להכין את עצמנו על ידי מאכל ומשתה כדי לעבור את הצום בדרך הנאותה ולא בדרך של עינוי וצער גדול, ובכלל זה נטילת כדורים אם הם מסייעים להרגשה טובה בצום.

אין לבטל בסגולה או ברפואה את העינוי שבצום

בשדי חמד (מערכת יום הכיפורים סוס"י א) מביא תשובת הגאון רבי מנחם נתן אויערבאך (אבד"ק לונשיץ ונכד האמרי בינה) שיצא לחקור על מנהג האנשים לעשות בערב יום כיפור סגולות שונות שלא ירגישו הצום, האם הדבר ראוי. שכיון שאיסור אכילה הוא כדי לקיים מצוות התורה שציוותה (ויקרא כג לב) 'ועיניכם את נפשותיכם', אם כן אין נכון לעשות מערב יום הכיפורים סגולות שונות בכדי

המשך בעמ' ג'

בערב תשעה באב לקחתי כדורים מיוחדים שנותנים תחושת שובע, הדבר מאוד הקל עלי עד שכמעט ולא הרגשתי את הצום. כעת לפני יום הכיפורים רכשתי כדורים נוספים על מנת להקל את הצום, אולם חברי טען ואמר שביום הכיפורים אסור להתחכם בדרך זו ולהימנע מעינוי, כי מצוות התורה היא להתענות, האם יש ממש בדבריו? בשנים האחרונות אני רואה בקביעות שמוכרים את הטבילות הללו ליד בתי הכנסת בימים הנוראים, אך אולי זה נועד רק עבור צום גדליה.

תשובת מורינו הרב שליט"א:

בנידון זה - אם ראוי ליטול כדורים ואמצעים שונים להקלה על הצום, מצינו שדנו האחרונים בדבר, ויתבאר, כי להלכה למעשה, מותר ואף ראוי במידת הצורך להשתמש בכדורים אלו כדי למנוע את ההרגשות הרעות הנלוות לצום, לפי שהתורה ציוותה רק על העינוי שמגיע מעצם הצום על ידי מניעה ממאכל ומשתה,

הלכה למעשה

תשובות ממורינו הרב שליט"א

מכשולות מצויות בענייני ממון לשוועליהם

בתפלת נעילה אנו אומרים: "וְתִלְמַדְנוּ ה' אֱלֹהֵינוּ לְהַתְּוֹדוֹת לְפָנָיו עַל כָּל עֲוֹנוֹתֵינוּ, לְמַעַן נַחְדֵּל מֵעֲשֶׂק יָדֵינוּ" ולהלן מוסיפים שוב: "וְתִתֵּן לָנוּ ה' אֱלֹהֵינוּ בְּאַהֲבָה אֶת יוֹם הַכִּפּוּרִים הַזֶּה, קֶץ וּמַחִילָה וּסְלִיחָה עַל כָּל עֲוֹנוֹתֵינוּ, לְמַעַן נַחְדֵּל מֵעֲשֶׂק יָדֵינוּ, וְנָשׁוּב אֵלָיו לַעֲשׂוֹת חֲסִי רְצוֹנוֹ בְּלִבֵּב שְׁלֵם".

לקראת יום הכיפורים בימים בהם מפשפשים אנו במעשינו ומחפשים להיטיב דרכנו, ליקטנו שאלות מצויות בדיני ממונות שעלו על שולחן מורינו הרב שליט"א, בהם עלולים להיכשל באיסורי גזל והונאה, לפעמים אף בלא שימת לב, וכמו שאמרו חז"ל שגזל הוא מהדברים שאדם 'דש בעקביו', ורובן של בני אדם נכשלים בגזל (ב"ב קסח), 'למען נחדל מעושק ידינו ונשוב אליך'!

שימוש ונטילה מרכוש חברו ללא רשות

א. האם מותר לקחת מתיבת הדואר של השכן את העיתון ולקרוא בו ללא בקשת רשות, או להשתמש בספר של חבר בבית הכנסת ללא רשות?

ת. קיימא לן להלכה "השואל שלא מדעת גזל" (רמב"ם הלכות גזילה ואבדה הל' טו, שו"ע סי' שנט ס"ה, סי' שסג ס"ה). כלומר, שהשתמש ברכושו של אדם ללא נטילת רשות, הרי הוא עובר על איסור גזל, ואף שאינו מחסר מממונו כלום. לפיכך אסור להשתמש בחפצים של אחר, אף אם יתכן שאם יבקש את רשותו יסכים, אסור להשתמש כל שלא נטל רשות מראש. אמנם יש שלושה אופנים שמותר להשתמש אף ללא רשות: א דברים שדרך בני אדם שלא להקפיד על השימוש בהם, ובהם השימוש מותר אף ללא נטילת רשות. ונראה שקריאה בעיתון, אם לא נכתב על התיבה בפירוש שאסור להוציא מהתיבה, מותר לקרוא בעיתון שאין מקפידים על כך. ב. בחפצי מצווה אמרו חז"ל ש'ניחא ליה לאיניש דליעבד מצווה בממוניה'. אמנם גם בזה יש הרבה הגבלות ראו הערה². ולכן

מותר ללמוד בספר חברו [באופן חד פעמי] או להתפלל בסידורו, אם לא שכתב שאסור. ג. בחבר קרוב ביותר, שהוא וודאי היה מסכים שחברו הקרוב ישתמש בחפציו³.

ב. חברי בישיבה נסע לביתו והשאיר חבילת עוגיות, האם מותר לאכול בהסתמך על כך שהוא בוודאי מסכים? בבית הכנסת עומדים למכירה סלטים לכבוד שבת, האם מותר לקנות 'בהקפה', כאשר לא כתוב שאסור? אני אברך שלומד בישיבה עם בחורים, האם מותר לאכול מהאוכל הנשאר לאחר ארוחת הצהריים בלי אישור ההנהלה?

ת. גם הגזל על מנת לשלם, הרי הוא בכלל איסור גזל⁴, ומה שמשלם אחר כך, הרי הוא כמשיב את הגזילה. לכן אסור לקחת מחבילת עוגיות של חבר, אף אם מדובר בחבר קרוב מאוד, שבוודאי ירצה להנות אותו, כל שלא נטל את רשותו⁵. כך גם לעניין לקנות בהקפה, אם אין ידוע שהבעלים מסכים, יש בכך חשש איסור גזל⁶. אמנם לגבי מנות שנשארו בחדר האוכל לאחר הארוחה, מותר לאכלם ללא רשות, מפני שהם עומדים כבר לזריקה⁷.

המשך בעמ' ב'

דעתו שהסכמה שלא מדעת היא הסכמה. אמנם כבר כתב בשו"ע הרב להחמיר בזה. וז"ל בקצות החושן (סי' רסב סק"א) דלא קיימא לן כהש"ך. והארכנו בזה בספר מכתלי בית הדין (חלק א' סיפנים נה טו).
6 בחידושי רבי עקיבא אייזר (גליון שו"ע סי' שנט ד"ה ש"ך סק"ד) מביא על מה שכתב הש"ך שהשו"ע התיר לזכות דבר יפה לבעלים, והו דווקא בדבר העומד למכור, וכתב רעק"א מהר"ן (מ"ק פו) בדבר העומד למכור אין איסור ליטול ע"מ לשלם, ומשמע אף שאינו מוכר לו הממון ע"י אחר מותר. אמנם מהש"ך נראה שזו דווקא במזכה ודבר יפה יותר. ובוודאי במקום ספק יש לפרוש מאיסור גזל, ואין הולכים בזה אחר הרוב. וכמו שכתב בשו"ע הרב (שאלה ושיחות ס"ה) לעניין לשאול דבר מצווה: אם מקצת בני אדם מקפידים, מפני חשש רחוק אסור לקחת. וכן כתב בשו"ע אגרות משה (א"ח סי' ס"ז) שאפילו מיעוט מקפידים אסור להקל. דאין הולכים בממון אחר הרוב. וא"כ אלא סלטים מונחים עדיין במקרר בכתב, שמסתמא וודאי נוהג לו שיטלים וישלם לאחר השבת, שאם לא יטול יזרקו הסלטים.
7 ראו בהרחבה בספר מכתלי בית הדין (חלק ב' נב).

מותר. אך זהו דוקא בהשתמשות גרידא שאינה מחסרת מהדבר, אבל בשימוש של כלי אוסור (ראו הערה 4).
4 ולא התירו על מנת לשלם רק במקום פיקוח נפש, כמו שכתב בשו"ע (סי' שנט סעיפים ב-ד): אסור לגזול אפילו על מנת לשלם דבר יפה ממנו וכו', כל הגזל את חברו אפילו שזה פרוטה כאלו נטל נפשו. אפילו הוא בסכנת מות וצריך לגזול את חברו כדי להציל נפשו צריך שלא יקחנו אלא על דעת לשלם.
5 בשולחן ערוך הרב בהלכות מציאה ופקדון (סעיף ד) כתב: ואפילו ברור לו שכשיועד לבעלו ישלם הוא נטלה אזי ישמחו ויגילו כשיועד לו שנהנה זה מפירותיו, מכל מקום כיון שעכשיו אינו יודע מזה הרי הוא נהנה באיסור, וכן כתב ביאור בזה, וצריך להחזיר לרבים שנכשלים בזה מחמת חסרון ידיעה. ונודעת שיטת הש"ך (סי' שנט סק"א), שהקל בזה, מפני שאף שק"ל שייאוש שלא מדעת לא היה יאוש,

לא קפדי, וגם אני מכיר בעצמי דאנא מאניש דקפדי בזה. מאידך לגבי ספרים כתבו שבממוני אין מקפידים על השימוש בהם, וז"ל ליקוטי מהר"ח (סדר ברכות השחר ד"ה קודש), ערוך השולחן (שם סי' ט"ז), וכן הורה בשו"ע מנחת יצחק (ח"ז סי' ק), שספרים הנמצאים בבית המדרש או שאר מקומות ציבוריים הדעת נותנת לומר שהבעלים השאירו בכוננה עקב כי אינם ספרים יקרים, ומסתמא אינו מקפיד על העיון בהם. גם בשימוש בספרים הדבר כפוף להגבלות שכתבו הפוסקים לגבי נטילת שוה: א. דווקא כשאינו באופן קבוע רק באקראי. ב. בתנאי שישמור עליהם. ג. שישמט בהם רק באותו מקום ולא יטלם לבית אחר. ד. יחזירם למקומם לאחר השימוש. ובכך החיים (שם סק"ד) כתב: ירא שמים ירחיק עצמו מזה בכל מה דאפשר.
3 ע"פ השולחן ערוך הרב, שאם הוא יודע שירשה לו אחר כך, מותר לקחת בלי רשות, שכתב (הלכות שאלה ופיקדון סעיף כח): אבל אם אינו מוציא לגמרי אלא שמשמש בו לצורך ולא לצורך הפקדון ואין הפקדון נפסד ומתקלקל כלל בשמשימו זה אין בו משום שילוחת יד, אלא משום שואל שלא מדעת, ואם יודע בבירור שאין המפקיד מקפיד עליו

1 ראו מה שכתב האדר"ת (הנהגות ז. א. 1): בימי אלול ימי התשובה נוהגתי מאד לנקות עצמי מכל מה שאינו שלי, ולערוך בדיק בית בארון הספרים מעל ומתחת, אם נמצא ספר שאינו ששכח מלכ להשיבו אל בעליו המצטער עליו.
2 בשולחן ערוך (סי' ט"ז) כתב: מותר ליטול סלית חברי ולברך עליה, ובכ"מ הוסיף שהוא הדין בתפילין. והטעם משום שניחא ליה לאיניש וכו'. אבל לגבי ספרים כתב הרמ"א שאסור ללמוד מספרים של חברו משום שחיישין שמא יקרה. אמנם כתבו הפוסקים שבממוני הדבר הוא להיפך, שהספרים וסידורים הם דברים שאינם יקרים ופחות מקפידים על השימוש בהם, ולעומת זאת בטלית ותפילין מקפידים יותר. בערוך השולחן (שם סי' כח): לענין אף שרבותינו פסקו הדין הזה בסתמא מותר ליקח וכו', מיהו אף חז"ל דרבה מקפידים בזה מאד, ובפרט כשהטלית הוא חדש ונקי וגם יש בני אדם שאין סובלין כלל שאדם אחר ילבש בגד שלהם מטעם זיעה ונקיות, מאד יש להתחשב בדין זה. וכן כתב בנא איש חי (פ"ק סי' קס"ז): בזה יורה חז"ל רובא דעלמא קפדי שלא ילבשו אחרים ציצית ותפילין שלהם, ולכן אין להקל אלא אם כן יודע בבירור שהבעלים

ג. באמצע התפילה הוצרכתי לקנח את האף, האם מותר לקחת מחבילת הטישו של אדם פרטי שאינו נמצא במקום? האם מותר להטעין פלאפון בבית המדרש השכונתי?

ת. בשולחן ערוך מבואר, שדברים קטנים שערכם מועט, מותר לקחת אף ללא נטילת רשות הבעלים, מפני שאינם מקפידים על כך, לכן, מותר לקחת נייר טישו לקנח בו⁸, וכך גם מותר להטעין פלאפון לחשמל שהוא שימוש קטן ופועט שהדרך שלא להקפיד, אמנם כתב בשולחן ערוך, כי מידת חסידות שלא לקחת גם דברים קטנים⁹.

מכשולות בין עובד ומעביד

א. האם מותר לעובד להשתמש בציוד משרדי של המעסיק? אני עובד במטבח קייטרינג, האם מותר לאכול מהאוכל אותו אני מבשל? במקום עבודתי אני מקבל משאית איתה אני חוזר לביתי, האם מותר לי לעשות הובלות פרטיות שכר או לחברים, שלא בזמני העבודה? האם מותר לשוחח ולאכול בזמני שעות העבודה, או להתפלל ולברך ברכת המזון בשעות העבודה?

ת. הכלל בדיני פועל 'הכל כמנהג המדינה' (שו"ע סי' שלא ס"א)¹⁰. קשה לקבוע כללים עד כמה מותר להשתמש ברכוש המעסיק, ולכן במקום ספק יש לבקש רשות. גם העובד במטבח אין לו את היתר לאכול מדין 'פועל עושה ואוכל', שזה אמור רק בעובד במחזור לקרקע¹¹, כמו כן לגבי ניהול שיחות טלפון ואכילה בזמני העבודה, ככל והדבר חורג מהמנהג ומגדר הסביר, הרי זה בכלל גזל, ועוד שהעובד אינו עובד באותו זמן ונוטל עליו שכר¹². לגבי להתפלל ולברך, כתב בשו"ע (או"ח סי' קי"ב) שהמנהג בזמנינו שלעולם מברכים כל ארבע ברכות, שאין דרך בלוי אדם עכשו להקפיד

8 בשו"ע (שם סי' ס"א) כתב: ואם הוא דבר דליכא מאן לקדיש ביה, שרי, כגון לטול מהחבילה או מהגדר חנות בו שיניו, בעיר השולחן (שם ס"א) כתב: ובמינו נהגו כשכא לבית חבירו, וחבירו שואף עלי מוריים בנחידיו או בפיו שנוטל גם הוא שלא בשאלת הבעלים, וכן לטול פועל נפירי להדליק בו, וכן כששומים מים חמים מאנטיק ע"י נפת נוטל צלוחית ושותה גם הוא, מטעם שאין מקפידין על זה. וכן נראה לגבי נייר טישו שערכו קטן מאוד.

9 ומקורו בירושלמי (ומא' פ"ג ה"ב), ובאר משום שאם כולם יעשו כן, נמצא החבילה חלה והגדר נהרס. ובחזון איש (ומא' סימן ז' סק"ב) ביאר הטעם: דמכל מקום ראוי לפרוש, משום שהדבר מרגיל לבגל, וגזל, ויש לחוש לאינם מהוגנים שיקחו אף בזמן שיש הפסד. וכן אסור אם ידע שמדובר באדם קפדן (ערוך השולחן שם).

10 דבר זה מחייב גם את המעסיק, כמו שהאריך בפתחי חושן (שיכירות פועלים פ"ה ה"ה ז') שבזמננו נהגו לזון בקצת דיני ממונות על חוקי המדינה משום 'מנהג המדינה', וכיון שעל החוק משלמים עבור הפועלים תשלומים שונים, כגון חופש ופגיעות ופנסיה וכיוצא באלו, ואם בע"כ אינו מדחוף על עבודת הפועל אל על חלק מתורה ובה נגרע מזכויות הפועל, הרי הוא גזול ומזיק, ואם בע"כ עשה כן מבלי ידיעת הפועל, נראה שמוטל עליו להשיגם כל מה שהפסיד. אולם הוסיף, שאין הולכים אחר המנהג אלא בדבר שמסתמך התורה בע"כ תחלה ע"כ המנהג, כגון בתנאי השיכירות וכיוצא בזה, אבל בדבר שבדאי אילו ידע לא היה מתרצה, אף על פי שנעשה מנהג אין לו מועיל, ולכן אין שום צד היתר לתבוע דברים שלא נתנו לע"ה ע"י איזמים ושביתת עובדים לשלום ע"כ המנהג, שמנהג של גזל הוא.

11 יש טועים שזה הוא עובד אבל בעל הבית מותר לו לאכול בזמן העבודה מטעם מה שכתוב בתורה (דברים כ"ה) כי תבא בכרם ערד ואכלת ענבים כנפשי שבעך ואל תלך לא תתן, ולמדו חז"ל בפועל התורה מדבר שבא לעשות מלאכתו בכרם או בשדה, שהוא מותר לאכול ולא יחסמו אותו כמו שנצטוו על לא תחסום שור בדישו,

אך לעניין יחסי השכנים, צריך להיזהר מלשוו הרע¹⁹, ואם מדובר באופן שאם ידע מכך הקונה ימשוך את ידי מהעסקה, כגון שהשכנים מתנגדים לבנייה וכדומה, עליו להודיעו, וישאל מורה הוראה מה לומר.

ג. מוכר שמוציא סחורה מחנותו למדרכה שברחוב, האם הדבר מותר? ת. בעל חנות, המוציא לרחוב ממרכולות לרחוב, הרי הדבר בגדר גזל הרבים, ולפעמים אף מביא את העוברים לידי סכנה²⁰.

בדיני שכנים

א. שכן שהזמין ארונות מטבח חדשים, והמובילים שברו את המראה במעלית, האם השכן צריך לשלם את הנזק?

ת. על הנזק שאירע על ידי ההובלות, חייב השכן לשלם²¹.

ב. שכן שגר בקומת כניסה, והרחיב את דירתו על החצר המשותפת בה משחקים הילדים, השכנים שתקו ולא רצו לעורר מריבה, האם הדבר מותר?

ת. כל בניה ושימוש ברכוש המשותף ללא הסכמת השכנים, הרי הדבר בגדר גזל, והמסיג גבול בארץ ישראל, עובר גם בלאו של לא תסיג גבול רעך (דברים י"ד)²², ויש להזהיר על זה²³.

ג. שכן שיש לו טענות על וועד הבית, ומשכך אינו משלם כבר תקופה דמי הוועד, והוא טוען שבתקופה זו, עד שישודרו טענותיו, הוא אינו משתמש במעלית, האם הוא פטור מדמי הוועד?

ת. חיוב תשלום דמי ועד הבית, הוא חיוב על כל שכן המתגורר בבניין, ואינו יכול לפטור את עצמו גם אם אינו רוצה להשתמש במעלית²⁴.

20 הרמ"א כתב (סי' קנ"ה ב"ה) שאסור להוציא זיוין שמחשיבים לבני רשות הרבים, וכן אסור לשפוך שם שופכין, וכתב בפתחי חושן (מקו"פ ה"ה ע"כ) כי זה דבר שהרבה נכשלים שמוציאים שלטים או קצת מחלון רואה לאור רח"ל, וכל כיוצא בזה, וכ"ש במקומות שהמדרכות צרות שבקושי יש מקום לעבור, וכן בהחייית כלי רכב על המדרכות שמונעים מעבר בני אדם ודומה להוצאת זיוין, ולפעמים צריכים לירד לכביש שיש בו משום סכנה, ומעיקר הדין אף במקום שאינו מונע מעבר אסור לגזול מרשות של רבים.

21 אף שמעיקר הדין יתכן שהנזק שאירע ע"י ההובלות, אפי' אינו בגדר 'גרמא', מ"מ ע"פ המנהג חייב לשלם לשכנים בבניין, והטעם לפי שמלכד היותם שכנים הם גם שותפים בבניין ובכרש המשותף, ואופן השותפות הוא ע"פ המנהג ופ"ה החוק, ובתקנות הבית המשותף נכתב שכל שכן אחראי שלא יצא על ידו או מרכושו נזק לרכוש המשותף. לפיכך חייב השכן לשלם על כל נזק שאירע על ידי פועלים או זכרים אחרים, [ויכול הוא לתבוע את חברת ההובלות, אולם מצד אחיות השותפים, מוטל עליו חיוב מול השכנים לשלם על הנזק].

22 ראו בהנהגות הגר"י פערלא (ספרים לר"ט לא רטא) שהרחיב בפרטי לאו זה, ואם נהג גם בקדושה שניה, ובערוך השולחן (סי' שט"ו ס"א) כתב שעומד גם ב'אור מסיג גבול דער' (דברים כ"ה), וחידוש שאורו זה יש גם בחז"ל.

23 אף שקרקע אינה נגזלת, אבל עובר על 'לאו' של לא תגזול גם בגזלת קרקע כמו שכתבו הרמב"ם (גיטין פ"ה ה"א) ובשו"ע (סי' שט"ו ס"א), וראה שם בסמ"ע דעת הראש"י, וכ"כ ברש"ם (כ"ב: ד"ה לקולא) שבדברים ששותפים מקפידים שיעמידו בחצר השותפים, בין שמעמיד שם ללא רשות הרי הוא שואל שלא מדעת גזל.

24 הדבר פשוט, שחיוב זה מוטל על כולם כעין מה שביטנו במשנה (כ"ב: ז') כופים על העיר לא את זה לעשות לצורך ובריה דלתים חומה לעיר, וכן מצד שכן הוא בתקון בתים משותפים, המחייב כל שכן המתגורר בבניין.

בכך ומסתמא על דעת כן שוכרים את הפועלים שיברכו כל ארבע ברכות כתקנם, וכן לגבי תפלה יכול להתפלל¹³.

ב. איני מרגיש כל כך בטוב, האם מותר ללכת לרופא ולקחת 'חופשת מחלה'? אני מקבל תוספת שכר עבור אכילה במסעדה שבמתחם עבודתי, בפועל איני אוכל במסעדה ומסתפק בכריך שאני מביא מביתי, האם עלי לדווח למעסיק שאיני אוכל במסעדה?

ת. לגבי חופשת מחלה, אם אין מדובר במחלה ממש, ראוי להחמיר ולא לקחת חופשת מחלה על חשבון המעסיק¹⁴. לגבי תוספת שכר עבור אכילה במסעדה, וכן תוספת עבור נסיעות שאינו צורך את אותן נסיעות, אם אין המעסיק דורש את חשבונות הקנייה, אין צריך להחזיר למעסיק. אולם אם המעסיק דורש חשבונות, או כאשר ברור שכוונתו רק אם צורכים את הטבות אלו, במידה ואין העובד מממש אותן, עליו ליידע את המעסיק שיקזז עלויות אלו¹⁵.

משא ומתן באמונה

א. האם מותר לצבוע רכב שנמכר 'יד שניה' על מנת שייראה במצב טוב?

ת. אסור להטעות קונה על מצבו של הדבר הנמכר¹⁶, אולם מותר לצבוע רכב לפני מכירתו, מפני שאינו מטעה את הקונה לחשוב שהוא רכב חדש ואין הצביעה מוכיחה על תקינותו של הרכב¹⁷, ועל המוכר ליידע את הקונה בכל שאר פרטים הקשורים למצבו התקין של הרכב.

ב. האם צריך לומר לקונה דירה על חסרונות שיש בבניין [שכנים קשים וכדו'] שאינם קשורים לדירה עצמה?

ת. על מוכר דירה ליידע את הקונה אם יש חסרונות נסתרים שאינו מבחין בו בעצמו¹⁸,

וכן נפסק בשו"ע (סי' שלו ס"א), אולם האמת שכל זה הוא דוקא במחזור לקרקע, אבל בתלוש ובגמרה מלאכתו אין היתר לאכול מהתוצרת כמובא בשו"ע (שם סוף ב-א) שהעושה בתלוש לאחר שגמרה מלאכתו למעשר אינו אוכל.

12 וכמו שכתב בשו"ע (שם ס"ט): מזהיר הפועל שלא יבטל מעט כאן ומעט כאן, אלא חייב לדקוק על עצמו בזמן, נטל שקרו אף בעולם הזה, כתב המל"ץ (ערוך האיש מאד מאד' בראשית ל"א).

13 ובערוך השולחן (שם ס"ז) כתב שאפילו יאמר בעה"ב שהוא מקפיד, אין שומעין לו בזה.

14 בפתחי חושן (פ"א ה"ה נ"א) כתב לעורר על הזלזול שיש היום בעניין חופשת מחלה שבקלות משיגים תעודת מחלה ואף במצב שיש אפשרות ללכת לעבודה או לכל הפחות לעשות עבודה קלה והדבר גזל גמור, ואף הרופאים המסייעים בכך עוברים על איסור, וסיים שבעוה"ל הדברים נשתרו ונעשו כהיתר. ובספר ששפט הפועלים (פ"ה ה"ה נ"א) כתב המל"ץ על המנהג, מכיון שיע"פ המנהג אם אינו יכול לעשות את המלאכה הרגילה שעושה תמיד או עבודה דומה, ברוב האופנים זה עדיין נחשב למחלה והוא זכאי לקבל דמי מחלה, יש להם על מה לסמוך ולכה"פ אינו מנהג גרוע כל כך. כמו כן על פי חוק יש כמה ימים שמקבלים תשלום עבור ימי חופשת המחלה על חשבון המעסיק, ואם קיבל יומיים, אינו רשאי להאריכם על מנת לקבל סכום שלם אלא אם כן אינו מרגיש טוב באמת.

15 כתב הרמ"א (באה"ט פ"ה ע"ה) שאשה שצמצמה ופתח"ש (שם סק"א) הביא בשם שו"ת תשובה מאהבה (ח"א סי' ע"ה), פ"ה) שם האשה זקוקה מצד הטבע לכל הממונות שהתחייב הבעל, והיא קיצצה לעצמה, וכתב בהם האשה ולא הבעל, אכן יש מקום לומר שבדברים הנחשבים כהטבה לפועל, דהיינו שאין בעה"ב חייב לתת אותם

לפועל אם לא סוכם כן מראש בפירוש, כגון בעה"ב שסמספס מזונות לעובדיו, שחוספת זו היא כהטבת שכר לעובד, אם חסך או מייעט בהוצאות אלו שהבטיחו בעה"ב, יתכן שרשאי הפועל לקבל הותר ולתבעו לעצמו. אמנם בדברים שמוגדרים לכתחילה כהוצאה עבורו, ככל שחשך ולא הוציא, אינו רשאי לטילס לעצמו.

16 בשו"ע (סי' רכ"ט ס"ט): אין מפרסין לא אדם ולא בהמה ולא כלים, כגון לצבוע זקן עבד העומד לכוון כדי שיראה כחבור ולהשקות בהמה מים סובין שמנפחין חוקפין שערותיה כדי שתראה שמנה, וכן אין מקדקין ולא מקרקעין אותה כדי לזקוף שערותיה ולצבוע כלים ישנים כדי שיראו כחדשים, ואין נופחין בקרבים כדי שיראו שניים ורחבים, ואין שורין הבשר במים כדי שיראה לבן ושמן.

17 בשו"ת אגרות משה (יורה דעה חלק א' סימן ל"א) כתב שהאופנים שנטסרו הם באופן שמטעה את הקונה שלא יסתפק כלל ויעשה לחשוב שהוא חדש ובשר שטון, אבל במקום שבמעשיו עשה רק שלא יוכר בברור שהוא ישן, ואמנם אף אחרי מעשיו עדיין יש לכל אדם להסתפק מהם הוא ישר שטון שמראה כזה נמצא הרבה גם באלו שהם ישנים אין בזה אונאה, דהיינו יכול לשאול ולעשות חקירה ודרישה אם היה מקפיד, ולכן כשלא שאל מסתמא אינו מקפיד, והדבר מותר. ואם מקפיד ומ"מ לא שאל מחמת טענה לחשוב שמסתמא הן חדשים, איהו הוא דקא מטעי נפשיה. בפרט ברכב שאין הצביעה המדד העיקרי לטיבו ואיכותו של הרכב, והוא נמדד בכמות הקמ"ש שצבר, ובאיכות המנוע, שעל הקונה לבדוק, ואין בצביעה משום תועלת.

18 והנה שאין המחיר משתנה בעקבות אותו חסרון, אם יש חסרון שאינו ידוע, יש בכך משום גניבת דעת כמו שכתב בשו"ע (סי' שט"ו ס"ז) אסור לרמות בני אדם במחמק להודיעו לזקוק.

19 אף שיש שואל שלא מדעת גזל, וכן מצד שכן הוא בתקון בתים משותפים, המחייב כל שכן המתגורר בבניין.

שביום הכיפורים יש מצוה לשמוח כמו שנצטוונו בכל חג. אלא שאף על פי שלגבי מצוות השמחה רבים הם הסוברים שלא נוהג חיוב כזה ביום הכיפורים, מכיון שכתוב בתורה "ועיניתם את נפשותיכם", אולם כולם מסכימים, שצריך לכבדו כראוי ליום טוב, ולהימנע מעינויים וסיגופים נוספים מעבר למה שאמרה התורה והוסיפו חז"ל, ועיין בשו"ת מהרש"ג (ח"ב סי' קי) שהאריך בכך לגבי היתר נעילת נעליים נוחות העשויות מגומי ביום הכיפורים. [וראו לציין כי בזמן הזה דנו הפוסקים לגבי נעלי 'קרוס', ויש שהחמירו].

דחיית הראיה מקניבת ירק

אמנם העומד לנגדנו הראיה מדברי רש"י גבי קניבת ירק ביום הכיפורים, שכתב שיש ענין להרבות את העינוי של מניעת האכילה, וכבר הקשה כן במשנה הלכות (ח"ו סי' פב) והביא מהראשונים (בעל המאור שבת מב. רמב"ן רשב"א מאיר ר"ן שבת קיד:) שפירשו שעגמת נפש היא במוצאי הצום שצריך להמתין זמן רב עד שיוכל לאכול, ומטעם זה התירו את ההכנה ביום הכיפורים, וכתבו על פירוש של רש"י שאינו ישר בעיניהם, ואפשר שהיינו מטעם זה שאין מצוה להרבות בקושי של הצום. ועוד כתב במשנה הלכות שגם לרש"י אין חייב להגביר את העינוי.

והנה עיקר דברי רש"י שיש ענין להגביר את העינוי, צריכים ביאור ממה שנאמר בגמרא שאין מצוה בקום ועשה להגביר את העינוי וכגון ללכת לשמש או לקור, ולכאורה הוא הדין שאין מצוה להתעסק בדברי מאכל כדי להרבות בקושי הצום. גם קשה ממה שיש מצוה גדולה לאכול מערב יום כיפור כדי שיעבור את הצום בהרגשה נאותה, הרי שאין התורה חפצה בהכבדה גדולה מדאי של הצום, ומנין שיש מצוה להגביר את הצום בדרך מלאכותית על ידי התעסקות במאכלים.

והגם שהעיר לדבריו, לענין הלכה לא חשש המשנה הלכות לדברי רש"י, הן מצד דעת שאר כל הראשונים, והן מצד מה שדברי רש"י קשים מכמה ראיות, והן מצד מה שכתב שם שיש ליישב דברי רש"י.

ושמא יש לבאר דברי רש"י, שדעתו לחלק בין להקשות בעצם הצום, על ידי שאינו אוכל ושותה ומגיע לצום כשאינו מוכן לו, או שיושב בשמש או בקור ומוסיף קושי בעצם הצום, ובין אופן שאינו מעצים את הצום, אלא רק מגביר את תאוות המאכל ומרגיש וזוכר את צומו.

להלכה:

מותר למי שרוצה והדבר מועיל לו, לקחת לפני הצום של יום הכיפורים גלולות או טיפות מיוחדות שמועילות להקל עליו את ההרגשות הרעות הנלוות אל הצום, ואין בדבר איסור שבכך ממעט את העינוי ביום הכיפורים, ובמידת הצורך, אף ראוי להשתמש בכדורים אלו כדי למנוע תחושות רעות הנלוות לצום, לפי שציווי התורה של 'ועיניתם את נפשותיכם' הוא רק על העינוי שמגיע מעצם הצום על ידי המניעה ממאכל ומשתה, ולא על כל שאר מיני עינויים, כגון שילך מהצל לחמה ולא להרגשות הנלוות לצום כמו כאבי ראש וסחרחורת, ואדרבה, מצוות התורה היא לאכול ולשתות בערב יום הכיפורים כדי לעבור את הצום בדרך הנאותה ולא בדרך של עינוי וצער גדול, ובכלל זה גם נטילת כדורים אם הם מסייעים להרגשה טובה בצום.

מותר להקל על העינוי אבל אסור לבטלו

רק שיש להעיר על דבריהם, שכתבו בטעם ההיתר שיש לחלק שביום כיפור עצמו אין לעשות מעשים כדי למנוע את הרגשת הצום, ורק קודם יום כיפור כשם שרשאי להרבות באכילה כן רשאי לאכול תרופות המונעות את הרגשת הצום.

ולכאורה יותר נראה שהתורה מצוה שתהיה הרגשת צום ביום הכיפורים, וכל מה שציוותה לאכול מערב יום כיפור, הוא כדי שהרגשת הצום תעמוד על השיעור הראוי ולא לעשות את יום הכיפורים ליום של צער ועינוי גדול, אבל בנטילת כדורים אלו המתפרקים לאורך כל יום הכיפורים, הרי מבטל את עצם העינוי הראוי להיות ביום הכיפור ומנין לנו להתיר דבר זה.

אך הכדורים שנמכרים היום בבתי המרקחת ובבתי הכנסת, אינם מזון שמתפרק לאט לאט, אלא תוספי מנרלים ועשבי רפואה שמונעים את ההרגשות הרעות הנלוות להרגשת הצום, נמצא שאינם מבטלים את עצם הרגשת הצום, אלא רק מאזנים את הצום שלא לעבור אותו בהרגשות רעות וקשות, ונראה שזה אדרבה בכלל כוונת התורה לאכול בערב יום כיפור כדי לעבור את היום הקדוש באופן הראוי.

ובפוסקים (ציץ אליעזר שם) הביאו מה דאיתא בזהר הקדוש (ויקרא טו:) 'דהא ענוי לא אשתכח אלא מפלגות יומא ולהלאה, ושפיר הוא אך חלק בועניתם את נפשותיכם', ומפורש שאין צריכים את הרגשת הצום כבר מתחילת ליל התקדש יום הכיפורים.

צום יום כיפור מצד התשובה

ובטעם הדבר נראה, כי הנה יש להקדים תחילה, שישנם פוסקים הכותבים שיש הבדל בין גדר העינוי של יום הכיפורים לגדר העינוי של תשעה באב. כלומר, מלבד העובדה שהעינוי ביום הכיפורים הינו מן התורה, ואילו העינוי בתשעה באב הינו מדרבנן, ישנו הבדל מהותי נוסף ביניהם.

יום כיפור - הוא גם בגדר 'יום טוב' שצריך לכבדו, ודינו כאחד משלושת הרגלים שמפסיקים את האבילות של מי שמת לו קרוב. ולכן ישנו חיוב לכבד ולענג את יום הכיפורים, בכל האופנים הניתנים והמותנים מלבד על ידי אכילה ושתיה האסורים. וכלשון הגמרא (שבת קיט.) על הפסוק "ולקדוש ה' - מכובד", זה - יום כיפור שאין בו אכילה ושתיה, ואמרה התורה - כבדהו בכסות נקיה, ע"כ. ולכן אע"פ שביום הכיפורים ישנו חיוב מהתורה לענות את נפשנו מאכילה ושתיה, וחז"ל הוסיפו עוד שלושה עינויים, אולם אין הטעם בגלל שרצון התורה היה שצטער כמה שיותר ביום הזה, אלא שהעינוי מהאכילה ושתיה נקבע בגלל שזה מדרכי התשובה.

ומאחר ונצטוונו לשוב בתשובה שלמה על חטאינו, כדי שנזכה לאמור בתורה (ויקרא טו. ל) "כי ביום הזה יכפר עליכם מכל חטאותיכם" וגו', לכן עלינו לנקוט בדברים המביאים לכך. כמו כן הובא טעם נוסף בחז"ל לעינוי מאכילה ושתיה, בגלל גדלותם של ישראל ביום הכיפורים שדומים למלאכים. וכשם שמלאכים לא אוכלים ושותים, כך ישראל צריכים לנהוג כך ביום הזה. לפיכך מלבד חמשת העינויים שהתורה וחז"ל ציוו אותנו לנהוג ביום הזה, לגבי שאר הדברים - עלינו לנהוג ביום הזה כיום טוב, ולכן אסור לנו לגרום לעצמינו צער נוסף. ובשאלות לרב אחאי גאון (שאלתה טו) כתוב,

להסיר צער הצום, והביא ראיה שהרי איתא בגמרא (שבת קיד:) שקניבת ירק מותרת ביום כיפור מזמן מנחה כיון שיש בכך עוגמת נפש, וביאר רש"י (קיד: ד"ה אסור, קטו. ד"ה מותר) שאפי' שהיה ראוי לאסור מצד שהוא טורח להכין מיום כיפור לחול, כיון שהעיסוק בהכנת האוכל גורם עוגמת נפש שמגביר בו התאוה לאכול, הרי יש בכך מצוה של תוספת בעינוי של יום כיפור והתירו. ומבואר בהדיא שיש ענין להרבות בעינוי וכיצד נעשה סגולות ודברים לבטל את העינוי.

ועוד יצא לדון מדוע מותר לאכול קרוב ממש לבין השמשות, והרי נמצא שבתחילת היום אינו מעונה כלל, והרבה להאריך בהיתר לאכול עד בין השמשות, וכתב שאדרבה המצווה היא להכין את עצמו לצום על ידי האכילה בערב יום כיפור, אך לעשות סגולות לבטל את הרגשת העינוי, זהו ביטול העינוי שציוותה עליו התורה ביום הקדוש ולא ראוי לעשות כן.

גם בשו"ת רבי עקיבא יוסף שליזנגר (או"ח ח"ב סי' שצג) דן בדבר, וכתב 'בהיות נתפרסם במכתבי עת כי רופאים המציאו מיני עיגולים (כדורים) אשר מוסיפים כח כזה בעד אנשי מלחמה כדי שיוכלו עמוד במערכה, אם לוקח מן עיגולים הללו אשר בהם תמצית כח בשר וברזל ומיני חיזוק, יכולים לעמוד כמה ימים בלא אכילה ושתיה בלי עילוף, האם מותר לקחת אותם בערב יום כיפור, והרי בכך אינו חש בעינוי, וכתב דמסתבר כמו שנמצא כתוב בשדי חמד דמדכתיב (ויקרא טו. כט) 'תענו את נפשותיכם' מכלל שאין רשות לעשות בהיפוך בביטול מצוה עשה דעינוי.

מותר לעשות מערב יום כיפור רפואה להמעיט העינוי

אמנם האחרונים חלקו על קביעה זו, שהרי איתא בגמרא יומא (עד:) תנו רבנן: "תענו את נפשותיכם", יכול ישב בחמה או בצירה כדי שיצטער? תלמוד לומר - "וכל מלאכה לא תעשו", מה מלאכה - שב ואל תעשה, אף עינוי - שב ואל תעשה, ומבואר שאין בכלל מה שנאמר 'תענו את נפשותיכם' להרבות בצער העינוי בקום ועשה, ומכאן יש להקשות על מה שכתב רש"י שהתירו להתעסק בהכנת המאכלים כדי להרבות בעינוי ביום כיפור.

ועוד הוכיחו שהרי אדרבה, הטעם שהתורה צוותה לאכול בערב יום כיפור ואפילו סמוך לחשיכה, הוא כדי להקל עליו התענית (כמבואר ברש"י יומא פ"א; ברכות ח: ד"ה מעלה, ובטור ובשו"ע סי' תר"ד סעי' א), ועל זה נאמר בגמרא (יומא פ"א): 'ועיניתם את נפשותיכם בתשעה, וכי בתשעה מתעניין והלא בעשור מתעניין, אלא לומר לך כל האוכל ושותה בתשיעי מעלה עליו הכתוב כאילו התענה תשיעי ועשירי', וכתב הרא"ש (שם פ"ח סי' כב) שהוא 'להראות חיבתו של המקום ברוך הוא לישראל, כאדם שיש לו ילד שעשועים וגזר עליו להתענות יום אחד וצוה להאכילו ולהשקותו ערב יום התענית כדי שיוכל לסבול'. הרי שבחודאי אין כוונת התורה שהצמים יעמדו בקושי ועינוי גדול כל יום הכיפורים.

ולכן כתבו האחרונים (הלכת יעקב או"ח סי' רטז, ציץ אליעזר ח"ו סי' לב, משנה הלכות ח"ו סי' פב) שאין איסור לקחת בערב יום הכיפורים גלולות מיוחדות המתפרקות במעיים אט אט וגורמות להרגשת שובע לזמן ממושך, והציווי 'ועיניתם את נפשותיכם' מתקיים על ידי עצם המניעה מאכילה ושתיה ממש ביום הכיפורים.

כופין על מידת סדום' להשתמש בשל חברו כשאין לו חסרון

זה דווקא כשזה שייך לראשון והשני מוציא ממנו או משתמש בזה [וכגון] הא שרוצה להוציא ממנו חלק מסוים בירושה או בשותפות, או כגון הא שרוצה לדור בחצר חברו]. אבל כשיש לראשון רק שעבוד על השני כגון שיש לו שעבוד השתמשות במקום זה של הצינור, או שיש לו שעבוד השתמשות בפתחת חלונות, בזה יכול בעל הקרקע להזיז את השעבוד למקום אחר, כל זמן שאין הפסד וחסרון כיוון שגוף הקרקע שייך לו.

ב. בסי' קנ"ג הביא הטור (ס"ו) את דעת ר"י ברצלוני שיכול בעל החצר לקבוע זיז פחות מטפח בכותלו של בעל הגג אף בעל כרחו, משום שכופין על מידת סדום, וכתב ע"ז הטור שלא מסתבר שיכול להכניס בעל כרחו. ובסכ"א הביא הטור את דעת הרמב"ם שיכול אדם להניח סולם קטן בחצר חברו ולהיכנס לחצר, ואין חברו יכול למונעו [כשאין מקפיד על המעבר וההיזק ראינו, אלא רק על עצם הימצאות הסולם בשטחו. סמ"ע (סק"ל)] כיוון שאין לו שום הפסד. והמ"מ שם ביאר שהוא משום שזה נהנה וזה אינו חסר שכופין על מידת סדום, וכשיטת הרמב"ם לעיל, וגם ע"ז כתב הטור "ואינו נראה דהאין ישתמש בשל חברו בעל כרחו".

והשו"ע בסעיף י"ג פסק לגבי סולם כהרמב"ם שיכול לכפות על חברו, והרמ"א בסעיף ד' פסק כהטור שאין יכול לכפות על חברו לנעוץ זיז בכותלו. ושיטת הב"ח שיכול לכפות בין בסולם בין בזיז, וכתב שזה דעת הרמ"א מדלא פליג בסי' ג' עיי"ש. אבל הש"ך (סק"ג) והנתיבות (ביאורים סק"ב) פוסקים שבזיז אין כופין כהרמ"א, ורק בסולם כופין כהשו"ע. ובפשטות סברתם היא שכאשר אין הפסד לחברו כופין להשתמש [ומה שבזיז אין כופין, משום שיכול לומר שנעיצת הזיז יכולה להחליש את כותלי ויש לו חסרון]. וא"כ קשה דהא דעת השו"ע שאין כופין להשתמש לכתחילה בשל חברו. וכן בסי' קנ"ג (ס"ה) פסק השו"ע שיכול בעל הגג להוציא זיז מעל חצר חברו כשאין מוסף לו בהיזק ראינו, וגם זה תמוה איך יכול בעל הגג לכפות על בעל החצר להשתמש באויר למרות שאין לו הפסד וחסרון.

ובמרדכי הנ"ל מביא יש מפרשים שבחצר דלא קימא לאגרא ורוצה אדם לדור שם ובעל החצר רוצה למונעו, שאם יכול בעל החצר למצוא אדם להשכיר לו חצר זו אין כופין עליו לתת לו בחנם, למרות שלא קימא לאגרא. אבל אם לא יוכל להשכיר מקום זה כופין עליו לתת לשני לגור שם אף לכתחילה, והביאו הרמ"א בשם"ג סעיף ו'. ועפ"י המרדכי רוצה הקובץ שיעורים ליישב את התמיהה הנ"ל, שכל מה שלשיטת הרמ"א אין כופין על אדם להשתמש בדבר שלו זה דווקא אם יכול להשכירו, אבל בדבר שא"א להשכיר כופין עליו, ולכן בכל התשמישים הנ"ל [סולם וזיז צינור וחלונות] שאינו יכול להשכיר דבר זה אין כופין עליו.

אבל יש חולקים וסבירא להו שדעת המרדכי כשיטת הרמב"ם שכופין להשתמש בשל חברו, וסובר המרדכי שכשאפשר להשכיר אין כופין להשתמש בשל חברו [ולכא' משום שזה נחשב חסרון]. אבל לשיטת התוס' [שכך פוסק השו"ע] גם כשאין יכול להשכיר אין כופין להשתמש בשל חברו, וא"כ צ"ע איך פוסק השו"ע שאפשר לכפות על חברו להשתמש [ולפי"ז קשה גם על הרמ"א שבסימן קע"ד הביא את דעת התוס' וכאן הביא את החולקים עליו, ועיי' בזה עוד בשו"ת נודע ביהודה תניינא (סי' כ"ד), ובפתחי תשובה (סי' שס"ג ס"ד) מה שהביא מהבית אפרים].

ובלחם שלמה רצה לחלק שכל מה שאין כופין לדעת התוס' זה דווקא כשמשתמש בקרקע עצמה של חברו, אבל כשמשתמש באויר חצירו כופין. ולכא' כוונתו שדווקא כשלוקח את השימוש העיקרי בקרקע, כגון בשותפין שחולקין שלוקח לגמרי את חצי הקרקע, או כשרוצה לגור בשל חברו, אז אין כופין כי זה חלק מהבעלות על הדבר שיחליט מי ישתמש בשימוש העיקרי. אבל כשאין זה השימוש העיקרי בדבר כגון האויר לפתוח עליו חלונות או להוציא עליו זיזין, או אפי' להניח סולם בחצר חברו, כגון זה כופין. ויתכן עוד ליישב ולהכניס בדבריו שוודא' כאשר בא אדם זר יכול לעכב עליו מלהשתמש לגמרי ואף באור וכדו' שאין זה עיקר השימוש, אבל בשכנים חלק מהזכויות של שכנים זה אף בשימושים כאלו כשאין חסרון לשני, דאדעתא דהכא קנו את המקום, וצ"ע.

העולה לדינא:

באופן זה כופין על מידת סדום ואפשר לעבור שם. שהרי פסק השו"ע שמוותר להניח סולם בחצר חברו כשאין בזה היזק ראינו, וכן במעבר אין שום היזק ראינו. ועוד שהרי אינו יכול להשכיר את המעבר בחניה [ולכך גם לשיטת שהביא המרדכי כופין בזה על מידת סדום]. וכן אינו משתמש בתשמיש העיקרי של החניה, שהרי החניה תשמישה לחניית רכב ולא למעבר. ואולי יש לחלק בין שכן הרוצה לעבור לבין אדם זר שרוצה לעבור ולקצר הדרך, וצ"ע לדינא.

אדם שיש לו בחצר הבניין חניה שדרכה ניתן לקצר את הדרך אל הבניין או למפלט רחוב גבוה יותר. האם יכול לעכב מלעבור בשטחו גם כשאין לו שום טענות הפסד או חסרון הנראה לעין, רק בגלל שהשטח שלו?

תשובה: בעיקר דין 'כופין על מידת סדום', כתבו התוס' (ב"ב יב: ד"ה כגון) שזהו דין דאורייתא [ובשו"ת משיב דבר לנצי"ב (ח"ב סי' צ"ב) ביאר שהוא מדין 'אל תמנע טוב מבעליו לאל ידך לעשות', ומביא לכך מקור מהתנאים שהתנה יהושע בב"ק פא. ובמשנת ר' אהרן (שכנים עמ' כ' בהג"ה) מביא מקור מ'צדק צדק תרדוף'].

ובבא בתרא (שם) בהא דאחים ושותפים שחולקים שדה, ואחד מהם יש לו שדה אחרת הסמוכה לחצי מסוים של השדה, שרבה סובר שכופין על מידת סדום ואין השני יכול לדרוש ע"כ כסף. ורב יוסף סובר שהשני יכול להעלות עליו בדמים, אם רוצה ליטול דוקא חצי מסוים בלא גורל. ופוסקת הגמ' כדעת רב יוסף שלא כופין.

ונחלקו שם הראשונים: דעת רש"י שם וכן דעת הרמב"ם (שכנים פ"ב ה"א) שמה שלא כופין על השני ויכול להעלות על הראשון בדמים, זה דווקא אם יש לו טענה למה הוא רוצה ג"כ דווקא את החצי הסמוך לראשון. אבל בלא שום טענה אינו יכול לומר לראשון שאינו נותן לו בלא גורל א"כ ישלם דמים, שבאופן כזה כופין על מידת סדום כיון שלשני אין שום חסרון והפסד בזה.

אבל דעת התוס' שם (ד"ה מעלין) והרא"ש והרבינו יונה ועוד ראשונים, שאף שלשני אין שום חסרון והפסד ולא טוען שום סיבה כל שהיא שיש לו בשדה הסמוכה לראשון, אפי' הכי יכול להעלות על הראשון בדמים, כיון שאין כופין על מידת סדום לקחת דבר מאדם אף שאין לו הפסד בדבר. ולדינא, השו"ע (סי' קע"ד ס"א) פוסק כדעת הרמב"ם. והרמ"א שם מביא בתחילה את שיטת התוס' (וכשיטתם פוסק הנתיבות בחידושים סי' קנ"ד סקי"ג), וא"כ מביא י"א דכיון דלא בריא הלכתא אמרינן כל דאלין גבר כמו בכל ספק שאינם מוחזקים.

וכן כאותה מחלוקת יש גם בב"ק (כ.ו) בהא דהדר בחצר דלא קימא לאגרא, שאין צריך להעלות לו שכן. דעת הראב"ה (הובא במרדכי ב"ק סי' ט"ז) שאף לכתחילה יכול לדור בחצר חברו כשלא קימא לאגרא, ואין חברו יכול למונעו. וזה כשיטת רש"י הנ"ל שכופין על מידת סדום כשאין לחברו חסרון והפסד, ואף להוציא מידו חלק בחלוקה, או להשתמש לגמרי בדבר שלו. אבל התוס' (שם ד"ה הא, וכן תוס' בב"ב ה"ל) סוברים שכל מה שכופים בזה על מידת סדום, זה דווקא כשכבר גר שם ולא אמר כלום שאינו יכול להוציא ממנו כסף, אבל ודאי שיכול למונעו לכתחילה מלגור בביתו. ואם אמר שאינו מסכים לו וגר שם, יכול אף להוציא ממנו תשלום על כך, שאין כופין על אדם לתת לאחר להשתמש בדבר שלו אף כשאין לו הפסד [ויש לציין שהנתיב"מ (סי' קמ"ד סק"ט), וכן בסי' ר"נ ס"ק טז] כתב שכל זמן שאין חברו מוחה בו יכול אף לכתחילה ליכנס לדור בחצר חברו. אמנם עיי' ביאור הגר"א (סי' שס"ג סקי"ז) שזה משום שבעל הבית נהנה מזה דביתא מותבא יתיב ושאינה יוכת שער, ומשמע שבלא זה אין להשתמש בשל חברו אף שאינו מוחה בו]. וכשיטת התוס' פוסק השו"ע בסי' שס"ג סעיף ו'.

ואף שבסי' קע"ד פסק השו"ע כהרמב"ם, צריך לומר שלגבי דור בבית שמפקיע ממנו הבעלות בזה אין כופין כדעת התוס', ואף שאין יכול להשכירו (ודלא דיע' הרמ"א להלן). מה שאין כן לגבי חלוקת אחים ושותפים שאין מפקיע ממנו הבעלות לגמרי, אלא שמברר שהבעלות שלו היא בחצי השני ואין לו שיעבוד על החצי הראשון, בזה כופים על מידת סדום וכהרמב"ם (ודלא כתוס'). וכעין מ"ש רבינו יונה יובא להלן. וכן דעת הרמ"א בסי' שס"ג תבואר להלן.

והנה בסי' קנ"ג וקנ"ד בהלכות נזקי שכנים מובאים בשו"ע כמה דינים שכופין על מידת סדום אף כשמשתמש בשל חברו, כיון שאין לו שום הפסד וחסרון, ולא מובאת שום דעה החולקת. ויש ליישב דינים אלו עם דעת התוס'.

א. בסי' קנ"ג (ס"ה) בהא דראובן שהחזיק בצינור ששופך מים ברשות שמעון, דאין שמעון יכול לשנות את מקום הצינור, שהרי ראובן החזיק וקנה [או שמחל לו] את זכות הצינור במקום זה. וכתב שם הרמ"א שזה דווקא כשיש קפיידא לראובן, אבל אם אין לו קפיידא אינו מעכב ומשום שכופין על מידת סדום. והמקור לדין זה מהטור בשם הרא"ש. ותמוה שהרי דעת הרא"ש שאין כופין להשתמש בשל חברו, וא"כ כאן כשראובן זכה בהנחת הצינור במקום זה איך שמעון יכול לכופו להזיז, וכך תמה בשער משפט.

וכן בסי' קנ"ד בראובן שהחזיק בחלונות על שמעון, ורוצה שמעון לבנות כותל לפני החלונות הקיימים ולפתוח לו במקום אחר, שאם אין לראובן שום טורח והפסד בזה כופין על מידת סדום, ויכול שמעון לבנות [ומקור דין זה מהרמב"ם (שכנים פ"ז ה"ח)]. ותמוה דהא דעת השו"ע לפסוק כהתוס' והרא"ש שאין כופין על מידת סדום להשתמש בשל חברו למרות שאין לחברו שום הפסד, ומדוע כאן יכול לכופו לשנות לו את מקום החלונות. ובדינים אלו יש ליישב עפ"י מ"ש רבינו יונה בסוגיא דהיתה דרך הרבים עוברת בתוך שדהו (ב"ב צ"ט), שמה שאין כופין על מידת סדום להשתמש ולהוציא דבר מחבירו,

מנהג כפרות

תחתיו, אלא כל מה שעושים הוא שעל ידי זה יתעורר האדם לתשובה וישיב אל לבו שראוי היה שיעשה לו כן, וישוב אל ה' וירחמוהו (מ"א), וגם על ידי עשיית הכפרות יש כאן זכר לעקידת יצחק, ולעורר זכות האבות הקדושים.

המסבב כפרות לאחרים

לעולם יסבב מתחילה כפרות לעצמו ואחר כך יערוך כפרה לאחרים כדי שיבואו זכאי ויכפר על החייב, כמו שמצינו בכהן גדול שהתוודה קודם על עונותיו ואחר כך התוודה על עונות ב"ב, ומיהו אין זה מעבב אלא היכא דאפשר נכון לעשות כן (כה"ח).

סמיכה על הכפרות

סומכין ידיהם על הכפרות דוגמא סמיכה בקרבן ושוחטין אותו מיד כדי להסמיך סמיכה לשחיטה (רמ"א), אבל ה"ז כתב שיש למנוע מלעשות סמיכה דנראה כמקדיש קדשים ושוחטין בחוץ, ולמעשה רוב אחרונים לא חשו לדעת ה"ז.

מנהגי הכפרות

יש נוהגים לטבול במקוה קודם שעושים הכפרות (מ"א), ובשעה שמסבב על ראשו יאמר: זה ח'ליפתי זה ת'מורתי זה 'כפרתי' - ר"ת חת"ך שם מלאך הממונה על החיים, והמנהג לומר פסוקים 'יושבי חושך' וגו' נפש תחת נפש בשעת עשיית הכפרות, ויש לומר הפסוקים בכוונה גדולה ובתחנונים (מ"א).

כסף מעשר ופדיון כפרות

אין לקנות הכפרות מכסף מעשר, וכן כשפודה הכפרות למעות כדי ליתן לעניים אין לפדותן מכסף מעשר (מ"ב).

נהגו ליתן לעניים דמי השווי של הכפרות, ולפעמים יותר טוב ליתן הכפרות בעצמן לעניים משום שהוא הנאה שאין צריך לטרוח, אבל אם העני יתבייש לקחת עדיף שיתנו לו הממון שפדו הכפרות.

נטרפה או נתנבלה

אם נתברר אחר השחיטה שהתרנגול היה טריפה אין צריך לחזור ולעשות כפרה אחרת, אלא יתן דמי הכפרה לעניים, דעיקר הכפרה היא השחיטה שיתן אל לבו כל המעשים שעושים עם התרנגול, וליתן דמי הכפרות לעניים (אלף המגן), אבל אם נתנבלה הכפרה בשחיטה נמצא דלא היה כאן שחיטה, צריך לחזור ולעשות כפרה אחרת (שם).

מצות כסוי הדם

המצוה של כסוי הדם היא מצוה חיובית על השוחט, לכן הרוצה לקיים מצות כסוי הדם צריך לבקש רשות מהשוחט, ואם יסכה הדם מטעם 'שליחות' השוחט ובתנאים דלהלן: א] שהוא עפר מלמטה ולשחוט על זה ולהזמינו בפה שער זה היא לצורך כסוי הדם. ב] שיש לראות שהמקום יהא נקי והידים שלו יהא נקיות בשעת ברכה. ג] שיבדוק הסכין לפני כסוי הדם לידע שלא נתנבל העוף בשחיטתו. ד] לבדוק העוף שהוא אינו טריפה.

חוץ מהתנאים האלו, כתב החיי אדם כששוחט הרבה עופות קי"ל שאסור לכסות עד שיגמור לשחוט כולם, ואם מכסה באמצע השחיטה הרי הוא מברך ברכה לבטלה, לכן כיון שקשה מאוד לקיים מצות כסוי הדם כתיקונו, וגם ש"ל שיש כאן ברכה לבטלה, היה א"ז מרן הקנה בושם ז"ל העדיף שהשוחט בעצמו יברך על כסוי הדם לאחר גמר שחיטת כל העופות ולא לכבדו לאנשים אחרים.

זריקת בני המעיים

זורקין הבני מעיים על הגגות או בחצר מקום שהעופות יכולין לקחת משם, כדי להרחיק עצמו מן הגזל משום שהתרנגולין מתפרנסין מן הגזל, והבני מעיים הוא המקום הראשון בגוף שנהנה מן הגזל, ועל ידי זה יתן אל לבו להרחיק עצמו מן הגזל, ועוד טעם מובא בט"ז שראוי לרחם על הבריות וליתן אוכל לעופות כדי שירחמו עליו מן השמים.

סגולה לרפואה

וכן נהגו שמי שיש לו חולה בתוך ביתו שישליך אוכל לעופות כדי לרחם על הבריות, ובזה יזכה שירחמו עליו מן השמים (כה"ח), וכל שכן כשנותנים לאכול לאנשים בני ישראל ובפרט לעניים, יזכה שירחמו עליו מן השמים.

מנהג כפרות שנהגו בו בכל תפוצות ישראל - שלוקחים תרנגול לכפרה, הוא מנהג ותיקין ואין לשנות המנהג כן פסק רבינו הרמ"א, אמנם הבית יוסף בשולחן ערוך כתב 'שיש למנוע המנהג הזה' משום חשש דרכי האמורי, ולהלכה נוהגים כהרמ"א.

מקור המנהג הקדוש מובא בתשובת הגאונים, וכן כתבו רבים מאחרונים וכן המנהג במדינות אלו, ואפילו בני ספרד בדרך כלל הולכים לאור פסקי מרן השולחן ערוך, נוהגים במנהג הזה כמו שפסק הרמ"א, וכן האריז"ל היה נוהג מאד לקיים מנהג זה כי יש במנהג זה טעם על פי סוד ועניינים רמים ונשגבים.

מין הכפרה

המנהג ליקח דייקא תרנגול לכפרה ולא שאר בעלי חיים, דהתרנגול מצוי בבית יותר מכל בהמה וחיה ועוף, טעם נוסף לנטילת תרנגול דווקא כתב הטור, שהתרנגול נקרא שמו הוא 'גבר' כמובא בגמרא (זמא כ:), לכן 'תמורת גבר בגבר עדיפה ומועלת יותר'.

אם אין תרנגול מצוים, יוכל ליקח אווז או שאר בעלי חיים שאינם ראויים להקרבה למזבח, אבל לא יקח תורים ובני יונה שהם ראויים להקרבה ונראה כמקדש קדשים בחוץ, ויש אומרים שאפשר ליקח אפילו דגים לכפרה, וכן יש הרבה שנוהגים בזמנינו ליקח דגים לכפרות (אלף המגן). ובימים הקדמונים היה המנהג ליקח עציץ עם זרעים ולהחזירו סביב לראשו (רש"י בשבת דף פ"א), והטעם כי האדם עץ השדה משתתף עמו בנפש הצומחת (כה"ח).

בחיי אדם מובא שטוב לעשות כפרות במעות, והמעות יהיו כפי ערך הכפרות, והטעם כי כס"ף במלוי כזה כ"ף סמ"ך פ"ה בגימטריא 'כפרה' (אלף המגן).

לזכר ולנקבה

לוקחים תרנגול לזכר ותרנגולת לנקבה וגם בדגים יש היכר בין זכר לנקבה, ובדיעבד אם טעה איש ולקח תרנגולת, וכן אם אשה שטעתה ולקחה תרנגול זכר יצאו ידי חובתן, ואינם צריכים כפרה אחרת (א"א מבוטשטש).

לכתחילה לוקחים כפרה לכל אחד ואחד בפני עצמו, אך בשעת הדחק כגון מי שאין ידו משגת יכול לקחת תרנגול אחד לכמה זכרים ובתרנגולת אחת לכמה נקבות (מ"ב סק"ג).

רבינו האריז"ל הקפיד לקחת לכל אחד ואחד בפני עצמו, ואפילו במעוברת כתב האריז"ל שלוקחים ג' תרנגולים, דאין מביאין בשותפות קרבן חובה שהיא לכפרה, ואין לשנות (כה"ח).

תרנגולים לבנים

לכתחילה בוחרים בתרנגולים לבנים ע"ש שנאמר 'אם יהיו חטאיכם כשנים כשלג ילבנו' (רמ"א), וכן השחור הוא תוקף הדינים המחשיך פני הבריות (אלף המגן), מכל מקום אין לחזור אחר לבנים דוקא ולקנותם ביוקר שזה כעין דרכי האמורי (מ"ב), ואם הוא מתכוין לקחת הלבנים משום שהם יותר משובחים וטובים יותר לרפואה מותר לחזור אחרי לבנים, שכל דבר שהוא משום רפואה אין בו משום דרכי האמורי (כה"ח).

זמן עריכת הכפרות

לוקחים הכפרות בערב יום הכיפורים בזמן אשמורת הבוקר, אחרי אמירת הסליחות לפני עלות השחר, שהוא עת רצון שאז הרחמים גוברים, אלא מכיון שיש דוחק רב בערב יו"כ וכדי שלא יבוא לידי מכשול בשחיטה, נוהגים רבים לעשותם מצום גדליה, כי כל עשרת ימי תשובה הוא זמן לכפרות, אבל מי שעושה כפרות בדגים או במעות אין כאן שום שעת הדחק, ונכון יותר לעשותו בערב יו"כ דוקא (אלף המגן).

כוונת הכפרה

יחשוב שכל מה שעושים בעוף הכל היה ראוי לבוא עליו, ועל ידי תשובתו הקדוש ברוך הוא מסלק הגזירה מעליו ונתקיים דוגמתו בעוף הזה, וכשהוא מסבבו סביב לראשו יחשוב שהוא חייב מיתה וזה נכנס חליפתו, וכשהשוחט תופסו אצל הצוואר ושוחטו הוא דוגמת הרג וחנק, וכשזרקו לארץ לאחר שחיטה הוא דוגמת סקילה (אלף המגן), ומה שמבשלים אותו אחר השחיטה הוא דוגמת שריפה.

ואין לאדם לטעות שמה שעושים לתרנגול הוא משום שהיא נכנסת

הנוסח שנהגו העולם לומר בשעת הגבהת ספר התורה "זאת התורה וכו' על פי ה' ביד משה", ויש לתמוה, והלא סיום זה "על פי ה' ביד משה" אינו אלא חצי פסוק (במדבר ט"ז) והרי זה פסוקא דלא פסקיה משה ולא פסקינ' כמבואר בגמרא (מגילה לב:), ואכן שמענו שהגרי"ש אלישיב אמר שאין לומר נוסח זה אלא כל הפסוק הנ"ל "על פי ה' יחנו, ועל פי ה' יסעו: את-משמרת ה' שְׁמֹרוּ, על-פי ה' ביד-מֹשֶׁה".

תשובה: הערה זו כבר הובאה בסידור הגר"א של ר' נפתלי הירץ הלוי ששמע כן בשם הגר"ח מוולאז'ין, וכן מובא בסידור 'עיון תפלה' בפירוש 'דובר שלום' משמועה בשם הגר"ח, והוסיף לבאר כי בשעת ההוצאה אומרים 'ויהי בנסוע' ובשעת החזרת ספר התורה לארון הקודש אומר 'ובנחה יאמר', ובשעת הליכתו ראוי לומר 'על פי ה' יחנו וכו' ועל פי ה' יסעו וכו' עפ"י ה' ביד משה" עי"ש. גם בספר בליקוטי מהרי"ח (ח"א עמוד צו) הביא כזו.

אכן מקור אמירה זו היא במסכת סופרים (פ"ד ה"ג) ושם לא מצינו אלא פסוק "זאת התורה אשר שם משה ביד בני ישראל" בלי תוספת על פי ה', וכן ביכל בו (הל' קה"ת סי' כ) ובסידור ר' שבתי (מרשקוב) וכן בסידור הרב (בעל התניא) כתוב רק פסוק "זאת התורה" בלבד וכן בסידור ר' נפתלי הירץ (ש"ל בשנת ש"כ).

אמנם בנוסחאות שבהרבה סידורים ישנים ומוסמכים שבידנו כתוב כמנהג העולם, כך הוא בסידור ר' יעקב עמדין וכן בסידור השל"ה (אמנם בפירושו אינו מוזכר) וכן בסידור ברדיטשוב כתר נהורא, וברוב הסידורים שבידנו, ומשם כן נראה ליישב מנהג העולם בכמה דרכים.

א. כבר כתב המגן אברהם (ריש סי' רפב) דבדרך תפלה ותחנון אין קפידא, אלא בקריאת התורה בלבד, וכ"כ בחיי אדם (כלל ה נשמת אדם אות ב) לגבי פסוקי שופרות במוסף ר"ה וכן הביא מהאר"י והשל"ה בשיר של פגעים בק"ש שעל המטה, וכ"כ בליקוטי מהר"ח לגבי תפלת רבש"ע שלאחר ספירת העומר שתיקן האריה"ק ובו אומרים עד תספור חמשים יום ולא מסיימין והקרבתם מנחה חדשה לה' (עי"ש בח"ג דף ל"א), ולפ"ז ביארתי למה הנוסח הנני מוכן ומזומן שאומרים לפני הספירה מסיימין והקרבתם מנחה חדשה לה' ולא בתפלת רבש"ע שלאחר הספירה, כי לאחר הספירה זה תפלה ובקשה ומשום כך אין קפידא אבל הנוסח שלפני הספירה אין בו תפלה ולכן אסור להפסיק באמצע הפסוק.

אמנם לפי האמור, עדיין צריך ביאור בנידון זה שגם פסוקים אלו שאומרים בהוצאת ספר התורה אינם תפלה ממש.

ב. כתב הרשב"א (ברכות יד:) שכל שלא אמר מעיקר המצוה לא הוי הפסק ולכן אומרים במערבא בערבית אני ה' אלקיכם וכו', וכמו שדבר אל בני ישראל לא הוי התחלה כך אני ה' וכו' לא הוי הפסק, הרי שכשאנו אומר את עיקר המצוה והענין אין בזה קפידא.

ג. בהגהות מהר"צ חיות (סג) בשם תפארת צבי דבסוף פרשה אין לחוש, וגם פסוק זה (במדבר ט"ז) סוף פרשה ט היא.

ד. ויש שאמרו שכל הקפידה אינו אלא במתחיל פסוק ומפסיק באמצעו ולא במתחיל באמצע ומסיימו, וגם לפי דבריו אין קפידה בנידון זה, אך הדברים נסתרים מדברי הרשב"א הנ"ל.

אומנם לכאורה אנו מוצאים בכמה מקומות שאנחנו לא נוהגים כך, וישנם כמה וכמה דוגמאות, שכן כשאנו אומרים הלל בחגים ובראשי חודשים המנהג שהחזן אומר אנא ה' הושיעה נא והציבור עונה אחריו, ושוב אומר החזן אנא ה' הצליחה נא והציבור עונה אחריו אף שזהו פסוק שלם אנא ה' הושיעה נא אנא ה' הצליחה נא (תהילים).

ועל שאלה זו עונים רבותינו הראשונים (תוס' במסכת סוכה לח: דיבור המתחיל הוא) שהיות ופסוק זה אמרוהו שני בני אדם שונים (שמואל הנביא ואחי דוד) לא נאמר בו כלל זה ולכן אפשר לחצות אותו.

דוגמא נוספת אנו מוצאים בקידוש של ליל שבת, שלפני אמירת 'ויכולו' אנו מוסיפים את המילים יום השישי (וישנם עדות שנהגו לומר כן גם בתפילת ערבית לפני אמירת ויכולו) ולמרות שלכאורה אנו פוסקים מילים מפסוק שלם, שכן בתורה נאמרו מילים אלו בפרשת בראשית בפסוק ויהי ערב ויהי בוקר יום השישי, ואמנם בשו"ת חתם סופר (חלק אורח חיים סימן י') וכן בשו"ת רב פעלים (חלק א סימן יא) מדברים ומיישבים זה.

ותרצו שכל שהפסוקים נאמרים דרך תפילה או תחינה ובקשה יש מקום להקל, תירוץ נוסף נכתב בספרי האחרונים שהיות ובפסוק זה ישנו טעם אתנה לפני המילים יום השישי נחשבות מילים אלו כפסוק חדש ולכן אפשר לאומרם מבלי לומר את כל הפסוק בשלמותו.

ומשום כל זה נראה, כי אף שמסתבר כדברי הגר"ח מוולאז'ין שראוי לומר כל הפסוק 'על פי ה' יחנו וגו', מכל מקום יש למנהג השגור מקור, והאומר נוסח זה כמנהג העולם מקדמת דנא לא הפסיד, [ועיין במנחת אשר על תלמוד תורה (שו"ת סימן ו) בכל זה].

העולה לדינא:

מכיון ובגמרא אמרו שאם משה רבנו לא חילק את הפסוק לקטעים, אין גם לנו לחלק אותו, לפיכך היה ראוי לומר בהגבהת ספר התורה את כל הפסוק מתחילתו ועד סופו "על פי ה' יחנו וגו' על פי ה' ביד משה", מכל מקום, מכיון והוא נאמר דרך תפילה או תחינה ובקשה, יש לנוסח השגור בפי העם מקור, והאומר נוסח זה כמנהג העולם מקדמת דנא לא הפסיד.

השקית הכבידה על בערל ומצחו נטף אגלי זיעה. לא בכל יום הוא מיטלטל עם שקית שכזו במשך עשרים וחמש דקות, פרק הזמן שעליו ללכת מבית סביו לעבר בית המדרש הגדול. מידי כמה שבועות מגיע בערל להתאכסן בבית הסבא בשבת קודש, ועד לא מזמן היה חוזר לשם במוצאי שבת כדי לקחת את המצעים. אך לאחרונה מעדיף הוא להחזירם עימו בשבת בבוקר, כשבכך הוא חוסך הוא זמן רב ואת הטרחה היתירה במוצאי שבת. אולם בעודו מתהלך עם השקית הכבידה, החל לפתע להרהר, שמא יתכן ובכלל אסור הדבר להחזירם את המצעים בשבת, שהרי מטרת החזרתם בשבת היא על מנת לחסוך זמן וטרחה ביום חול, ואם כן יש בכך משום איסור 'הכנה משבת לחול', והוא חש אל בית ההוראה לברר את דבר ה' זו הלכה.

תשובה:

מקור איסור הכנה וטעם האיסור

כתב הרמב"ם (שבת פכ"ג ה"ז) "ואין מציעין את המיטות בשבת כדי לישון עליהם". ובטעמו של הרמב"ם מצאנו מחלוקת, דעת הערוך השולחן (סימן ש"ב) שאינו אסור אלא משום תיקון מגא, ומדובר בסוג "הצעה" שגם מתקנת את המצעים, אך אינו קשור כלל לאיסור הכנה. אמנם דעת המגיד משנה (סג) שטעם הרמב"ם כדברי הראב"ד שכתב "כל זה אינו אסור אלא משום טורח לחול", והרי שיסוד האיסור הוא מטעם טירחה משבת לחול שאסורה. וכן כתב השו"ע (סי' שכ"ג) שאין להדיח הכלים בשבת אחר הסעודה, וביאר המגן אברהם שטעמו משום טירחה [אמנם, מצאנו עוד טעם לאיסור הכנה אפילו בדבר שיש בו משום עונג שבת וכגון לישון וכדו', שאם מפרש שעושה כן לצורך חול הרי שלדעת כמה פוסקים יש בזה איסור משום "זילותא דשבתא"].

גדר האיסור

במשנה ברורה הלכות יו"ט (סי' תקנ"ג) הביא לאסור אפילו "טירחה בעלמא", ואכן הביאו האחרונים לאסור לעשות כל מיני פעולות שיש בהם טירחה, וכגון להציע המיטות בחדר שאינו שווה בו אח"כ במהלך היום, או להביא בשבת ערב פורים מגילת אסתר לבית הכנסת וכדו'. ולענין החזרת הטלית בשב"ק לביתו אחר התפילה מצאנו מחלוקת בין ה"אגרות משה" ל"מנחת שלמה". באגרות משה (חלק ה סימן כ') כתב במענה לשאלה כיצד אנשים מחזירים הטלית לביתם בשב"ק אף שאינם צריכים אותה עוד בביתם, והשיב שההיתר הוא משום שלא יגב או לא ילקח, ומשמע שדעתו שאם אין את החשש וכגון שיש לו ארונית וכדו' בבית הכנסת אסור. אמנם בש"כ הביא דעת הגרש"ז אויערבאך שכל דבר שרגילים לעשותו מבלי לחשוב על התועלת שבעשייתו, מותר לעשותו בשבת, גם אם תצא מעשייתו זו תועלת לימות החול. ומביא כדוגמא החזרת הטלית מבית הכנסת, או החזרת שיירי המאכלים למקרר או למקפיא וכל כהאי גוונא, והנה בנידון דידן שלוקח חבילה גדולה ודאי דאין הצורך לעשות טירחה זו מבלי לחשוב על התועלת הצפויה לו, והיה נראה לאסור לעשות כך.

שעת הדחק

ויש לדון, אולי ניתן להגדיר זאת כפעולה שאינה ניכרת שהיא לצורך חול, שבזה מצאנו היתר בשעת הדחק לדעת החי' אדם (הביאו המשנ"ב בסימן תרס"ו), שמתיר להביא יין מיו"ט לחברו בעוד היום גדול, ומשום שאין ניכר שהוא לא לצורך אותו היום. ובענייננו יש לדון האם נחשב כפעולה ניכרת שהרי ודאי שאין לו צורך במצעים הייחודיים, או שמא לקחת החבילה היא דבר שאין ניכר כי אינו ניכר תוכן החבילה, וצריך בירור.

כשמביא בליל שבת

יש היתר ששמענו מכמה רבנים, שבאם מביא את החבילה בלילה אזי גם אם לוקחה בבוקר אין בכך איסור, משום שזהו דרך השימוש שמביאים ולוקחים, והרי זה כמו ההיתר הנ"ל של החזרת הטלית וכדו', אמנם נראה שלדעת האגרות משה הנ"ל אין זה היתר.

כשמשתמש קצת בשבת

אמנם ישנו היתר נוסף, והוא אם משתמש בזה בשבת, וכגון במצעים אם יניחם למראשותיו כשינוח בצהריים או שישען עליהם ויהנה מהם, ואף שאין מטרתו עבור כך והוי הערמה, מצאנו היתר כעין זה באיסור הכנה ב"ערוך השולחן" (סימן תרסו) וזה לשונו: "ומה שכתב דמהר"ל אסור לחפש הספר תורה משבת ליו"ט [היינו, לגלול למקום שיקרא ביו"ט] נראה לי דאם אומר שם איזה פסוקים בתורה הוי כלימוד לשעתו ולא מקרי הכנה".

העולה לדינא:

א. אם משתמש במצעים במשך יום השבת מותר. ב. אם אין משתמש בהם וגם הביאם מבעוד יום נראה שאסור, ויש מקום לדון בשעת הדחק. ג. אם הביאם בלילה שמענו מכמה רבנים להתיר דהוי דרך השתמשות ולא גדר "הכנה", אמנם בדעת ה"אגרות משה" נראה שגם בכהאי גוונא יש לאסור.

להצטרפות לקבלת העלון במייל: newsletters.mechubarim@gmail.com